

Fejezetek az európai közösségfejlesztés történetéből

Vercseg Ilona

PAROLA

Vercseg Ilona

**Fejezetek az európai közösségfejlesztés
történetéből**

2018

**Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest
Parola-füzetek**

Vercseg Ilona

Fejezetek az európai közösségfejlesztés történetéből

ISSN 1216-6723

ISBN 978-615-5930-00-3 (pdf)

Felelős kiadó: a Közösségfejlesztők Egyesülete Választmánya
1074 Budapest, Szövetség u. 35.

www.kofe.hu

Tördelő: Sain Mátyás

Megjegyzés. A tanulmány évtizedek alatt felhalmozódott szakmai tapasztalatokat ölel fel, egyes részei már korábban megjelentek. Az 1. Eredet és növekedés a 2011-ben megjelent *Közösség és részvétel c. könyv* némileg átdolgozott részlete (Vercseg, 2011). A 2. Fejezetek az európai közösségfejlesztés történetében a Cselekvő közösségek EFOP-1.3.1 program felkérésére született, s azt a program háttértanulmányként jelentette meg: <http://cselekvokozossegek.hu> A 3. A Közösség dicsérete – 25. éves a Közösségfejlesztők Egyesülete kötetben látott napvilágot 2014-ben: http://www.kofe.hu/images/Dokumentumok/KOFE_web.pdf
A nemzetközi hálózatban 1992-től 2012-ig dolgoztam, mely a személyes és közösségi tapasztalatszerzés megszervezését, feldolgozását és hazai megosztását jelentette. E tanulmányban az írás mellett a szerkesztés, és alkalmanként a fordítás is saját munkám, a pontos hivatkozást ld. mindig az aktuális lábjegyzetben! Vercseg Ilona

Elöljáróban

A témában való tájékozódásunk során először vázlatos képet adunk a közösségfejlesztés kialakulását, terjedését és szakmásodását meghatározó folyamatokról. A kezdő körkép: *1. Eredet és növekedés*, nem csak Európára, hanem Észak-Amerikára, s valamelyest Kanadára és néhány kiemelkedő nemzetközi teljesítményre, szervezetre is kiterjed, hozzájárulandó az európai, ezen belül is a kelet-közép európai és magyar közösségfejlesztést létrehozó folyamatok teljesebb megértéséhez.

Az európai szakmafejlődésben otthonosabban mozogva, ezt követően számos európai ország szakmai munkájának történetét mutatjuk be dióhéjban: *2. Fejezetek az európai közösségfejlesztés történetéből*. Azokat az országokat mutatjuk be a közösségfejlesztés szempontjából, amelyekre különösen figyelniük kell, mert jelentős, más országbeli szaktevékenységet is befolyásoló gyakorlatot éltetnek. Bemutatunk olyan szakmatörténeteket is, néhol csak felvillantva kapcsolódási pontokat, amelyek a szakma nemzetközi porondján nem feltétlenül játszanak meghatározó szerepet, de számunkra, közelmúltunk közös vonásai miatt, figyelemre méltóak. Természetesen azokról az országokról és folyamatokról beszélhetünk csak, amelyek bekerültek a magyarországi közösségfejlesztés látókörébe, működésének közel 40 éve során. A kötet befejező része: *3. Mit hoztunk Európából, és mit adtunk Európának* folyamatként ábrázolja a közösségfejlesztés európai integrációját. Közösségünk, a Közösségfejlesztők Egyesülete személyesen megélt élményeiből és nemzetközi munkáiból kerekedik ki ez a nagyszabású, közösségi és informális tanulási folyamat, melyek fordulópontjain trendeket, hasonlóságot és különbözőségeket, valamint következtetéseket is le tudtunk vonni.

Egy szakma története az adott társadalom történelmébe ágyazódik be, valamint világtörténelmi folyamatokba is. Ekként a közösségfejlesztés történetének megírása lényegileg lehetetlen vállalkozás, hacsak nem maradnánk szigorúan a szakmánál, segítségével húzva meg tájékozódásunk határait. Ám a szakmát nem vizsgálhatjuk önmagában, hiszen az szoros szimbiózisban él a társadalommal. Új, nem ritkán robbanásszerű változások, folyamatok keletkeznek, átrajzolva a politikai és társadalompolitikai térképeket, új beavatkozási formák alakulnak, szervezetek

szűnnek meg és helyükbe újak lépnek. A tegnap történeteit olvassuk itt is, s csak abban lehelhetünk vigaszt, hogy ez is már a szakmatörténet része.

Vállalkozásunk így számos csapdát, buktatót és a tévedési lehetőségeket rejt magában, s csak két dologban bízhatunk.

Az egyik, hogy a valami több a semminél. Ha ki akarunk látni saját mozgásterünkéből másokéra, akkor meg kell ismernünk törekvéseiket és munkáikat, így szerevezve a magunkéhoz viszonyítási alapot.

A másik, hogy minden, ami a közösségfejlesztésről leírható, az létrehozásában és értelmezésében is közösségi műfaj, ezért a leírtak-inspirálta további tájékozódást az olvasóra bízunk, nevezetesen egy ország, vagy egy adott korszak kontextusának megismerését. A közösségfejlesztés legfőbb működési elvének megfelelően tehát *közösségi munkamódban* dolgoznak az írók és az olvasó is. A többes szám nem véletlen: ezt a történetet, mint a hivatkozásokból is látni fogják, többen írtuk: kortárs kollégák szerte Európából.

E munkának megvannak a maga korlátai. A szerző-szerkesztő ambíciója eredetileg az volt, hogy egy integrált, elemző tanulmányt ír, de a munka során hamar kiderült, hogy a szakmatörténet esetében ezt nem tudja megvalósítani. A szakmatörténet nem csak a társadalomtörténetről választható le nehezen, hanem a szaktevékenyről is. A settlementek létrejötte például minden országban, ahol volt/van ilyen, szakmatörténeti sarokkő, ám a bennük folyó munka már a szaktevékenységi körbe tartozik, s hogy egy adott korban ez a munka milyen szakterületekre összpontosít (szegénygondozás, civil aktivitás, állampolgári nevelés, fenntartható fejlődés), az rávilágít az adott ország társadalomtörténetének akkori helyzetére is. Ekként a történeti területet nem lehet önmagában megragadni. S hogy miért próbálkozunk mégis? Azért, hogy bővüljön szakmai és európai látásmódunk, s benyomásunk legyen arról, hogy amit teszünk, az egy szélesebb vonatkozási mezőben milyen hatásokat vált ki.

Ez az összeállítás, úgy alakult, nem épül tehát elemzésre, csak bemutatásokra. Hitelesebbnek is bizonyulhat egy egységes elemzésnél az, ha az adott országokban dolgozó kollégáinkra bízunk magunkat, akik a történeti tények felsorolása közben elemzik is saját helyzetüket és szakmai lépéseiket. E munka tehát egyfajta kézikönyv, s egyben információs for-

rás is, mivel bemutat, ahol csak lehet, olyan szervezeteket, amelyek fontos tájékozási és kapcsolatfelvételi pontként szolgálhatnak azoknak, akik egy-egy ország közösségfejlesztésével behatóbban akarnak foglalkozni. S végül: ahol nincs magyarra fordított anyag, ott angol nyelvű forrásmunkákat ajánlunk kiindulásnak. Most ennyit enged meg a hazai közösségfejlesztők kutatási és fordítási kapacitása, ám bízunk benne, hogy a folyamatosan bekapcsolódó új generációk révén e munka folytatódni fog.

Budapest, 2018. szeptember

dr. Vercseg Ilona
a Közösségfejlesztők Egyesülete
tiszteltelnöke

Tartalom

Elöljáróban.....	4
1. Eredet és növekedés.....	10
2. Fejezetek az európai közösségfejlesztés történetéből	25
<i>Európa</i>	<i>25</i>
Egyesített Európai Társadalomfejlesztési Iroda – Combined European Bureau for Social Development CEBSD.....	25
<i>Belgium</i>	<i>30</i>
Közösségfejlesztés Belgiumban.....	30
VIBOSO Samenlevingsopbouw Vlaanderen	31
<i>Bulgária</i>	<i>36</i>
A közösségfejlesztés rövid története Bulgáriában	36
C.E.G.A. Creating Effective Grassroots Alternatives Foundation	37
Chitalishte (csitalistye) - Közösségfejlesztés Bulgáriában.....	40
<i>Cseh Köztársaság.....</i>	<i>42</i>
A Közösségszervezés Központja (Centrum pro komunitní práci CpKP, the Centre of Community Organising CCO).....	42
Agora Central Europe	42
<i>Dánia</i>	<i>43</i>
The Danish Folkehøjskole – A dán népfőiskola	43
KSS (Kristeligt Studenter-Settlement) - Keresztény diákok settlementje – társadalmi és kulturális központ Koppenhágában.....	45
A közösségfejlesztés oktatása és tanulása Dániában	46
<i>Egyesült Királyság.....</i>	<i>49</i>
Közösségi munka Nagy-Britanniában.....	49
Állampolgári és közösségi részvétel az Egyesület Királyságban.....	56
<i>Hollandia</i>	<i>60</i>
Közösségfejlesztés Hollandiában.....	60
LCO Landelijk Centrum Opbouwwerk – Országos Közösségfejlesztő Központ	63
<i>Horvátország.....</i>	<i>67</i>
<i>Ír Köztársaság.....</i>	<i>68</i>
Az írországi közösségfejlesztés története	68
Közösségi Munka Írország (Community Work Ireland) Közösségi Munkások Szövetkezete (Community Workers' Co-operative CWC)	69

Combat Poverty Agency CPA – A szegénység leküzdéséért alakult intézmény.....	77
<i>Katalónia</i>	77
A közösségi és az állampolgári részvétel kihívása	77
Cooperativa Estratègies per ala Transformació Comunitària Sostenible – Stratégiák a fenntartható közösségi átalakulásért	80
Fundació Privada Desenvolupament Comunitari FDC – Community Development Foundation – A Közösségfejlesztés Alapítványa.....	81
<i>Lengyelország</i>	82
CAL Association Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej – Local Activity Support Centre, A helyi cselekvést támogató CAL Egyesület.....	82
<i>Litvánia</i>	84
<i>Magyarország</i>	85
A közösségfejlesztés magyarországi története	85
Közösségfejlesztők Egyesülete – Hungarian Association for Community Development HACD.....	92
Civil Kollégium Alapítvány – Civil College Foundation CCF.....	92
<i>Németország</i>	94
A közösségfejlesztés története és fejlődése Németországban.....	94
Paritätisches Bildungswerk Bundesverband PBW	100
<i>Norvégia</i>	100
The Ideas Bank Foundation – Az Idea Bank Alapítvány.....	100
<i>Olaszország</i>	103
<i>Románia</i>	103
PACT Foundation – Partnership for Community Action and Transformation PACT Alapítvány – Partnerség a közösségi cselekvésért és az átalakításért.....	103
<i>Skócia</i>	105
Scottish Community Development Centre SCDC – Skót Közösségfejlesztő Központ	105
<i>Spanyolország</i>	106
A közösségi munka fejlődése Spanyolországban.....	106
<i>Svédország</i>	110
CESAM Centrum for samhallsarbete och mobilisering: Center for Community Development and Local Mobilisation – A közösségfejlesztés és a helyi mobilizáció központja	110
Iskolarendszereken kívüli felnőttoktatás Svédországban, 1994	111

<i>Szlovákia</i>	119
Centrum Komunitného Organizovania CKO – Center for Community Organizing CCO – A közösségszervezés központja.....	119
<i>Ukrajna</i>	120
GURT Resource Centre – GURT Erőforrás Központ.....	120
Regional Development Agency 'Donbass' – 'Donbass' Regionális Fejlesztési Iroda.....	120
3. Mit hoztunk Európából, és mit adtunk Európának?	122
Irodalomjegyzék	132

1. Eredet és növekedés¹

A közösségfejlesztés, közösségi munka szakmai kialakulásának és fejlődésének története azt mutatja, hogy e foglalkozás a legszorosabb összefüggésbe hozható a demokráciával, a civil társadalom kialakulásával és működésével. A szakma kialakulása összefügg a modern társadalommal, melynek fokozódó bonyolultsága egyre szükségesebbé teszi a *közvetítést*.

Az egyik fő közösségfejlesztési alapelv, a részvétel érvényesülésének az a feltétele, hogy a közösségi tevékenység az érintettek szükségleteiből induljon ki, és alulról építkezzen. Ez a demokratikus gondolat nem, vagy csak korlátozva működhet autoriter vagy áldemokratikus rendszerekben. S ugyanez áll a szakma többi alapelvére is. Egyedül a demokrácia ad lehetőséget az emberi, politikai és szociális jogok szabad gyakorlására, melyek nélkül egyáltalán nem is beszélhetnénk részvételről, egyenlőségről, sokszínűségről, toleranciáról, partnerségről, szolidaritásról, együttműködésről. (Henderson, & Vercseg 2010)

A közösségfejlesztés nemzetközi jellege a múltjában gyökerezik.

„Nemzetközi perspektívából nézve világos, hogy a közösségfejlesztés az egyik legjelentősebb társadalmi erő, amely a megtervezett változás mögött áll.” (Campfens 2002 [1997])

Az elmúlt száz évben számos közösségfejlesztő kezdeményezés, program és irányelv látott napvilágot a világ országaiban, illetve nemzetközi szervezeteiben, s ugyanekkor Saul Alinsky, a radikális amerikai közösség-szervező Chicagóban több száz embert mozgósított az 1930-as évek folyamán életkörülményeik javítására. E példák segítségével annak a kettősségnek lehetünk szemtanúi, amely oly nyilvánvaló a közösségfejlesztésben: egyfelől kormányzati és hivatalos szervezetet használ fel a közösségek eléréséhez, ugyanakkor társadalmi mozgalmak is vezérlő elvként alkalmazzák. A következő rövid történeti áttekintésben csak néhányra utalunk a rengeteg példa közül, amelyek ebbe a két kategóriába esnek, illetve áthidalják azokat.

¹ Vercseg, 2011: 36-49, módosított változat

A közösségfejlesztés nyugat-európai történetét alapjaiban határozták meg a **nagy-britanniai** kezdeményezések, illetve az ott folytatott gyakorlat.

Gilchrist, mint később bővebben is kifejti,² három forrást jelöl meg az angol közösségi munka eredetének. Az első az önsegítés és a szolidaritás, a mikroszintű társadalmi együttműködés világáé, amely elsősorban a rokonok és a szomszédok körében zajlik. A második szál a kölcsönös segítség, az ipartestületek és egyesületek segítségnyújtásának immár formalizált társadalmi cselekvési tere. A harmadik a filantrópok tevékenységéé, azoké, akik beavatkoztak a „kevésbé szerencsések” életébe, együtt dolgozva velük egy „szerencsésebb” jövőn. A 19. századi jótékony szervezetek és az 1884-ben induló *settlement* mozgalom – amely szinte azonnal, 1889-től meghonosodott Észak-Amerikában is – adták az emberbaráti munka formalizált kereteit.

A *settlement* házakat magyarul népháznak, telepnek, társadalmi központnak is nevezik, lényegük szerint szegény városrészekbe „betelepedett” közösségi központok ezek, amelyek az ott élő szegények szükségletei szerint szervezik meg oktatási, kulturális, szabadidős, sport-, egészségügyi és szociális tevékenységeiket.

A **settlement intézménye** olyan korban született, amikor a mai értelemben szakosodott intézményrendszer még nem, vagy csak elemeiben létezett, s a már komoly hagyományokkal rendelkező segítő-közvetítő tevékenység különböző szakmákra kezdett szakosodni.

Az első népházak gyakran nyújtottak ételt és fedeleket, de elsősorban is oktatást, elemi és haladóbb szinten is. Tevékenységüket vagyonos emberek, városlakók és főként diákok, fiatal értelmiségiek támogatták, akik önkéntes munkában tanították a szegényeket, gyakran közöttük élve és dolgozva. Életre hívói eleinte egyházi emberek voltak, ezért oktatási tevékenységüket a radikális társadalmi mozgalmak eleinte erősen kritizálták: moralistáknak vagy – vallásos elkötelezettségük miatt – normativistáknak nevezték őket.

² Id. az Egyesült Királyság fejezetben!

A *Toynbee Hall* 1884-ben kezdett működni Londonban. Az East-End-i Whitechapel kerületben létrehozott társadalmi reform központot a *Samuel és Henrietta Barnett* lelkész házaspár hozta létre és barátjukról, az akkoriban elhunyt Arnold *Toynbee* történetéről és reformerről nevezték el. A központ a St. Jude's (Szent Júdás Tádé) templomban működött, egy akkorra már kriminalizálódott szomszédságban.

A házaspár 15 éven keresztül fáradozott a problémák orvoslásán, mire felismerték, hogy változást ott csakis radikális beavatkozás hozhat. Elképzelésük valóban radikális volt, mert Oxford és Cambridge végzős diákjainak önkéntes oktatómunkáját, valamint friss diplomások szegénynegyedbe telepítését és oktatási tevékenységének megszervezését tartalmazta. Olyan helyet akartak létrehozni, ahol a diákok saját szabadidejükben és a nyári szünetben a szegények között dolgoznak és tanítják őket, s ahol a Londonban elhelyezkedett pályakezdők esténként-hétvégeken a legkülönbélebb szakmákban és témákban tarthatnak előadásokat, vezethetnek vitákat, indíthatnak szakképzéseket az egyetemek kihelyezett tagozataként, ugyanakkor megszervezhetik az iskolából kimaradtak iskolapótló oktatását.

„Ha aggódtok a szegények miatt, ha részvétet éreztek a munkások iránt az étellel való nagy birkózásaikban, miért nem jöttök közéjük és éltek velük együtt? De nem mint az előkelők, akik leereszkednek az alacsonyabbakhoz, nem mint a tiszták, akik az elbukottakon segíteni akarnak, nem mint a tudók, akik a tudatlanokat tanítani akarják, nem mint az élet kifinomultjai, akik ízlésüket szélesíteni, terjeszteni akarják, hanem egyszerűen mint szomszédok, barátok, embertársak.” (Barnett, idézi Novágh 1937: 8)

A központ működése 1884-ben meg is kezdődött, s az oktatáson túlmenően ingyenes jogi tanácsadást is folytattak, s klubokat vezettek.

A központ ma is működik, hasonlóan több más settlementhez, elsősorban Londonban, New Yorkban, Chicago-ban, Clevelandban, de Ausztráliában és Izlandon is. A Toynbee Hall továbbra is okta-

tással és a társadalmi problémákkal foglalkozik, számon önkéntessel és bentlakóval. A bentlakók, alapító elődeikhez hasonlóan, nappal dolgoznak vagy tanulnak – például szociális gondozónak –, esténként és hétvégeken pedig idősekkel, hátrányos helyzetű gyerekekkel és kamaszokkal dolgoznak, jogi tanácsokat adnak és számos más módon segítenek a hozzájuk fordulóknak.

A másik kiemelkedő settlement a **Jane Addams** és **Ellen Gates Starr** által 1889-ben alapított chicagai *Hull House* – vagy ahogyan ők hívták, a **The Hull House Neighborhood**. Ez a népház főként az Európából bevándoroltakkal dolgozott, eleinte főként Near West Side-i szomszédságban élő 10 000 olasszal, de később további épületekben terjesztette ki munkáját, s rövidesen már 13 épületben működött, nyári táborral, a Bowen Country Club-bal kiegészülve. E házak használói németek, zsidók, görögök, lengyelek, írek, kanadai franciák voltak. A honvagy csökkentésére eleinte etnikai estéket szerveztek a házban, nemzeti ételeket főztek, otthoni zenét hallgattak és táncoltak, rövid előadásokat is tartottak. Elsősorban a női lakosok váltak szervezőivé a settlement életének, közülük később számos fontos reformer és szakember került ki. Rövidesen már játszóteret, közfürdőt, nyilvános tornatermet, óvodát, könyvtárat létesítettek, önkéntes orvosi szolgálatot tartottak, jogi képviselőt biztosítottak, bántalmazott anyáknak és gyerekeknek nyújtottak oltalmat.

„A szociális telep akkor működött hatékonyan, ha nem specializálódott egyes feladatok ellátására, hanem a szociális munka központja maradt. Ránevelte a környezetet arra, hogy együttes összefogással, önmaguk erejének segítségével szolgálják saját maguk (fel)emelkedését.” (Schiffer, 1995: 6)

A napi munkán túlmutattak kutatásaik, szegénységvizsgálataik, melyek alapján javaslatokat tettek az önkormányzati, szövetségi állami törvényhozásnak új törvények megalkotására. Ilyenek voltak pl. az ipari munka reformjáért, a munkavédelem javításáért, a nők és gyermekek esetében a munkaidő korlátozásáért, a női választójog megadásáért, az ipari szakszervezetek tevékenységéért, az egészségügyi reformért és az új bevándorlási politikáért

(amely a bevándorlók jogait törvénybe foglalja), az iskolakötelezettségért stb. benyújtott javaslataik. Mindez fontos előzményül szolgált a szociális, emberi és politikai jogok kivívásához, a jóléti állam kiépüléséhez.

A Hull House szolgált modellként az 1920-tól megalakult közel 500 amerikai settlement ház működéséhez. A ház folyamatosan alkalmazkodott a korszakok változásaihoz, egészen 2012-ig, amikor is befejezte működését. A Hull-House épület-együttes első épülete és annak étkezője ma is nyitva áll – múzeumként várja az érdeklődőket.

Jane Addams 1860-1935-ig élt, az amerikai szociális munka és közösségfejlesztés alapítójaként tisztelik és világháború ellenes, békemozgalmi tevékenységéért Nobel-békedíjat is kapott. Ő volt az első Nobel-díjas nő. Módszerére az volt jellemző, hogy a settlementen belül eseti- és csoportmunkát alkalmaztak, a szomszédságokban pedig közösségi munkát, amely a változásra irányult, s amelyből a társadalmi változások mellett a szakmává válás is kifejlődött.

Nagy-Britanniában 1914-ben 20, 1922-ben 60 settlement működött, Észak Amerikában 1886-ban kezdte el működését *New Yorkban* a *Neighbourhood Guild* (szomszédsági cég. 1900-re 100, 1910-re pedig már 400 settlement működött (Giczey, 2010), s számuk folyamatosan nőtt.

A settlement Magyarországon

Célja „a munkásosztály „felemelése”, „nevelése”, egyetemi hallgatók terepmunkája, a társadalmi osztályok „kibékítése”, keresztény Magyarország; eszköze pedig az volt, hogy a szociális intézmények odatelepültek, ahol a szegények éltek és munkájukba bevontak egyetemistákat, önkénteseket is. Az önkéntességnek nagy szerepe volt ebben az intézményben, mert kevés alkalmazottat tudott csak megfizetni, ezért pedagógusokat, gyakorlati szakembereket (pl. a háztartási ismeretek oktatására), szociális érzékenységgel rendelkező, tenni akaró fiatalokat is bevontak be a munkába. (Schiffer, 1995:4)

„A settlement a társadalmi felelősség érzésével és az adni tudás többletével rendelkező egyéneknek önkéntes letelepedése a szociális elhagyatottságban élő emberek közé azért, hogy azoknak erkölcsi, szellemi és gazdasági érdekeit a jószomszédság elve alapján a népgondozás és népművelés eszközeivel és eljárásaival tervszerűen és intézményesen szolgálják, és így ezeknek a társadalmi rétegeknek a nemzeti közösségbe való teljes beilleszkedését megteremtsek.” (Schuler, 1937: 516)

„A szervezők összehívták a „szociális érzékű”, tehetős környékbeli embereket (orvost, jogászt, tanítót, hatósági elöljárókat, a helyben működő szociális intézmények vezetőit), s ismertették velük (az általuk feltárt, helyi) szociográfiai eredményeket. Közölték a szándékukat, hogy a hiányzó szociális munka ellátására az adott területen szeretnének (intézményükkel) letelepedni. Tervükhöz véleményeket kértek. Ha szívesen fogadták a szándékukat... akkor a jelenlévőkből bizottságot alakítottak, s annak időről időre beszámoltak a munkájuk eredményéről. Tanácsot, segítséget kértek a feladatok megoldásához.” (Schiffer, 1995: 4)

Az első settlement 1905-ben alakult Kolozsvárott, majd az 1910-es rövid életű Budapest, Vág-utcai népházát említhetjük meg. A legfontosabb az 1912-ben megalakult **újpesti Főiskolai Szociális Telep** volt.

A Telepet **ifj. Erődi-Harrach Béla** akadémikus-tanár alapította és igazgatta, a kezdetekkor társadalmi szervezetként – egyesületként –, majd állami alapítású és támogatású intézetként, melynek működtetéséhez az alapítók is hozzájárultak munkájukkal.

A kiinduló célkitűzések megvalósítását az I. világháború szinte lehetetlenné tette. Az újonnan felépült épület a háború alatt jórészt kórházként működött, s a Telep csak a 20-as évektől alakítja ki azt a szervezeti felépítését és működését, amely 1949. januári megszüntetéséig jellemezte. Ezek:

- *Általános Népvédelmi Osztály* (egységei: néphivatal, családi patronázs, fiatalok patronázsa, tanonc és munkaközvetítő);
- *Közművelődési Osztály* (egységei: népkönyvtár, munkásolvastó, általános ismeretterjesztő előadások, tanfolyamok és szemináriumok, gyermeknapközi otthon, tanonc leány-leány és munkáskör, cserkészlet); és
- *Szociális Egészségügyi Ügyosztály* (egységei: tüdőbeteg és venereás beteggondozó és rendelő, bakteriológia és Röntgen laboratórium).

A gondozói, népnevelői és egészségügyi tevékenységekben a szakemberekhez egyetemisták és főiskolások, gyakorlati terepmunkások és önkéntesek is csatlakoztak.

A Telep tevékenysége termékeny kutatási terepe volt a szociálpolitika erőteljesen kibontakozó elméletének és gyakorlatának. (Hilscher, 1929)

A Telep működését a később megalakult settlementek követendő modellként tekintették. Ilyen volt az 1926-ban Szegeden alakult ***Agrár-settlement Budai György*** vezetésével, vagy a ***Farkas Edit*** és ***Slachta Margit*** nevével fémjelzett ***Szociális Missziótársulat***, melynek ifjúsági tagozata alapítja meg az 1935-től tíz évig működő budapesti ***Kozma utcai „női” settlement Népgondozó és Népművelő Otthont, Földy Ilona*** alapításával és vezetésével. Ez a settlement egészségügyi, gyermekgondozási, háztartási munka és a társadalmi élet szabályainak tanításával foglalkozott, családlátogatásokat végzett, egészségügyi központot, bölcsődét, óvodát, napközi otthont, ifjúsági csoportokat működtetett, ünnepeket, táncesteket rendezett, zene és énektanítással foglalkozott.

Az 1930-as években már 8 settlement működött Budapesten, a katolikus egyház és a városháza 1938-tól működő szociálpolitikai ügyosztálya szoros együttműködésében (Juhász, Szikra, Varsa 2010)

A settlement intézménye ***más európai országokban***, így pl. Ausztriában, Franciaországban, Hollandiában és Németország-

ban, Norvégiában és Svédországban is megjelent, s tevékenységüket mindenütt az adott társadalmi szükségletek határozták meg. Ld. Varsányi Géza; Novágh Gyula munkáit; Hilscher művét, továbbá a Settlement mozgalom Magyarországon c. kötetet. (Giczey, 2007)

1908-tól beszélhetünk „európai robbanásról”, köztük a magyar settlementek kialakulásáról is. A settlement nemzetközi mozgalmát 1926-tól az *International Federation of Settlements and Neighborhood Centers* fogja össze, mely 2010-ben 15 szövetséget és mintegy 800 szervezetet képvisel. (Giczey, 2010)³

Az államilag támogatott közösségfejlesztés már az 1900-as évektől kialakult *Nagy-Britanniában*, mivel az angol kormányzat felismerte a filantropok tevékenységének társadalmi hasznát, és támogatni kezdte azt (Gilchrist, 2003). A settlement melletti, további nagy-britanniai kezdeményezések sorába tartoznak később az első világháború bérlősztájkjai, majd néhány évvel később, a korábbi időszak radikalizmusával ellentétben, már sok helyen alkalmazzák a közösségfejlesztést a brit gyarmatokon is.

A második világháborút és a dekolonizációt követően, a közösségfejlesztés egyik ága közösségi házakat kezd létrehozni és támogatni az újonnan épülő önkormányzati lakótelepeken, illetve városokban. A közösségfejlesztők feladata az volt, hogy segítsenek az új negyedekben kialakítani a *közösségi szellemet*, és segítsenek az embereknek önmagukon segíteni. A másik vonalon olyan kulcsfontosságú személyek tettek hitet a közösségfejlesztés angliai alkalmazása iránt, akik korábban a gyarmati közigazgatási munkájuk során találkoztak a közösségfejlesztéssel, és győződtek meg annak társadalomfejlesztési hasznáról. Ebben az időszakban alakul ki a közösségfejlesztés irodalma is. Az ötvenes években e folyamatra nagy hatást gyakorolnak az *észak-amerikai* tapasztalatok, különösen *Murray Ross* munkássága (Ross, 1955).

Ross-nak az a nézete, hogy a közösségi munkát a szociális munka három munkamódszerének: esetmunka (*case work*), csoportmunka (*group*

³ Ld. még a Settlementek és Szomszédsági Központok Nemzetközi Szövetsége –IFS International Federation of Settlements and Neighborhood Centers honlapját is: www.ifsnetwork.org

work) és közösségi munka (*community work*) egyikeként kell értelmezni, gyorsan elterjedt Európában, különösen Franciaországban, ahol a közösségfejlesztés, időszakosan bár, de jelen volt a szociális munkában és a felnőttoktatásban is.

Az 1960-as évek önkéntes szektorának számos kezdeményezése után a közösségfejlesztés 1968-tól vált széles körben alkalmazott foglalkozássá az **Egyesült Királyságban** (Henderson-Pitchford, 2008: 7-15). Ebben az évben jelent meg több nagy hatású jelentés, és ekkor lépett életbe a közösségfejlesztés nagyobb arányú kormányzati támogatása, köztük az ún. 12 Községfejlesztő Projekt (1968–76). Ennek következtében a közösségfejlesztés, összefüggésben a szociális munkával, egyre kiemeltebb szerephez jutott. Attól fogva, hogy a szociális munka elkezdte megkülönböztetni magát a közösségfejlesztéstől, az utóbbi növekvő szerepet vállalt gazdasági ügyekben. A nyolcvanas évek során a konzervatív kormány által bevezetett piacorientált reformok hatására a közösségfejlesztés meglehetősen zűrzavaros helyzetben találta magát, amit tovább súlyosbított az évtized vége felé bekövetkező gazdasági recesszió (Henderson-Pitchford, 2008). Mégis, a közösségfejlesztés túlélte a brit politika ezen időszakát, és újraépítette önmagát.

A '90-es évek legelejétől a közösségfejlesztés *Skóciában, Észak-Írországon, Angliában és Walesben* egyre inkább különbözni kezdett egymástól, Skócia és Wales növekvő autonómiájának is köszönhetően. 1997 és 2007 között a Blair-kormány a partnerség dimenziójával egészítette ki a közösségfejlesztés alapjaként szolgáló gazdasági kontextust, s ugyanez folytatódott Gordon Brown kormányzása alatt. A közösségfejlesztés ezen értelmezésének uralkodó jellegét tükrözi a közösségfejlesztés tőkealapú megközelítése (*asset-based community development*), amely manapság Észak-Amerikában és Nagy-Britanniában is igen népszerű (O'Leary, 2006). A közösségfejlesztés történelmének ismeretében ezeket az új típusú keretrendszereket számos szakember aggályosnak találja, mert veszélyeztetve látják a közösségfejlesztés értékek menti szerveződését, például a társadalmi igazságosság iránti alapvető elkötelezettségét.

Európa más országaiban a közösségfejlesztés később bontakozott ki, mint az Egyesült Királyságban, Hollandiában és Franciaországban. Hollandiában és Belgium flamand részén a kora '70-es évektől vetette meg

a lábát, elsősorban a városrehabilitációs (*urban regeneration*) programokon belül, és hamarosan mindkét országban államilag elismert foglalkozássá vált (Stafleu & de Wit (1997)). A holland és brit közösségfejlesztők és képzők szoros kapcsolatban voltak egymással, hasonlóan a brit és ír szakemberekhez, akiknek szintén hosszú időkre visszanyúló közösségfejlesztési hagyományaik voltak, elsősorban vidéki térségekben.

A kilencvenes évek elején 9 európai ország közösségfejlesztői közös szervezetet hoznak létre az elképzelések, információk cseréjére, megosztására. A **CEBSD Combined European Bureau for Social Development – Egyesített Európai Iroda a Társadalomfejlesztésért**⁴ fokozatosan kibővíti tagságát (a magyar Közösségfejlesztők Egyesülete 1992-től tagja). Ma már inkább hálózatként, semmint szervezetként működik, amely a tradíciók, gyakorlatok széles körével teszi lehetővé a kapcsolatépítést – az olasz szövetkezeti mozgalomtól a skandináv felnőttoktatási szervezetekig.

Észak-Amerikában a kiindulópont a 19. század második felétől robbanásszerűen lezajlott városodás és városiasodás (Gergely, 1991). Ennek egyik, súlyos társadalmi problémákat kiváltó következménye az volt, hogy a gyökereiktől elszakított, falusiból hirtelen városivá váló tömegek körében addig sosem látott méretű elszegényedés és nyomor ütötte fel a fejét. Pénzsegélyek, szociális szolgáltatások, törvények születnek a hátrányos helyzetűek védelmére, az egyéni jogok biztosítására és a méltányosabb elosztásra. A szegények felemeléséért folytatott munka hamar szakosodik és szakmásokra bízják. Harc indul a gazdasági alapok megteremtéséért és a szolgáltatások összehangolásáért: közösségi pénztárak, népjóléti hivatalok alakulnak. Ezek szakmai vezetői a '20-as évek közepétől egyre többször *közösség-szervezésnek (community organization)* nevezték tevékenységüket, hogy megkülönböztessék tevékenységüket az egyéni eset- vagy csoportmunkát végző társaiktól. Munkájuk a lakóterületi közösségek társadalmi problémáinak kezelése volt (Perlman és Gurin, 1993 [1972]: 7-8).

A szakma fejlődésének új és új lendületet adott (uo):

⁴ A CEBSB 2011-ben közérthetőbb nevet választott: European Community Development Network (*EuCDN, Európai Közösségfejlesztő Hálózat*), www.eucdn.net

- az első világháború utáni gazdasági válságot követően Roosevelt New Deal programja: állami támogatások, társadalombiztosítás, állami lakásprogram és szövetségi törvények például a szakszervezeti jogok védelmére;
- a második világháborút közvetlenül követő, a feketék, latin-amerikaiak és Puerto Ricó-iak társadalmi akciói: *Harc a szegénység ellen (War on Poverty)*, melyeket a szövetségi és helyi kormányok is támogattak. A mozgalom főbb eszközei: a faji megkülönböztetés leküzdésére alkalmas szakképzés és munkaközvetítés, jogi tanácsadás a lakással kapcsolatban, a hitelezőkkel való tárgyalás, a hitel és vásárlási szövetkezetek létrehozása, személyre szervezettebb egészségügyi ellátás;
- új terület jelentkezik a '60-70-es évek társadalmi válsága által kikényszerített szociális, segélyezési, városfelújítási programok hatására, a *társadalmi tervezés*, amit új szociálpolitikának is neveznek. Törvény írja elő a civilek részvételét a tervezésben és a döntéshozatalban. A tervezés és cselekvés a helyi közösség, az államok és az össz-szövetség szintjén zajlik, együtt tökéletesítik a humán szolgáltatásokat. Szükség esetén szervezik a lakosságot a változások kikényszerítésére (community organizing) szakemberek bevonásával, tanácsadást folytatnak. A közösségi képviselők a különféle programok tervezésének, irányításának és működtetésének részeivé váltak.

Saul Alinsky (1909-1972) úttörő munkájának is köszönhetően (amelynek ma is jelentős globális hatásai vannak) a közösségfejlesztés és közösségszervezés az 1960-70-es években jut kiemelt szerephez, mégpedig a kormány szegénységellenes háborújának részeként. A hetvenes évektől kutatások, képzések és néhány nagy hatású szakirodalom támogatta a közösségfejlesztés megerősödését, amely egyre növekvően a társadalmi tervezést (*social planning*) és a közösségszervezést (*community organization*) emelte fókuszába (Kramer & Specht, 1983 [1969]). Nagy vita bontakozott ki a szomszédsági szervezőmunka és a közintézmények közötti kapcsolatról, amelyet bizonyos mértékig az ösztönzött, hogy törvény írja elő a civilek részvételét a tervezésben és a döntéshozatalban.

A közösségi akció egyre szorosabb kapcsolatba került a közösségi vállalkozással (*community enterprise*) és a közösségi pénzügyi tevékeny-

séggel (*community banking*), s e folyamatokat főként a kormányzat, a helyi önkormányzatok és a vállalkezési szféra ösztönözte. Kraushaar és társai öt amerikai esettanulmányt kommentálva ugyanakkor megjegyzik azt is, hogy váltás történt a kormányzati szervezetektől a helyi, „grassroot” megközelítések felé. Ugyanők állapítják meg, hogy a szövetségi programok készítői növekvő mértékben építenek a helyi szükségletekre, célokra és stratégiákra (Kraushaar, Hibbard & Wells, 1999: 1-3).

Nagyobb hangsúly helyeződött a közösségi kapacitásfejlesztésre (*community capacity building*) és a helyi vagyont, tőkét kiindulásként kezelő közösségfejlesztésre (*asset-based community development*) (Kretzmann & McKnight, 1993). Ezzel egyidejűleg kutatták a közösségfejlesztés keretrendszerében a szociális-gazdasági és környezeti stratégiák elegyítésének módjait is.

Kanadában is hasonló folyamatok érvényesültek, ahol a közösségi gazdaságfejlesztésnek jól megalapozott hagyománya van, különösen Új-Skócia (Nova Scotia, Kanada) keleti részén, ahol a szakemberek az Antigonish mozgalomhoz vezethetik vissza örökségüket (MacAuly 2001). Az *Antigonish Movement* a felnőttképzés, a szervezetkezetek, a mikrofinanszírozás és a vidéki közösségfejlesztés egyfajta elegyét hozta létre annak érdekében, hogy segítsen a helyi közösségi erőforrások kiaknázásában és fejlesztésében. A mozgalom egész Kanadában elterjedt, lelkesek és nevelési szakemberek vezették, és Antigonish városának egyeteme vitte az irányító szerepet. E mozgalom az 1930-as évektől kezdett működni.

Egy sor más ország közösségfejlesztése is méltán érdemelne figyelmet, például Dél-Afrika, Ausztrália, Új-Zéland, de nem vállalkozhatunk e foglalkozás számtalan variánsának világméretű bemutatására, csak kiterjedtségének és mélységének érzékeltetésére. Figyelemre méltó, hogy az alapelvek egymástól teljesen eltérő társadalmi, gazdasági és politikai környezetben, gyakran minimális források mellett is képesek érvényesülni.

Végül felhívjuk a figyelmet a **déli országok**⁵ közösségfejlesztő gondolkodásának és tapasztalatainak történelmi jelentőségére, különös tekintettel a brazil felnőttoktatási szakember, Paulo **Freire** munkájára. 1972-es könyve, *Az elnyomottak pedagógiája* (Freire, 1972) világszerte nagy

⁵ Dél” alatt most Dél-Amerikát értjük, Campfens nyomán.

hatással volt a közösségi aktivistákra, gyakorló közösségfejlesztőkre, képzési és elméleti szakemberekre, hiszen az ő gondolataikkal, ügyeikkel foglalkozott; a reflexió nélküli akció veszélyeire vonatkozó figyelmeztetése ma is ugyanúgy érvényes.

A közösségfejlesztés meggyökeresedett a déli országok további részeiben is, Afrikában és Ázsiában:

- a helyi, regionális és országos mozgalmak elképesztően széles körének szolgál alapul;
- részét képezi a kormányzatok és más adminisztratív szervezetek szociális, gazdasági és környezetvédelmi programjainak is.

A Community Development Journal⁶ és az ***International Association for Community Development***⁷ által szervezett konferenciák is igazolják, hogy a közösségfejlesztés milyen mértékben vált részévé a déli országok egy részének életében. Mint ahogy a világ más részein is, a folyamat itt is kettős célt szolgál: a helyi, a regionális és az országos mozgalmak elképesztően széles körének szolgál alapul, miközben részét képezi a kormányzatok és más adminisztratív szervezetek szociális, gazdasági és környezetvédelmi programjainak is. Az **Oxfam**-hoz⁸ hasonló nem kormányzati szervezetek ma már garantáltan az északi országok falvaiban, szomszédságaiban működő önkéntes és közösségi szervezetek közvetítésével, közvetlenül folyósítják az erőforrásokat a déli országokba. Ahhoz, hogy így legyen, hosszú évek küzdelmeire, próbálkozásaira és vitáira volt szükség a közösségfejlesztésben.

A kelet-közép-európai térségben az államszocialista rendszerek összeomlása a kilencvenes évek elején megnyitja az utat a közösségfejlesztés térségbeli terjedése előtt. S bár a kezdeményezések közül sok igencsak kis léptékűnek és határozatlannak bizonyul, mégis, ebben a régióban a legegységesebbek a kapcsolódási pontok a civil társadalom és a közösségfejlesztés között.

⁶ Oxfordban megjelenő, a világ közösségfejlesztését bemutató közösségfejlesztő folyóirat: <https://academic.oup.com/cdj>

⁷ Közösségfejlesztők Nemzetközi Egyesülete: www.iacdglobal.org

⁸ Az [origo] működtet Oxfam hírcsatornát, lásd <http://cimkezes.origo.hu/cimkek/oxfam/index.html?tag=Oxfam>

E régió történetéből jobbra hiányzik az a széles körű alulról építkezés, amelynek sűrűsödési pontjain társadalmi mozgalmakat, civil aktivitást és ezzel egyidejűleg társadalomjobbító, fejlesztő szakmákat is létrehoz, amelyeket a demokratikusan választott döntéshozatali szervezetek a maguk eszközeivel erősítenek, támogatnak.

A térségben általunk jelenleg ismert közösségi szakmai segítő szervezetek egy része belső, *organikus* törekvések eredményeként jelent meg a társadalmi szintéren. A **Közösségfejlesztők Egyesülete** leginkább talán a térségbeli értelmiségi hagyományokat ösztönösen folytatva kereste a társadalom modernizálódásának és demokratizálódásának mai, közösségi útjait, már a 70-es évek közepétől. Hasonló indíttatások alapján indult két évtizeddel később a **SZEKE Székelyföldi Közösségfejlesztők Egyesülete** Romániában is, s ezek fellelhetőek a többi, a rendszerváltás után alakult szervezetnél is, így például a lengyel **CAL**⁹ szervezeténél is.

A rendszerváltások és a szervezetek létrejöttét támogató *külső, külföldi inspiráció* együttesen nagyobb mértékű fejlődést hozott, mint a korábbi, organikus törekvések. A támogató szervezetek – a közösségfejlesztéshez hasonlóan – maguk is intézményépítő és felgyorsító szervezetekként jelentek meg térségünkben, és hozzájárultak a kezdeményező szervezetek fejlesztési stratégiáinak kialakításához. Napjaink egyik aktuális kérdése az, hogy mennyire tudják az érintett társadalmak befogadni e szervezetek társadalomjobbító törekvéseit és együttműködni velük, valamint, hogy mennyire hajlandó a mindenkori társadalomirányítás felkarolni és helyzetbe hozni az újító törekvéseket?

Sajátossága a térségi közösségfejlesztő szervezetek jó részének a *művelődési házakhoz* fűződő viszonyuk. A magyar, a romániai magyar és a lengyel szervezetek közvetlen kapcsolatban állnak ezzel az intézménytípussal, még akkor is, ha kapcsolatuk történetében mindegyik máshol tart. A lengyel szervezet a **CAL** közösségfejlesztő módszer elsajátítására és használatára buzdítja a művelődési intézmények, valamint a közgyűjtemények, könyvtárak, szociális és oktatási intézmények munkatársait, míg a magyarországi

⁹ ld. a 2. fejezetben, Lengyelországnál!

és a romániai magyar szervezet tagjai a művelődési otthonban folyó munka reformjával dolgozta ki magát fokozatosan egy tágabb társadalmi térbe, egy interdiszciplináris szakmába.

A magyarországi közösségfejlesztés kialakulásáról és fejlődéséről a 2. fejezet *Magyarország* része szól, ld. ott!

2. Fejezetek az európai közösségfejlesztés történetéből

Európa¹⁰

Hautekeur 2004-es, és Hendersonnal 2008-ban végzett közös elemzése részben a szakirodalomra, részben pedig egy felmérésre épült, melyet a CEBSD tagjaiként végeztek a hálózat tagjai körében, 2003-ban. Az **Egyesített Európai Társadalomfejlesztési Iroda – Combined European Bureau for Social Development CEBSD** a közösségfejlesztéssel foglalkozó szervezetek kis európai hálózata, amely a kilencvenes években jött létre. Olyan európai szervezeteket hoz össze, amelyek elkötelezték magukat a közösségfejlesztés támogatása és népszerűsítése iránt. A következő 11 szervezet volt a hálózat tagja a felmérés idején: a Centre for Community Work and Mobilisation (CESAM) Svédországban, a Combat Poverty Agency (CPA) Írországbán, a Community Development Foundation (CDF) Nagy-Britanniában, a Desenvolupament Comunitari (DC) Katalóniában (Spanyolország), a Közösségfejlesztők Egyesülete Magyarországon, a Kristeligt Studenter-Settlement Dániában, a Landelijk Centrum Opbouwwerk (LCO) Hollandiában, a Mouvement pour le Développement Social Local (MdSL) Franciaországban, a Paritaetisches Bildungswerk (PBW) Németországban, a Stiftelsen Idebanken (Ideas Bank) Norvégiában, a Vlaams instituut ter bevordering en ondersteuning van de samenlevingsopbouw (VIBOSO) Flandriában és Brüsszelben (Belgium).¹¹

Tanulmányuk kiindulópontja *az észak- és dél-európai közösségfejlesztés politikai és társadalmi-gazdasági kontextusának különbözősége*. Demonstrálják, hogy a különbözőségek ellenére szerte Európában egyre nagyobb konszenzus tapasztalható az országos és regionális közösségfejlesztő szervezetek, azok alapelvei, pozíciója és legfontosabb feladatai

¹⁰ Az európai közösségfejlesztés vázlatának bemutatásánál Hautekeur, Gerard és Henderson, Paul (In: Brake, R. & Deller, U. (2008: 94-110). A tanulmányból a V.I.-kiemelte részeket Varga Tamás fordította.

¹¹ A névváltoztatásról ld. az 5. lábjegyzetet és a hálózat jelenlegi tagszervezeteit: www.eucdn.net

között. Megállapítja, hogy a közösségfejlesztést nagyban befolyásolják a *részvétel* állandóan változó kérdései. Az önszervezés tartalmának és formájának sokfélesége még inkább igaz az európai közösségfejlesztésre, hiszen az egyes országok, régiók társadalmi kontextusai nagyban különböznek egymástól.

Különbségeket tapasztalhatunk a népesség szervezettségének szintjében. Hivatkoznak a holland Szocio-kulturális Tervezőiroda 2000. évi beszámolójára, amely összehasonlítja néhány európai országot. Ebből kitűnik, hogy Hollandiát és a skandináv országokat a civil társadalom magas fokú *szervezettsége* jellemzi. A skála másik végén Franciaország és más dél-európai országok helyezkednek el, alacsony szervezettségi szinttel. Nyugat-Európa fennmaradó országai valahol középen helyezkednek el.¹²

Az önszervezés fokának különbözőségei mellett a jóléti rendszerek között is meghatározó különbségek tapasztalhatók. Van den Hoven (2002, 390:399, in Hautekeur & Henderson 2008), aki meglehetősen szisztematikus és jól megalapozott összehasonlítást végzett a holland és portugál közösségfejlesztés között 2002-ben, alapvető irányelvi különbségekre hívja fel a figyelmet. Míg Hollandiában a szolgáltatások viszonylag magas szintűek, addig Portugáliában a mai napig hiányoznak alapvető szociális szolgáltatások. Portugáliában a szociális munka hagyományosan az egyéni segítségre irányul, nem pedig a közös állampolgári cselekvés megszervezésének támogatására. Ebből kifolyólag Hollandiával ellentétben kevés figyelmet szentelnek a helyi emberek közös részvételére, bevonására. A helyi emberek csak korlátozott tárgyalási lehetőségekkel rendelkeznek a források felhasználásának befolyásolására.

Harvey (2000) is hasonló konklúzióra jut, idézik őt a szerzők. Harvey azon a véleményen van, hogy Dél-Európa országaiban a közösségfejlesztés és a menedzsment részvételi formái máig csak korlátozott társadalmi infrastruktúrával rendelkeznek, és így meglehetősen fejletlenek. (in Hautekeur & Henderson 2008)

A felmérés kitér a professzionalizáció kérdésére is. Ha valaki ma Európában közösségfejlesztéssel kezd foglalkozni, nem kell mindent az elejéről kezdenie. Ellenkezőleg, számos országban önállósodott a közösségfejlesztés képzése, mégpedig a következő három szinten. Először is, a

¹² Sociaal en Cultureel rapport (2000)

CEBSD minden tagja aláhúzza, hogy a közösségfejlesztést egyetemen és/vagy a egyetemen kívüli oktatási szektorban tanítják. A CEBSD számos tagja szervez továbbá közösségi munkás kurzusokat, és léteznek harmadik, kívülálló személyek is, akik specifikus programokat fejlesztenek ki. Ilyen például a Közösségi Munkát Képzők Föderációja (Federation of Community Work Training Groups) Nagy-Britanniában. Vannak továbbá a közösségfejlesztésnek olyan formái is, amelyekben a szakember egyáltalán nem játszik szerepet. Gondoljunk csak a helyi kezdeményezésként megjelenő szomszédsági testületekre, amelyek a közlekedés biztonságával foglalkoznak. A helyi életkörülmények javítását célzó erőfeszítések nem mindig a professzionális közösségfejlesztés eredményei.

Ami az értékeket, a prioritásokat illeti: a tagok többsége a következő kérdéseket tartotta prioritásnak: részvétel, a civil társadalom és helyi demokrácia fejlesztése, munkahelyteremtés, lakásügy, a szomszédság korszerűsítése, társadalmi bevonás, fenntartható fejlődés, vidékfejlesztés, sokféleség, kultúrák közti közvetítés és kommunikáció. A gyakorlatban a CEBSD tagok mindannyian máshova helyezik a hangsúlyt. Az ír CPA például a közösségfejlesztést a szegénységellenes küzdelem fontos eszközének tekinti, a svéd CESAM az aktív állampolgárságért és demokratikus döntéshozásért tevékenykedik, míg a norvég Ideas Bank (Ötletbank) prioritása a helyi emberek és a hatóságok közötti dialógus megteremtése a helyi, fenntartható fejlődés keretei közt (Agenda 21). A különböző megközelítések adják közösségfejlesztő kezdeményezések sokszínűségét.

A közösségfejlesztésben résztvevő szervezetek általában több irányelvi szinten is tevékenykednek, helyi és országos szinten egyaránt. A CEBSD tagjaiként európai beállítottságuk nyilvánvaló. A CEBSD egyes tagjai más európai hálózatoknak is tagjai. Azt is érdemes megemlíteni, hogy a francia szervezet, az MDSL¹³, a katalán FDC¹⁴-hez hasonlóan, a helyi társadalomfejlesztés tárgyalásakor nyilvánvalóan kapcsolódik a nemzetközi fejlődéshez, és szoros kapcsolatokat tart fenn dél-amerikai partnerekkel.

A közösségfejlesztés régóta küzd a társadalmi elismertségért, s ahogy a fent említett felmérésből kitűnik, ez nem járt minden eredmény nélkül.

¹³ A CEBSD-ben a 90-es években aktív Le Mouvement pour un Développement Social

¹⁴ A szervezet bemutatását ld. Katalóniánál!

A kormányok és más intézmények egyre jobban építenek a közösségfejlesztésre. Sok szervezet számára jelentenek (kiegészítő) bevételt a kormányokkal kötött közösségfejlesztő szerződések. Henderson szerint a közösségfejlesztés növekvő mozgástere Európa-szerte tapasztalható trend. Szerepet játszik a helyi gazdaság aktiválását célzó tervezetekben, valamint az élőhelyek védelmét és a helyi közösségek, városok korszerűsítését célzó országos és európai programokban. Mindenképpen pozitív, hogy a közösségfejlesztést partnerként ismerik el. Henderson szerint azonban számos veszély leselkedik ebben a növekvő funkcionális részvételben. Az újjáélesztési programokban elsődlegesen a helyi közösségekben végzett gazdaságfejlesztésen és fizikai cselekvésen van a hangsúly, s nem annyira a regeneráció társadalmi dimenzióján. Sok energiát fordítunk hálózatépítésre, sokszor azon az áron, hogy nem dolgozunk a helyi közösséggel az adott szomszédságban. Úgy tűnik, hogy a programokat az embereknek, nem pedig az emberekkel alakítják ki.

Duyvendak (2003, in Hautekeur & Henderson 2008) egy szakma átalakulásáról ír, amelyben maguk a közösségfejlesztők is főszerepet játszanak. Írásában elemzi az együttműködést a rendőrséggel, az oktatást és a lakásügyi társaságokat. Nem kérdőjelezi meg, hogy még mindig vannak közösségfejlesztők, akik a leggyengébb csoportokért emelik fel a hangjukat, ám ők mégis a konzultációra, a konszenzusra és a társadalmi harmóniára helyezik a hangsúlyt, ami azt jelenti, hogy kevesebb figyelmet fordítanak a társadalmi egyenlőtlenségekre, az érdekkonfliktusokra és a társadalmi konfliktusokra. Duyvendak átalakulást lát a holland közösségfejlesztés perspektíváiban is.

A közösségfejlesztő szakemberek könnyen a bürokrácia meghosszabbításává válhatnak, vagy elveszhetnek a hivatalos procedúrákban. Ezen felül a közösségfejlesztés általában rövid távú projektekből vesz részt, amelyeket olyan célkitűzések jellemeznek, amelyeknek rövid távon kell gyümölcsöt hozniuk. Az olyan nehéz társadalmi kérdések, mint a társadalom dualitása, a kirekesztés minden formája, a rasszizmus így nehezen kerülnek a politikai napirendre. Mégis, ahogy egy nemrégiben Nagy-Britanniában kitört erőszakhullámot vizsgálva Craig is rámutat, a rasszizmus jelenti az egyik legnagyobb kihívást az európai közösségfejlesztés számára. A közösségfejlesztés előtt álló egyik kihívás a képessé tétel folyamatainak beindítása az etnikai és kulturális közösségekben, valamint a vezetés új formáinak támogatása, hogy a kisebbségi közösségeknek beleszólásuk lehessen a döntéshozásba.

A CEBSD tíz tagszervezetével végzett felmérésre adott válaszok azt mutatják, hogy egyre nagyobb konszenzus tapasztalható az európai közösségfejlesztés alapfogalmait és tartalmát illetően. A felmérés szerint a közösségfejlesztés más és más politikai és kulturális kontextusokban fejlődik, ám a felmérési ívek elemzése azt is kimutatja, hogy a közösségfejlesztés előrehaladása számos tényező kombinációjától függ:

- az autonóm közösségfejlesztő szervezetek és/vagy egy különálló közösségfejlesztő szakma elismertsége;
- alapvető anyagi támogatás a kormányzat részéről;
- nyitottság az interaktív vagy részvételre építő döntéshozási folyamatok irányában;
- a közösségfejlesztés hozzáadott értékének szélesebb körű felismerése a politikusok között;
- központi közösségfejlesztő tananyag az egyetemi, vagy más szintű oktatásban;
- kvalitatív képzés és stabil kutatás a gyakorló közösségfejlesztők számára;
- horizontális tanulás a csoportok összehozásán és a jó közösségfejlesztő gyakorlatok cseréjén és terjesztésén keresztül;
- régiók és nemzetek közötti kapcsolatok a közösségfejlesztő egyesületek között egy európai keretrendszerben.

Végezetül Hautekeur és Henderson annak a véleményüknek adtak hangot, hogy a közösségfejlesztés bizonyosan megtalálta helyét az európai jóléti palettán, sok európai országban látványosan fejlődik, sőt, túlzott igény is mutatkozik iránta. *A kormányzati programokban való funkcionális részvétel nagy mértékben veszélyezteti a közösségfejlesztés identitását.* A fent említett kihívásokat figyelembe véve, nagyobb szükség van a párbeszédre és közös gondolkodásra, hogy a közösségfejlesztés élesebben körülírható profillal rendelkezessen, határoktól függetlenül. Az évek során világossá vált, hogy a közösségfejlesztésnek együtt kell működnie a döntéshozókkal. Fontos, hogy a döntéshozókat, köztisztviseléseket és kapcsolódó szervezeteket tudatára ébresszük, hogy milyen hozzáadott értékekkel bír a közösségfejlesztés.¹⁵

¹⁵ Gerard **Hautekeur** a Flandriában és Brüsszelben tevékenykedő Vlaams instituut ter bevordering en ondersteuning van de samenlevingsopbouw (VIBOSO – Flamand intézet a közösségfejlesztés népszerűsítésére és támogatására) munkatársa. A VIBOSO a CEBSD (Combined European Bureau for Social Development – Egyesített Európai Társadalomfejlesztési Iroda), s 2011-től annak névutódja, az EuCDN tagja.

Belgium¹⁶

Közösségfejlesztés Belgiumban

A régiók kiépítését követően a belga nemzeti parlament már nem felelős a flandriai kultúráért, oktatásért és jóléti politikáért, kizárólag a flamand parlament rendelkezik ilyen hatáskörrel. A VIBOSO egy olyan nem-kormányzati szervezet, amely a flamand kormány támogatásaiból pártolja és támogatja a közösségi munkát Flandriában és Brüsszelben. Más szóval, a VIBOSO Vallóniában nem tevékenykedik.

Vallóniában nem létezik hasonló közösségfejlesztő struktúra, ám bizonyos, hogy a franciaajkú Vallóniában is számos érdekes, innovatív kezdeményezés vonja be a helyi lakosokat és ösztönzi a multikulturális projektek kialakítását. Az ország franciaajkú részében az az általános trend, hogy állami intézmények kezdeményezik a szegénységellenes küzdelmet, míg Flandriában jóval nagyobb szerep jut a magán- és a jóléti szektornak, valamint a nem-kormányzati szervezeteknek.

A következőkben Hautekeur felvázol néhány főbb gyakorlati fejleményt, és ezek alapján megkísérli körülírni a gyakorlatban ma tapasztalható trendeket. Első tapasztalatait az újságírás terén szerezte a hetvenes évek végén, a nyolcvanas évek elején, az akkor induló „Tijdschrift Samenlevingsopbouw” (közösségfejlesztés) szerkesztőjeként. A korai úttörők bármely akkori kezdeményezést „közösségi munka” címszó alatt indítottak el. Hozzáállásukat lángoló lelkesedés jellemezte. A szociális és közösségi munkások társadalmi tartalmú bevonódása mindenben rajta hagyta a nyomát. Azokon a területeken, ahol tevékenykedtek, mindenhol

Paul Henderson az Egyesült Királyság-ban zajló közösségfejlesztés meghatározó alakja, napjainkban közösségfejlesztési szaktanácsadó. Kezdetben gyakorló közösségfejlesztőként dolgozott, nemzetközi szervezetekben önkéntesként, majd a Szociális Munka Nemzeti Intézetében (National Institute for Social Work), Londonban tanított közösségi munkát. Később, 15 éven át, a Közösségfejlesztési Alapítványnál (Community Development Foundation) dolgozott, a gyakorlat fejlesztésének igazgatójaként. Tanári és szaktanácsadói tevékenységet is végzett, rendszeresen tartott előadásokat hazai és nemzetközi konferenciákon, az európai közösségfejlesztői munkában (CEBSD) pedig mintegy 25 évig volt meghatározó módon jelen. Számos publikációjából két, magyarul is megjelent tanulmányát emeljük ki (Henderson, P. 1997) és (Henderson, P. 2005). Közös könyvet jelentetett meg Vercseg Ilonával (Henderson, P. & Vercseg, I. 2010).

¹⁶ Az országismertető alapja Gerard Hautekeur (2006)

a helyi lakosokkal azonosították magukat. Társadalomkritikai hozzáállásuk felhívta magára a kormány és a helyi önkormányzatok figyelmét, akikkel kölcsönösen ellenségeként tekintettek egymásra. A nyolcvanas évek elején mindazonáltal számos közösségfejlesztő vett részt a helyi konzultációs platformok kialakításában, amelyek a vidéki területeken és a város hátrányos helyzetű szomszédságaiban az érintettekkel folytatott konzultációk során működtek együtt a megfelelő területi szolgáltatások kialakításában.

Az úttörő szakaszban minden kezdeményezés virágzott: a flamand kormány a közösségfejlesztés, a kategória-alapú közösségi munka és a területi-alapú közösségi munka területén mindenfajta kezdeményezés számára teret engedett. Abban az időben kevés figyelmet fordítottak a módszertani vagy stratégiai megközelítésre, a munkaerő-menedzsmentről nem is beszélve. Erről az utóbbiról még csak nem is hallottak. Egyeseket hónapokig nem fizetettek ki azok az állami testületek, amelyek alkalmazták őket. Sok közösségi munkás valójában a saját alkalmazásában állt. Számos szociális munkás és közösségi munkás dolgozott éveken át bizonytalan helyzetben, átmeneti szerződésekkel, amelyeket állandóan megújítottak.

1982-ben a támogatásokat biztosító flamand kormány alapvető változást vezetett be a közösségfejlesztés területén (a közösségfejlesztést szabályzó új törvényt 1992-ben véglegesítették).

1983 óta a flamand kormány nem biztosít közvetlen támogatásokat az 50-60 létező, kisebb közösségfejlesztő szervezet számára, mert úgy döntött, hogy Flandriában és Brüsszelben egyetlen intézményt finanszíroz a közösségfejlesztés támogatására, s ez a **VIBOSO Samenlevingsopbouw Vlaanderen VZW, a Közösségfejlesztő Munka Flamand Intézete**, valamint a hozzá tartozó **nyolc regionális közösségfejlesztő intézmény RISO** mellett. RISO-kat hoztak létre a három nagyvárosban, Antwerpenben, Gentben és Brüsszelben, valamint az öt flamand provinciában. A RISO-k foglalkoztatják a közösségfejlesztő szakembereket a nagyvárosokban és a provinciákban.

A **VIBOSO Samenlevingsopbouw Vlaanderen** nevű intézet Brüsszelben és Belgium Flamand régiójában hivatott elősegíteni a közösségfejlesztés szakmai fejlődését. Támogatja a regionális közösségfejlesztő központokat (RISO), a közösségi munkásokat

és a helyi önkormányzatokat. Képzéseket biztosít, kutatásokat végez és publikálja e munkák eredményeit. A Samenlevingsopbouw Vlaanderen a CEBSD hálózatának tagja.¹⁷

Az első változást a szervezés megnövekedett nagyságrendje, míg a másodikat a tervezés fontossága jelenti. A támogatások megszerzéséhez a VIBOSO-nak és a RISO-knak 5-6 évet felölelő költségvetést/tervet kell felvázolniuk a flamand kormánynak. Ez a főbb lehetőségeket és prioritásokat tartalmazza az elkövetkezendő évekre. Ezen felül minden évben jelentést kell írni a Jóléti Minisztériumhoz. A harmadik változásnak megfelelően a közösségfejlesztésnek eredményközpontúnak kell lennie. A támogatásokat biztosító flamand kormány úgy döntött, hogy a továbbiakban nem támogatja az olyan alapvető szolgáltatásokat, mint a szomszédsági munka, de a RISO-k támogatást kapnak a rövidtávú projektek kezdeményezésére és támogatására. A RISO-kból közösségfejlesztőket küldenek ki a társadalmi problémákkal küzdő területekre. A közösségfejlesztő munka a terület egészét célozta, ám a részvételi módszerek elsősorban a legkevésbé hangos helyi lakosok mobilizálását és bevonását segítették elő.

A közösségfejlesztés alapvető kérdései a következők: a helyi élet minősége, a lakóhelyek és a környezeti jólét, a népjólét és a szolgáltatások, a munkahelyek és az oktatás, az újonnan jövők integrációja és a terület közösségeinek közösségi élete. A közösségfejlesztő munka a szomszédság szintjén, a teljes közösség szintjén és a szélesebb társadalom (a régiók) szintjén szerveződik. Összességében mintegy 120 közösségfejlesztő projekttel foglalkoznak Flandriában és Brüsszelben, ezeket 135 közösségfejlesztő szakember irányítja. A közösségfejlesztő szakembereket a RISO-k 8 koordinátora és azok kiterjedt adminisztratív személyzete támogatja. A 7 millió lakosú Flandriában és Brüsszelben tehát a közösségfejlesztő szektor meglehetősen kicsi, úgy is mondhatnánk: „jelentéktelen”.

Ezen felül azonban a RISO-k más finanszírozási forrásokat is figyelembe vesznek, például a flamand kormány által létrehozott Társadalmi Impulzus Alapot, európai forrásokat, a provinciákkal vagy a helyi önkormányzatok által támogatott projektekkal kötött szerződéseket. Ennek eredményeképpen a közösségfejlesztő szektor teljes létszáma eléri a 300 főt.

¹⁷ www.samenlevingsopbouw.be

A jelenlegi közösségfejlesztő gyakorlatot a következők jellemzik:

- Növekvő professzionalizmus: a gyakorló közösségfejlesztők nagy figyelmet fordítanak a lakossági részvétel módszertani és tervezett megközelítésére.
- A szektor (és itt különösen a VIBOSO) nagyban hozzájárul a közösségfejlesztők képzéséhez, a kutatáshoz, a dokumentációhoz és saját, a helyi irányelvekkel és közösségfejlesztő munkával foglalkozó folyóiratának megjelenítéséhez.
- A közösségfejlesztő munka gyakran alapul a hálózatépítésre. A hálózatok összehozzák az egyazon problémára összpontosító partnereket.
- Számos közösségfejlesztő működik együtt szorosan a helyi önkormányzatokkal, sokszor azok kifejezett kérésére. A Társadalmi Impulzus Alap keretei között például a 308 flamand helyi önkormányzat közül 60 kérte a közösségfejlesztő hálózat segítségét szegénysegellenes irányelveik megtervezéséhez. A közösségfejlesztők nemcsak tanácsadókként vettek részt a minden helyi partnert érintő konzultációkban, hanem a helyi lakosokat aktiváló animátorokként vezető szerepet is vállaltak a munkában. A közösségfejlesztés mind ebben a híd szerepét tölti be a helyi lakosok és az önkormányzatok között.
- A közösségfejlesztők új, professzionális megközelítésének és az önkormányzatok megváltozott hozzáállásának köszönhetően a kölcsönös előítéletek már a múltéi.
- A közösségfejlesztők regionális közösségfejlesztő intézetekbe (RISO-kba) való tömörülésének köszönhetően a szektor munkavállalói nagyobb fokú biztonságot élveznek.
- A flamand kormány biztosítja a támogatásokat, de elég autonómiát hagy a helyi közösségfejlesztő kezdeményezések számára is.

Főbb kihívások

A multikulturális társadalom az egyik legfontosabb kérdés. Ez a különböző kultúrák együttélésére utal egyazon szomszédságban: hogyan kezeljük a sokféleséget, és milyen következményekkel jár ez a munkaerőmenedzsment tartalma és módszertani megközelítése szempontjából.

A flamand kormány egy irányítóbb, menedzseri szerepet kíván betölteni: azt szorgalmazza, hogy az együttműködés nagyobb méreteket öltjön a közösségfejlesztő munka és az integrációs szektor között, amely egy fokozottabban részvételre építő rendszerben kísérli meg az etno-kulturális kisebbségek integrálását a közösségbe. Gyakran előfordul, hogy ugyanabban a közösségben mindkét szakma egyaránt aktív. A konzultáció alulról felfelé építkezik, és remélik, hogy a növekvő együttműködés kontúrjait is így tudják majd meghatározni, nem pedig egy készen kapott fúziós tervvel találjuk majd szemben magunkat.

A közösségfejlesztő munka ma már a flamand jóléti miniszter hatáskörébe tartozik. Ez a miniszter fokozottan hangsúlyozza a közösségfejlesztés szerepét a szegénységellenes küzdelemben, miközben maga a közösségfejlesztő szakma nem kíván pusztán a szegénységellenes küzdelemre szorítkozni, hanem inkább a részvétel és a hálózatépítés folyamatának fejlesztésében szeretne úttörő szerepet vállalni, szem előtt tartva az adott szomszédság vagy terület környezeti jellemzőit.

Jelenleg az egyik legégetőbb kérdés a hatalom decentralizációja. Flamand kollégáink ekkoriban nyakig voltak a döntéshozatal különböző szintjeit érintő kérdésekről folytatott vitában. A vita arról folyt, hogy a menedzsment melyik szintje a legalkalmasabb bizonyos feladatok végrehajtására, a szubszidiaritás elvére épülő keretrendszerben.

A 2006-os flamand kormányban az a trend tapasztalható, hogy egyre több feladatot és jogkört ruháznak át a helyi önkormányzatokra. E forogatókönyv szerint hosszú távon a helyi önkormányzatok hatáskörébe kerülne a közösségfejlesztés, az ifjúsági munka és az integrációs munka is. A közösségfejlesztők attól félnek, hogy mindez fenyegetné a közösségfejlesztő szakma nagyobb fokú autonómiáját. S vajon mi történne a második és harmadik vonalnak nyújtott támogatásokkal? Mi lenne akkor a Közösségfejlesztő Munka Regionális Intézetének (RISO) és a Közösségfejlesztő Munka Flamand Intézetének (VIBOSO) szerepe?

Az alapvető vita keretei közt egyre gyakrabban vetődik fel az irányelvek elsőbbségének igénye, valamint az a kérdés, hogy mit tegyen maga a kormány, és mit lehetne a magánszektornak és partnereinek adni vagy meghagyni? Még a ma a flamand kormány által támogatott közösségfejlesztés is könnyen válhat az állami és magánszektor közti feszültség marta-

lékává. Mindazonáltal számos politikus hangsúlyozza, hogy az önkormányzatoknak nem kellene ennyi mindent maguknak csinálniuk, hanem inkább irányítókká kellene válniuk, akik összehozzák a fontos partnereket a stratégiai döntések meghozására.

A flamand kormány ekkor nagyszámú elvárást fogalmazott meg egy minőségi dekrétum keretei között, amely fokozottabban méri és értékeli majd a közösségfejlesztő munka eredményeit. A tanulmány megírásának idején, 2006-ban, az egész szektor egy minőségellenőrzési kézikönyvön dolgozott.

A flamand és a nemzeti kormány vörös, zöld és liberális tagjai alkotta akkori „bíbor” koalíció az individuális állampolgárral fenntartott kapcsolat fontosságát hangsúlyozta (főként a liberális partner nyomására). A legfontosabb kifejezések az ügyfélközpontúság és a hatékony menedzsment voltak. Az úgynevezett civil társadalom (szakszervezetek, szocio-kulturális egyesületek, tanácsadó testületek) egyre inkább figyelmen kívül került. Maga az ügyfélközpontúság pozitív dolog, de ekkoriban kevés figyelmet szenteltek a másik dimenzióknak, nevezetesen az állampolgárnak, a „le citoyen”-nek (akit a hatóságok egy adott szomszédság vagy helyi közösség tagjaként szólítanak meg), valamint a csoport érdekeiért vagy közös érdekekért folytatott munkának.

Kétségtől elismerték azonban azt a szerepet, amelyet a közösségfejlesztés a társadalom hátrányos helyzetű csoportjainak, szomszédságainak megszervezésében, részvételében játszott. Néha még túlzottak is voltak az elvárások, hisz voltak olyan vélemények is, amelyek szerint a közösségfejlesztés nem volt képes megakadályozni a szélsőjobboldali szervezetek előretörését.

Mindazonáltal egyre szükségesebbé válik egy szakmai, módszertani megközelítés a helyi lakosok teljes részvételének irányában, s nem csupán a hátrányos helyzetű területeken, hanem minden területen (még a külvárosi vagy tehetős szomszédságokban is). Röviden: a flandriai és brüsszeli közösségfejlesztésnek még mindig van jövője.

Bulgária¹⁸

A közösségfejlesztés rövid története Bulgáriában

A bolgár önszerveződés hagyományos megnyilvánulási formái

A szociális munka és egyfajta közösségi munka/közösségépítés területén szerzett tapasztalatok meghatározó része az ún. **CHITALISHTE** jelenséghez köthető. A Chitalishte-k a bolgár közösségi önszervezés hagyományos megnyilvánulási formái, amelyek fontos szerepet töltek, töltenek be az oktatásban, valamint az ország kulturális örökségének megőrzésében. Egy másik pozitív tapasztalat az ún. **SEDENKI**, ami egyfajta szomszédsági találkozó volt helyi lakosok számára: ezek teljesen spontán módon szerveződtek hétfégenként, és mindig más család volt a vendéglátó.

Az iménti két jelenség továbbfejlődött formái fontos szerepet töltek be a török megszállás során, amely 1878-ban fejeződött be.

A kommunista periódusban (1944-1989) a szociális munka nagy általánosságban a hajléktalanok elhelyezésében, illetve az egyedülálló idősök ellátásában merült ki. A fogyatékosok számára is szerveződött valamilyen gondozói tevékenység, ami azonban nem volt elégséges, ám bizonyos tevékenységeket mégiscsak felvonultatott. Léteztek például olyan kis állami vállalkozások, amelyekben a különböző fogyatékkal élők a hétköznapokon speciális körülmények között, adekvát módon dolgozhattak, hétfégen pedig társasági elfoglaltságokat, főként kulturális tevékenységeket, illetve kirándulásokat szerveztek számukra. Ugyanakkor létezett a művelődési házak rendszere is, amelyet gyakran a kommunista ideológia terjesztésére használtak, de mégis fontos szerepet töltek be a közösségépítésben, lehetőséget biztosítva az emberek számára, hogy egyenlő alapon kommunikálhassanak, illetve bizonyos jártasságokra, hozzáállásra, kompetenciákra tehessenek szert.

Az ötvenes évek során jelentek meg a színen az első szociális munkások, akik valójában az Egészségügyi és Szociális Minisztérium által alkalmazott hivatalnokok voltak. Ebben az időszakban egy sor szociális főosztályt is létrehoztak, amelyek helyi önkormányzati testületekként működtek. A hetvenes években a szociális gondozás területe átkerült a

¹⁸ Zafirov, Christomir & Dinchiyska, Stefka (2009)

Munka- és Szociálisügyi Minisztériumhoz, majd azt követően megint visszakerült az Egészségügyi Minisztériumhoz – ez a folyamat kétszer is végbement. A kilencvenes évekig gyakorlatilag nem létezett szakképzés a szociális munka területén Bulgáriában, és egyetemi fakultás sem működött a területen. A diplomások köréből főként a pedagógus, pszichológus, filozófus, szociológus, közgazdász és biztosítási szakembereket ismerték el a szociális munka szakembereiként. Még a Munkaügyi és Szociálpolitikai Minisztériumon belül is túlnyomó részben egyetemet nem végzett szakemberek tevékenykedtek ezen a szakterületen.

A piacgazdaságra való 1990-es átmenetet követően nagy igény mutatkozik a szociálpolitika átalakítása iránt. Indulásképpen számos törvény, rendelkezés, intézkedés és szabályozás lát napvilágot 1993-ban, 1995-ben, 1997-ben, valamint 1998-ban. 1990-ben létrejön Országos Szociális Támogató Központ, amely regionális alegységekkel is rendelkezik. 1991-ben megkezdí működését a szakterületen a Szakképzési és Foglalkoztatási Alap, majd 1997-ben az Országos Foglalkoztatási Szolgálat, amely 9 megyei szervezettel és 280 munkaügyi irodával rendelkezik szerte az országban. 1996-ban megalakul a Rehabilitációs és Társadalmi Integrációs Alap, amely elsősorban a fogyatékosokkal foglalkozik. Végül 1997-ben létrejön a Szakképesítések Országos Tanácsa, illetve a Nemzeti Szociális Jóléti Iroda, regionális hivatalokkal stb.

Mindezek a történések előtérbe helyezték a területen dolgozó szakemberek egyetemi szintű oktatásának szükségességét, amelyet a különböző régiókban működő, specifikus célcsoportokkal rendelkező országos és európai programok is alátámasztottak.

1989 után jelentek meg a színen a közösségfejlesztés első szereplői. Ezek frissen alapított nem-kormányzati szervezetek (NGO-k) voltak, amelyek elsőként tűzték zászlajukra a civil társadalom és a közösségépítés ügyét. Munkájukra általában nem volt jellemző a szervezettség és rendszeresség, hiszen az esetek túlnyomó részében Európából, illetve az USA-ból származó projekt-támogatásokból kellett fenntartaniuk magukat.

Ilyen a ***C.E.G.A. Creating Effective Grassroots Alternatives Foundation*** bolgár közösségfejlesztő szervezet Szófiából, mely egy évtizedig volt tagja a CEBSD-nek és a CEE Citizens Network-

nek. A civil szervezetet egy 1995-ben alapították, a betűszó értelme magyarul: azaz a *Hatékony helyi alternatívák megteremtéséért* létrehozott alapítvány. Cselekvés-központú, a változásban részt vevő szervezeteket és csoportokat támogatja a helyi közösségekben. Ösztönzi az állampolgárok bevonását a helyi döntéshozatalba, és a helyi önirányítást. Célcsoportjaihoz alapvetően a roma közösségek tartoznak, ill. valamennyi etnikai csoportból a fiatalok. Munkájuk során elsőbbségben részesítik a helyi szociális szolgáltatásokat, az oktatást és a jövedelemteremtési kezdeményezéseket, programokat. Nagyon fontos számukra, hogy hidat teremtsenek a különböző etnikai csoportok között. Ennek érdekében támogatásokat nyújtanak, tanácsadást végeznek, információkat biztosítanak. Segítik a helyi szervezeteket a forrásteremtésben, a sikeres gyakorlatot terjeszteni helyi, országos és nemzetközi szinteken, és különböző kampányokat indítanak az aktuális szakpolitikák és a meglévő attitűdök megváltoztatása érdekében, elsősorban a roma-kérdésben.¹⁹

A szociális munka oktatása nem tekint vissza túlságosan hosszú múltra Bulgáriában, pedig az első ilyen iskola (Szociális Tanulmányok Középiskolája) már 1932-ben megnyílt Szófiában, és ugyanabban az évben az Oktatási Minisztérium középiskolaként ismerte el. A szocialista korszakot megelőzően (1944 előtt) főleg vallásos szervezetek, a nők szervezetei és karitatív szervezetek végeztek szociális munkát, amiben a bolgár exkirály családja aktívan támogatta őket. Ez a fajta tevékenység akkoriban még nem volt annyira világosan strukturált és centralizált, mint manapság. A szociális tevékenységeket a társadalombiztosítási rendszer hivatalnokai és foglalkoztatáspolitikai testületek is végezték.

Először a kilencvenes évek elején indult be Bulgáriában a szociális munka egyetemi szintű oktatása, mégpedig főleg szófiai, bourgasi és várnai magánegyetemeken, posztgraduális képzésként, amelyen azok vehettek részt, akik valamilyen társadalomtudományi diplomával rendelkeztek. A kezdeményezés tehát nem a kormánytól jött, hanem főleg az egyetemeken tanító tudományos szakemberektől – nem a piac diktálta, és nem is valamely társadalmi intézmény kezdeményezte azt. Ennek megfelelően az oktatás túlnyomórészt elméleti jellegű volt, és egy felettből „akadémikus” tanterv jött létre.

¹⁹ www.cega.bg

Az állami egyetemek csak meglehetősen későn ébredtek rá a szakterületen folyó oktatás szükségességére. A megvalósításhoz felhasználták a társadalomtudományok, pedagógia és szakképzés területén felhalmozott tapasztalataikat, és végül az Oktatási Fakultáson belül kezdték meg az oktatást. Úgy is mondhatnánk, hogy a kilencvenes évek közepe táján a szociális területen belül folyó oktatás meglehetősen kaotikus állapotban volt. Később a tantervet fokozatosan fejlesztették, s egyre több tapasztalatot szereztek a tanítás terén is.

1996-ban hivatalosan is elismerésre kerül a *szociális tevékenységek* elnevezésű egyetemi specializáció. Ezt megelőzően hosszas vita folyik arról, hogy a szociális munkát vagy a szociális tevékenységeket válasszák. Ezt követően hamarosan egy másik specializáció, a *szociálpedagógia* is hivatalos akkreditációra kerül.

Ma már szinte az összes bolgár egyetem kínál BA vagy MA kurzusokat a szociálpedagógia/szociális munka területén, azonban még ma is problémát jelent az oktatás elméleti síkon való megközelítése, amely valójában az egész bolgár oktatási rendszerre igaz. Problémát jelent a tanítás és tanulás módja is: sok egyetem nem alkalmazza a modern és hatékony tanítási/tanulási módszertanokat, megközelítéseket, ezért több olyan innovatív megközelítésre lenne szükség, mint pl. a probléma-alapú tanulás, a projekt-alapú tanulás, az interaktív módszertanok és eszközök, a heurisztikus-, vagy a konstruktivista megközelítés.

Napjainkban a szociális munka főként kisebbségi csoportokra (túlnyomó részben a roma népességre) irányul: a szegényekre, a szülői gondoskodás nélkül maradt fiatalkorúakra, a bűnözőkre, a szellemi fogyatékosokra, a szenvedélybetegekre és a mozgáskorlátozottakra.

A szociális tevékenységek pedig olyan perifériára szorult közösségeket céloznak, amelyek valamilyen prioritást élveznek – veszélyeztetett gyerekek, kisebbségek – főként a roma kisebbség, munkanélküliek, olyan intézményelhagyó mozgáskorlátozottak illetve gyerekek, akik azt megelőzően sokáig éltek az adott intézményben, és nem rendelkeznek semmilyen társadalmi jártassággal, kompetenciákkal.

Bulgáriában általában a civil szervezetek végeznek minőségibb munkát ezen a területen, ám ők majdnem kizárólag a városi területeken tevékenykednek. Bulgáriában, ebben a 8 millió lakosú országban mintegy 28

nagyváros található. Az elmúlt években számos szociális segítségnyújtó, támogató központ, a hátrányos helyzetű gyerekeket és családjaikat támogató intézmény nyílt, főként a fővárosban, Szófiában. Emellett nagy szükség lenne szociális jóléti programok kialakítására a kisvárosokban és falvakban is, ahol a szociális munkának nem kizárólag egyéneket, hanem a teljes társadalmi környezetet kellene céloznia, amihez elengedhetetlen a szervezetekkel, közösségekkel folytatott munka.

A civil szervezetek aktívan pályáznak és nyernek el projekt támogatásokat a szociális területen, ez a tevékenység azonban nem rendszeres, és általában csak átmeneti, nem fenntartható eredménnyel jár. Ezért ezeknek a szervezeteknek egy szisztematikusabb megközelítést kellene kialakítaniuk hosszú távra, megfelelő perspektívával és fenntartható hatásmechanizmussal. A bolgár kormányzat prioritásai szociális területen a következők:

- A szociális jóléti intézkedések filozófiájának megváltoztatása, azoknak a legkritikusabb csoportokra (mozgáskorlátozottakra, egyedülállóakra, veszélyeztetett gyermekekre és felnőttekre) való átirányítása.
- A szociális szolgáltatások olyan alternatív formáira való átmenet, amelyeket a közösségen belül nyújtanak, a helyi önkormányzat szükségleteivel összhangban.
- Az állami monopólium megtörése, és az általános állami követelmények kialakítása a szociális szolgáltatások nyújtása terén.
- A szociális szolgáltatás folyamatában résztvevő partnerek (önkormányzatok, civil szervezetek, üzleti szervezetek) összefogása a társadalmi integráció elősegítése és az életminőség javítása érdekében.

Chitalishte (csitalistyje) - Közösségfejlesztés Bulgáriában

Napjaink egyik legsikeresebb bolgár közösségfejlesztő projektje a Chitalishte továbbélését, szerepének és tevékenységi körének kiszélesítését tűzte ki célul, ily módon ösztönözve a civil társadalom képessé tételét, valamint előmozdítva a helyi szintű cselekvő részvétel ügyét.

A *chitalishte* (bolgárul: читалище; [tʃi'talifte]) egy tipikus bolgár közintézmény illetve épület, amely párhuzamosan több funkciót is betölt, egyszerre közösségi ház, könyvtár és színház. Emellett oktatási intézmény

is, ahol az emberek korosztálytól függetlenül idegennyelvi, tánc, zene és más tanfolyamokon vehetnek részt.²⁰

A Chitalishte különleges szerepet betöltő, a bolgár történelemben egyedülálló intézmény. Az első Chitalishte-k az 1850-es években mint *olvatóházak* jelentek meg, de szerepük folyamatosan fejlődött és olyan további feladatokat is elláttak, melyek közül talán az oktatás és a jótékony-ság voltak a legfontosabbak. A Chitalishte-k önálló egységként fejlődtek, és az önkéntes civil szervezetek minden jellemzőjét magukon viselték, a társadalmi szerveződés olyan új formáját népszerűsítve, amelyre a bolgár történelemben addig nem volt precedens: ezek voltak az első szekuláris közösségi központok, amelyek demokratikus alapon, mindenki számára diszkrimináció-mentes és egyenlő részvételt biztosítottak. A Chitalishte hamarosan széles körben elismert intézménnyé vált, amely hosszú távon fennmaradt és döntő szerepet játszott a nemzeti konszolidáció és modernizáció folyamatában.

Az 1990-es évek elején a reformok bevezetésével a Chitalishte-k is szembesültek azzal a kihívással, hogy tevékenységeiket az új társadalmi-gazdasági feltételekhez és a bolgár társadalom gyorsan változó értékeihez és igényeihez kellett igazítaniuk. A Chitalishta-knak biztosított állami támogatás drasztikusan csökkent, így legtöbbjük lecsökkentette a munkatársak számát és korlátozta a tevékenységek skáláját is. A Chitalishte-k non-profit szervezetekként vannak regisztrálva, mivel az 1996-os Chitalishte-kről szóló törvény ezt írja elő.

A Chitalishte-k legalább három, specifikus intézményi jellemzővel rendelkeznek: fenntarthatóság, legitimáció és rugalmasság, s mindez történelmi tapasztalataikkal kombinálva lehetővé teszi, hogy valóban a bolgár társadalom aktuális igényeire válaszolhassanak. A körülbelül 3 600 Chitalishte meglévő, országos hálózata a nemzeti vagyon része, és az összehasonlítás során fontos előnyt biztosít Bulgária számára. Páratlan társadalmi presztízsüknek és földrajzi kiterjedtségüknek köszönhetően a Chitalishte-k óriási potenciállal rendelkeznek bizonyos kulturális és oktatási igények kielégítésében és abban, hogy támogatják a közösségi részvételt.

²⁰ <http://en.wikipedia.org/wiki/Chitalishte>

A Chitalishte intézménye a közösségi szerveződés hagyományos kifejezőeszköze Bulgáriában és az oktatásban, illetve a nemzeti örökség védelmében is kiemelkedő szerepet játszik. A Chitalishte fontos szerepet játszhat az élő civil társadalom kialakításában és a reformok végrehajtásához, valamint a szolidaritáshoz és a társadalmi kohézióhoz szükséges konszenzus szervezésében, a kommunikációs csatornák fenntartásában.

1997 májusa és 2001 márciusa között zajlott le a két szakaszból álló „CHITALISHTE – Közösségi központok” projekt első fázisa, a „Közösségi részvétel fejlesztése Bulgáriában” elnevezésű projekt.²¹ A projekt második fázisa, a „Közösségfejlesztés és részvétel a Chitalishte-hálózaton keresztül” 2001-ben kezdődött és 2004-ben fejeződött be. A projekt eredményei minden kétséget kizáróan azt mutatják, hogy a Chitalishte-kben továbbra is hatalmas potenciál rejlik, és többfunkciós intézményként fontos szerepet játszhatnak a közösségépítés folyamatában és a fenntartható bolgár civil társadalom megeremtésében.

Cseh Köztársaság

A Cseh Köztársaságból fiatal szervezeteket tudunk bemutatni, történeti jellegű publikációk egyelőre nem állnak rendelkezésünkre.

A Közösségszervezés Központja (Centrum pro komunitní práci CpKP, the Centre of Community Organising CCO) egy 1996-ban létrejött nonprofit szervezet, amely azért dolgozik, hogy a közszolgálati és civil szervezeteket bevonja a falvak, városok és régiók fejlesztésébe. A CpKP nyomon követi a partnerség elvének érvényesülését és a döntéshozatal átláthatóságát, támogatja és képzésben részesíti tagjait, továbbá az érdeklődő állampolgárokat és a non-profit szervezeteket. Önkéntesekkel dolgozik, szemináriumokat és képzéseket szervez a nonprofit szektor és a részvételi demokrácia megerősítése érdekében.²²

Az Agora Central Europe 1998-ban jött létre, s azóta aktív szerepet visz a cseh társadalom demokratikus fejlődésében. A szervezet célja a demokratikus alapelvek megerősítése a társadalom

²¹ <http://www.chitalishte.bg>

²² www.cpkp.cz

különböző szintjein. Bátorítja az állampolgárok részvételét a döntéshozatalban és nyilvános vitákkal szélesíti társadalmi konzultációs teret. Számos állampolgári részvétellel kapcsolatos projektet vezet önkormányzatokkal együttműködve, pl. közvéleménykutatás, nyilvános gyűlések, műhelymunkák, képzések stb, és középiskolások számára kidolgozott egy vita-versenyszabályzatot, mivel már évente több száz diák vesz részt vita-versenyen, folytat eszmecsere és készül fel a cselekvő állampolgáriságra. Az Agora tagja az EUCDN és a CEE CN hálózatainak és számos nemzetközi projektben dolgozott már.²³

Dánia

The Danish Folkehøjskole – A dán népfőiskola

A népfőiskolák története és háttere

A dán népfőiskola nem csak a dán szakmatörténet sarokköve, hanem nemzetközi kiindulópont is – rövid bemutatása nélkül dán országismeretünk komolytalan lenne.

A népfőiskola ötlete egy dán paptól, költőtől, tanártól és oktatási reformertől, *Nikolai Frederik Severin Grundtvig*-tól (1783-1872) származik. Az 1830-as évek során kampányt indított, hogy meggyőzze a dán embereket: egy újfajta iskolát kell elérhetővé tenni a legalacsonyabb szintű oktatással rendelkezők számára – egy kötetlen, vidám iskolát, amelyhez szabad akaratból lehet csatlakozni. Ezek az iskolák lettek később a „népfőiskolák”.

Közösségi iskola

A köztulajdonba kerülő, tehát közösségivé váló tudást tartotta szem előtt Grundtvig, amelyet az egyszerű emberek (akkoriban farmerek és gyermekeik) *beszélgetés* során alakítanak ki saját tapasztalataikról – demokráciáról, kultúráról. Módszere a beszélt nyelv – spoken language. A tanárok hasonló módon és szellemben működnek együtt ezekben a beszélgetésekben.

²³ www.agora-ce.cz

Grundtvig úgy döntött, hogy a népfőiskoláknak, ahogy ő mondta, a „fel-
nőtt ifjúságot” kell szolgálniuk, és bentlakásos intézményként kell funk-
cionálniuk. Hitt abban is, hogy a népfőiskoláknak a társadalom döntő té-
nyezőiről folytatott vita és párbeszéd központjaivá kell válniuk. Úgy
érezte továbbá, hogy a tanárok és a diákok között élénk párbeszédnek
kell folynia.

A népfőiskola a dán kulturális hagyomány meghatározó részévé vált,
olyan hagyománnyá, amely fokozatosan formálódik a változó körülmé-
nyek között és ma is él, fejlődik, együtt a változó világgal. Napjainkban
mintegy 75 bentlakásos népfőiskola működik Dániában, legtöbbjük vi-
dégi térségekben vagy kisvárosokban, s jobbára a térség nevét viselik.
Vannak köztük régóta működő és új intézmények; kicsiny – legfeljebb 30
főt, és nagy, akár több száz résztvevőt is befogadó bentlakásos iskolák,
köztük jó körülményeket biztosítók és szerény, de kedves környezetben
működők. Ami közös bennük, az a kellemes atmoszféra. A bentlakásos-
ság egy új mikrokozmoszt, egy valóságos új társadalmat hoz létre egy
időre, akár 4-8 hónapos, téli, hosszú kurzusra, akár 1-2 hetes nyári kur-
zusra érkeznek jövőendő tagjai. A téli kurzusokra jellemző a fiatalok, a 18-
23 évesek részvétele, a nyárra pedig minden korosztályból érkeznek.

Vannak korosztályra, vagy témára összpontosító népfőiskolák – például
11 népfőiskola foglalkozik főként sporttal, míg mások a zenét, a színhá-
zat, vagy a kézművességet választották fő tevékenységül. Irodalom, tör-
ténelem, pszichológia, gazdaságtan, fotó, fazekasság, ruhakészítés, raj-
zolás, nemzetközi politika, segítségnyújtás külföldön, környezetvédelem
és a természet megóvása, filmkészítés és így tovább.

A dán felnőtt népességnek 2 %-a vesz részt évente népfőiskolán.²⁴

A népfőiskola előbb a skandináv országokban,²⁵ majd Németországban
és Lengyelországban terjedt el. Napjaink Európájában mintegy 600 000
ember vesz részt évente a népfőiskolán át a szabadegyetemekig szerve-

²⁴ A részleteket Vercseg Ilona válogatta és fordította. Bővebb információk: http://danishfolkhighschools.com/media/247068/the-danish-folkeh_jskole-web.pdf

²⁵ ld. a Svédország fejezetben a svéd népfőiskolákat is!

zódó nem-formális felnőttképzésben. A magyar népfőiskolák egyik gyűjtőpontja a Magyar Népfőiskolai Társaság, honlapja²⁶ számos fontos információt közöl és erőfeszítést mutat be az országban és a térségben. Népfőiskola a közösségfejlesztés és közösségszervezés bentlakásos képzési központja, a magyar és nemzetközi nyári egyetemek és szemináriumok, konferenciák színhelye, a kunbábonyi Civil Kollégium Alapítvány is,²⁷ és számos más non-profit felnőttképzési intézmény. Ezek működését S. Arapovics Mária tárta fel számunkra, például az itt hivatkozott, vizsgálatait összegző tanulmányában (több publikációja is van e témában), mely „azt mutatja be, hogy a felnőttképzési nonprofit szervezetek direkt módon, a képzéseik és a felnőttképzési szolgáltatásaik által hogyan segítik az élethosszig tartó tanulás létrejöttét Magyarországon”. (S. Arapovics 2007: 11)

KSS (Kristeligt Studenter-Settlement) - Keresztény diákok settlementje – társadalmi és kulturális központ Koppenhágában

A settlement Vesterbro-n, Koppenhága hagyományos munkáskerületében helyezkedik el.²⁸ 1911-ben alapították, inspirálva az Egyesület Királyságban működő Keresztény Settlement mozgalom által. Eszerint a diákok a munkások között élnek és önkéntes támogatással, főként tanítással segítik őket az életben való eligazodásban. Mára az intézmény multidiszciplináris központtá fejlődött, összefogva a kulturális, vallási és származási különbözőségeket. A settlement máig megőrizte elkötelezettségét az önkéntes munka iránt, de ma a diákok elsősorban szakmai gyakorlatra jönnek hozzájuk, és állományuk állandóan 40-50 főből áll. A profiljukba vágó tevékenységek: egészségügyi projekt, interkulturális mediáció, családokkal való munka, sport- és szabadidős tevékenység, értelmes munkák létrehozása, a helyi szükségleteknek megfelelő szociális vállalkozások működtetése és a környék újjászervezése. E tevékenységek többségét a Dán Szociális Ügyek Minisztériuma támogatja. Hálózatépítő és Szakértelmet Fejlesztő Központot hoznak létre (Networking and Skills Centre), amelyik

²⁶ <http://www.nepfoiskola.hu/index.php?seo=hirek&content=menuitem&item=news&id=11>

²⁷ <http://www.cka.hu/>

²⁸ <http://settlementet.dk/settlementet> fordította Vercseg Ilona

felkutatja és csereforgalomba bocsájtja a közösségfejlesztés módszertanát, kiemelve a munka különböző szempontjait. A KSS évekig vette ki részét a CEBSD munkájából – ma már nem tagja az európai hálózatnak.

A következőkben a volt CEBSD-tag intézmény egykori igazgatója, Johannes Bertelsen és szociális munkás kollégája, Rikke Posborg mutatja be a közösségfejlesztés oktatási-tanulási lehetőségeit Dániában és utalnak saját settlementjük, a most bemutatott KSS szerepére is a diákok felkészítésében, ill. a diákok széleskörű munkájára a settlement tartalmi munkájának éltetésében.

A közösségfejlesztés oktatása és tanulása Dániában²⁹

Dániában három fő szereplője van a közösségfejlesztés tanításának és tanulásának, melyeket az állam finanszíroz, mert a dán oktatási rendszerhez tartoznak, az Önkéntes Központot pedig a Szociális ügyek Minisztériuma támogatja.

A közösségfejlesztés jelentése nem egyöntetű Dániában, de azok témák, amelyeket most felsorakoztatunk, a különböző kurzusok tantervében a közösségfejlesztés címszó alatt található.

A szociális munka képzőintézményei

A szociális munkások 5 állami főiskolán tanulhatnak 3,5 éves képzési időben és alapképzésről (BA) kapnak bizonyítványt.

Az e képzést szabályozó rendelet meghatározza, hogy a képzésnek része a "helyi közösségi munka". A központi tanterv ennél többet nem ír elő, így valamennyi iskola maga tervezi meg ennek a műhelymunkának a tananyagát.

Tipikus témák:

1. A Közösségi munka története és gyökerei – elméleti és földrajzi megközelítés
2. Hogyan határozzuk meg a helyi közösséget? Hogyan szerzünk információt a közösségről: a népesség, szociális és egészségügyi kérdések, lakásügy, jövedelem, munkaerő-piac stb.

²⁹ Bertelsen & Posborg, (2006)

3. A közösségi munkás szerepe és dilemmái
4. A marginalizált csoportok és a sajátos társadalmi nehézségekkel küzdő kisebbségek integrációjának, társadalomhoz tartozásának stratégiái
5. Városshociológia és helyi közösségek
6. Képessé tétel (empowerment), a mindennapi élet és a multikulturálisizmus
7. Hogyan kezeljük a helyi konfliktusok? Mediáció
8. Partnerség, szakmaköziség és szektorok közti együttműködés

A kopenhágai settlementet gyakran bevonják a helyi közösségi munka műhelymunkájának tervezésébe és oktatásába.

Irodalom: folyóiratcikket használunk a leggyakrabban, mivel naprakész tankönyv nem áll rendelkezésre.

Módszer: 2-3 előadás után a hallgatók csoportmunkában dolgoznak és gyakran 2-3 alkalommal is látogatnak helyi gyakorlati munkát.

Szociálpedagógiai képzés

37 dániai főiskolán folyik 3,5 éves pedagógus BA képzés. A közösségfejlesztés oktatása ezekben az intézményekben meglehetősen szerény, például egy egynapos műhelymunka után a hallgatók készítenek egy tanulmányi programot, melynek során helyi munkát tanulmányoznak és tanulmányt írnak a közösségi munkáról.

Témáik lehetnek például:

1. A társadalmi környezettel kapcsolatos fogalmak és a közösségi munka
2. Képessé tétel – empowerment
3. Egyéni, csoport és közösségi kölcsönhatások a közösség szintjén
4. Konfliktuskezelés
5. A környezet védelmével dolgozó közösségi munkás szerepe és módszerei

Irodalom: a szociális közösségi munka egy fejezetét képezi az alapvető irodalomnak

Az Önkéntes Központ Dániában

Az országos hatókörű központot 1992-ben alapították abból a célból, hogy előremozdítsa és támogassa az önkéntes szociális munka fejlődését Dániában.

A központ számos szolgáltatással támogatja az önkénteseket, önkéntes szervezeteket, s rajtuk kívül az önkormányzatokat és másokat is, mindazokat az intézményeket, amelyek együttműködnek önkéntesekkel és szervezeteikkel.

Képzés, oktatás:

A központ minden évben képzések sorozatát szervezi az önkéntesek számára, különböző témákban, például:

- együttműködés,
- forrásteremtés,
- egyéni leleményesség, erőforrás
- PR és management

A kurzusok mellett szemináriumok sorozatát is szervezi a központ. A részvétel a kurzusokon és a szemináriumokon is ingyenes. Évente két alkalommal bocsátanak ki katalógus a kurzusok és szemináriumok ismertetőivel.

Emellett a központ konzultációs segítséget is biztosít a helyi önkéntes szervezeteknek, vagy a helyi szervezetek hálózatainak. Céljuk olyan eszközökkel és módszerekkel ellátni a helyben működő szervezeteket, hogy azok az önkéntességnek mind vonzóbb légkörét tudják kialakítani környezetükben.

Többek között a következőkre összpontosítanak

- az önkéntes munka szervezése és irányítása
- az önkéntesség motivációi, tanulási és fejlődési lehetőség az önkéntesek számára, gyakorlati munkacsoportokkal és hálózatokkal

A témák és a kurzusok tartalma lényegi, de a tanulmányozásra fordítható időkeret bizony meglehetősen szűkös. Szükség lenne posztgraduális kurzusokra és gyakorlók számára indított tanfolyamokra is, olyanokra, amelyek összekapcsolódnak a szociális munka és a szociálpedagógia főiskolai műhelymunkáinak tartalmával és témáival.

Egyesült Királyság

*Közösségi munka Nagy-Britanniában*³⁰

Nagy-Britanniában a közösségi munka relatívan új szakmának számít, mégis három olyan tradícióra épít, amelyek mindegyike legalább százéves múltra tekint vissza. Az első ilyen megközelítés a *nem hivatalos önszervezés és szolidaritás*, az a kölcsönös támogatás és adás-kapás, amely a társadalmi együttműködés kisléptékű formáit, köztük a nagycsaládokat is jellemzi. A második megközelítés a *kölcsönös segítségnyújtás* egy szervezettebb formáját képviseli – hivatalos szervezeteket hoznak létre tagdíjfizetéses rendszerben, hogy segítséget és közös erőforrásokat nyújtsanak egy meghatározott tagság számára. Példaként olyan kollektív szervezeteket említhetünk, mint a korai céhek és baráti társaságok. A harmadik megközelítést az különbözteti meg a másik kettőtől, hogy jobban épít a *filantrópiára*, arra a szándékra, hogy a kevésbé szerencsés sorúak nevében vagy szolgálatában járjunk közben. A XIX. századi karitatív szervezetek és a „settlement” mozgalom képviselik ezt a megközelítést, amely, hasonlóan az előző kettőhöz, gyakran kombinálta a hadjáratok, kampányok dimenzióját a nyíltan javító-nevelő célzatú oktatással, a „jellemépítéssel” és a „kegyelmes úr” hozzáállással nyújtott segítséggel. Nagy-Britannia jólétiségének számos más eleméhez hasonlóan a közösségfejlesztés gyökereit a civil társadalomban kell keresnünk, melynek úttörői olyan önkéntes szervezetek voltak, amelyek függetlenek voltak az államtól, mint például a korai szakszervezetek, az egyházak és a karitatív szervezetek.

A huszadik század eljöttével az állam felismerte ennek a megközelítésnek az értékességét a társadalmi jólét szempontjából, és a század során szemtanúi lehetünk az államilag támogatott közösségfejlesztés kialakulásának. Így volt ez Nagy-Britanniában és külföldön is. A harmincas évek elejétől egészen az ötvenes évekig életben volt egy lakásépítési program, mely során az embereket kiköltöztették a belvárosokból, hogy újonnan épült városokban és külvárosi ingatlanokban kezdhessenek teljesen új életet. Közösségi hivatalnokokat neveztek ki azzal a speciális feladattal, hogy segítsék az átköltöztetett lakosokat olyan autonóm szervezetek és projektek létrehozásában, amelyek „közösségi lelket” hoznak létre,

³⁰ Gilchrist, Alison (2003)

és hogy olyan kollektív stratégiákat hívjanak ismét életre, amelyek segítenek az embereknek, hogy magukon segíthessenek. Ezeket a szakembereket gyakran társadalmi szolgáltató intézmények foglalkoztatták, és úgy tekintették magukat mint a jóléti állam „közvetítői”, akik inkább az illetékes hatóság, nem pedig a helyi lakosok nevében cselekednek. A közösségi tevékenység két elsődleges, egymással párhuzamos célja a társadalmi integráció és a jószomszédság elősegítése volt. Az önkéntes szervezetek létrejöttével a „közösség” azzal a felelősséggel ruházódott fel, hogy védje az egyént a modern állam személytelen intézményeivel szemben, és hogy lehetőséget biztosítson a demokratikus részvételre.

Ebben az időszakban, sőt az azt követő hatvanas években is, a közösségi munkát a *szociális munka preventív ágának* tekintették, amely a személyes fejlődést és a kölcsönös jólétet hangsúlyozza. Az volt az elképzelés, hogy a társadalmi problémákat az egyre növekvő elmagányosodás, elidegenedés okozza, amelyekkel úgy lehet szembeszállni, ha bevonjuk a helyi lakosokat a közös megoldások kialakításába. A közösségi szervezeteket és más helyi székhelyű önkéntes szervezeteket olyan projektek lehetséges menedzsereiként tartották számon, amelyek az idősek segítségét, az egészségügyi nevelést, a tanácsadást, vagy a gyermekek felügyeletét célozták. Meglehetősen hangsúlyt helyeztek a személyes fejlődésre is, azt sugallva, hogy a közösségben való részvétel maga is terápiás értékű (amely távol tartja a mentális jellegű problémákat), erkölcsileg értékes (kölcsönösségre és társadalmi felelősségvállalásra ösztönöz) és oktató jellegű (elősegíti az új jártasságok elsajátítását és a megértést). A felnőttoktatási tanfolyamokat és a kulturális tevékenységet úgy tekintették, mint ami fejleszti az olyan néprétegek tudati szintjét, amelyek iskolázottság tekintetében hátrányos helyzetben vannak, míg a szabadidős klubok (pl. ifjúsági klubok, sportegyesületek) létrehozását azért ösztönözzék, hogy eltávolítsák az embereket a bűnözéstől, a tétlenségtől és a társadalmi elégedetlenségtől. Azt is mondhatnánk, hogy a közösségi munka ebben az időszakban került nyilvánvaló összefüggésbe a „közösség” fejlődésével, ami olyan önsegítő csoportokat és nem hivatalos hálózatokat jelent, amelyek a helyi társadalmi rendszereket jellemzik.

A közösségfejlesztést külföldön is használták a potenciálisan nehéz átmenetek megkönnyítésére. A háború utáni Nagy-Britanniának különböző stratégiákat kellett kialakítania tengeren túli, függetlenségükért küzdő területeit illetően, amelyek lehetővé tették az önkormányzás be-

vezetését a *gyarmatosítói érdekek védelme* mellett. A Kül- és Gyarmatügyi Minisztérium (1943) a közösségfejlesztésnek egy olyan meghatározását javasolta, amely a (demokratikus) hatalom átvitelét volt hivatott elősegíteni a gazdasági viszonyok megzavarása nélkül, miközben biztosította egy *őshonos infrastruktúra létrejöttét* (gyakran ingyenmunka árán) a közlekedés, oktatás, valamint az alapvető egészségügy és népjólét tekintetében. A megközelítés paternalista volt, amely azért támogatta az erőteljes részvételt és konzultációt, hogy ezeket a fejlesztéseket korlátozott erőforrásokkal és a fennálló rend fenyegetése nélkül eszközölhesse.

1948-ban az ENSZ a közösségfejlesztésnek egy olyan definícióját fogadta el, mely szerint az „egy mozgalom, amely jobb életet kíván biztosítani az egész közösségnek, annak aktív részvétele és, ha lehetséges, kezdeményezése mellett”. Felismerte azt is, hogy „amennyiben a kezdeményezés nem áll küszöbön”, a közösségfejlesztés „technikákat kínál annak felkeltésére és ösztönzésére”. Ebből fakadóan a közösségfejlesztésen belül régóta van bizonyos feszültség az állam célkitűzései és a „cél”-közösség törekvései között, és sosem lehet garantálni, hogy ezek a folyamat során kiegyenlítődnek.

Ezt a belső feszültséget a hetvenes évek során egy sor olyan szociálpolitikai kezdeményezés súlyosbította, amely nagyobb szintű *részvételt kívánt meg a döntéshozásban*, különösen a tervezés, az oktatás és az egészségügy tekintetében. Mindez a szomszédság fokozott középpontba kerülésével és olyan törekvésekkel egészült ki, amelyek közösségi alapú, helyi megoldásokat próbáltak találni azokra a problémákra, melyeket lényegében a szélesebb gazdasági és politikai erők okoztak.

A kormány egy sor közösségfejlesztő projektet hozott létre olyan területeken, amelyek a munkanélküliség és a hátrányos helyzet nagyfokú elterjedtségével küzdöttek. A közösségi munkásokat arra alkalmazták, hogy a helyiekkel együtt dolgozva magasabb részvételt érjenek el, mégpedig a lakosok közötti vagy a szolgáltatások felhasználói és az azokat nyújtó népjóléti szakemberek közötti nagyobb fokú konzultáció, bizalom, kollektív önszervezés és kommunikáció segítségével. A közösségi részvétel, az emberek bevonása abban az időben a nagyvárosi politika egyik fő módszerévé nőtte ki magát, és olyan feltevések voltak hivatottak alátámasztani, mint hogy a „hátrányos helyzetű közösségek” problé-

máit a helyi népességben tapasztalható egyfajta ciklikus deficit vagy hiány okozza. Ez a „közösségi patológiára” építő megközelítés olyan mai megközelítésekben talált visszhangra, mint a „kapacitásépítés”, az újjáélesztés és a „helyi megújulás”, amelyek jelen pillanatban Tony Blair munkáspárti kormányában találnak követőkre.

A közösségfejlesztő projektek értékes tapasztalatokat biztosítottak, valamint a közösségi munka egy olyan radikális verziójának voltak a bizonyítékai, amely a hetvenes évek során vált meghatározóvá. Ezt a megközelítést a gazdasági rendszer marxista és anarchista elemzése hatották át, amelyek az egyenlőségi vagy felszabadító mozgalmak térnyerésével jártak együtt, különösen a rasszizmus-ellenesség, a nemek közti egyenlőség, és újabban a munkaképtelenek jogai terén. Néhány közösségi munkás számára saját szerepe az „osztályharc” kiegészítése lett, olyan módszerekkel, mint a „társadalmi bevétel” igazságosabb elosztásáért való kampányok szervezése és a helyi állam fokozott demokratizálása. Bár sok közösségi munkásért az állam fizetett, ők mégis gyakran úgy tekintettek a helyi vagy központi kormányzatra mint „ellenségre”, és arra törekedtek, hogy *szövetségeket építsenek ki* a közösség és a munkásosztály más képviselői, nevezetesen a szakszervezetek között. Elkerülhetetlen volt a konfliktus, és ez a közösségfejlesztő projektek végét jelentette. Ezek a projektek számos nagyhatású kutatási jelentést és egy sor illúzióvesztett közösséget, „kiégett” szakembert és kiábrándult politikust hagytak maguk után.

Eközben a közösségfejlesztés egy kevésbé érdekütköztető formája, amelyet *„közösségi szociális munkának”* vagy *„társadalomtervezésnek”* is szoktak nevezni, a radikális modellel párhuzamosan továbbra is működött. Elsődleges tevékenységi területe az olyan önszervező, önkéntes szervezetek támogatása volt, amelyek kiegészíthetnék vagy fejleszthetnék az államilag nyújtott jóléti szolgáltatásokat. A cél közösségi szervezetek és hálózatok alapítása, támogatása volt, hogy azok egyfajta helyi biztonsági hálóként működjenek és a részvételi demokrácia egy olyan formáját kínálják, amelyet az állam a néppel való kommunikáció során felhasználhat.

A Thatcher-kormány 1979-es megválasztásával nyilvánvaló átmenet történt a jóléért való felelősségvállalásban a „dajkaállamtól” az „egyének és családjaik” irányában, és még többet bíztak az önkéntes és ma-

gánszervezetekre a szolgáltatások biztosítása területén. A munkanélküliség soha nem tapasztalt mértékben megnőtt, és a Munkaerő-szolgáltatók Bizottsága (majd azt követően a Képzési Intézet) által igazgatott közpénzeket használták fel arra, hogy rövid távú munkahelyeket és *önkéntes munkalehetőségeket* hozzanak létre. A nyolcvanas évek során a közösségi munkán belül nagy erőfeszítéseket szenteltek az ilyen programoknak, segítve az önkéntes szervezeteket, hogy szerződéseket ígérjenek, illetve kezeljenek munkahelyteremtő programokat – szervezendő, ami addig a helyi önkormányzatok szolgáltatása volt. A megnövekedett elkötelezettség az „egyenlő lehetőségek” irányában azt jelentette, hogy támogatások váltak elérhetővé különböző „érdekcsoportok, közösségek” számára, pl. csak nőknek szervezett projektek vagy kulturálisan specifikus szolgáltatások számára, mint amilyet a helyi bangladesi közösség tagjainak is szerveztek. Támogatások váltak elérhetővé olyan rövid távú projektek számára, amelyek valamilyen tartósan jelenlévő politikai kérdést tükröztek, pl. a bűnözés, a kábítószer, a HIV/AIDS, vagy a hajléktalanság területén. Ennek eredményeképpen a közösségi munka *specializáltabbá és bizonytalanabbá* vált, függővé az átmeneti munkaszerződésektől, és gyakran nagyobb intézmények perifériáján működött. Az önkormányzatok által foglalkoztatott közösségi munkásokat egyre inkább arra használták, hogy önkéntes szervezeteknek adott *támogatásokat kövessenek, hogy konzultációs programokat* szervezzenek, és hogy általában az állam „szeme és füle”-ként működjenek. Az önkéntes szektorban foglalkoztatott közösségi munkások ezzel szemben *„projektmenedzserekké”* váltak, akik merev, előre meghatározott teljesítménykritériumok szerint szolgáltatásokat biztosítanak, üzleti terveket vázolnak fel, és felelősségre vonhatóak a „befektetéssel kapcsolatban”. Sokak szerint ez az időszak képviseli a közösségfejlesztés „sötét korszakát”.

A helyzet 2003-ban

Az új munkáspárti kormány három évvel ezelőtti megválasztása a közösség fogalmának reneszánszát hozta el. A jelenlegi kormány számos irányelvi és támogatási kezdeményezése annak fontosságát hangsúlyozza, hogy a helyi emberek vagy a szolgáltatások felhasználói legyenek bevonva az olyan programok tervezésébe és menedzsmentjébe, amelyek a „társadalmi kirekesztés” megszüntetését és általában a hátrányos helyzetű közösségek „életminőségének” javítását célozzák. A kormány mostanában indította útnak ambiciózus országos stratégiáját a „szom-

szédságok megújítására”, amely a fokozott közösségi részvétel politikáját kombinálja azzal a szándékkal, hogy a fontosabb szolgáltatásokon javítson (pl. oktatás, irányelvek meghozatala, lakásügy, egészségügy). E megközelítés mélyén az aziránti elkötelezettség húzódik meg, hogy „integrált és fenntartható megoldásokat” biztosítsanak az összetettnek és mélyrehatóknak bizonyuló problémákra. Ahhoz, hogy ezt elérje, a kormány az olyan gyakorlatot kívánja támogatni, amely fokozza a közösségi aktivitást, fejleszti a demokratikus vezetést, és fokozottan részvételre építő partnerségi munkát fejleszt ki.

Míg a mai gondolkodók általában a vezetői és vállalkozói szerepet felvállaló karizmatikus egyének szerepére világítanak rá, a közösségfejlesztő intervenciók kerete is drámai mértékben bővült az elmúlt évek során. A közösség fokozottabb bevonása iránt mutatkozó igény olyan „*kapacitás-építő*”-ként ismert projektekkel egészült ki, amelyek feladata a helyi képviselők és döntéshozók jártasságainak, tudásának és bizalmának fejlesztése a partnerségi testületekben végzett munkájukhoz, amely általában az újjáélesztési programok irányítását fedi. Azt is egyre inkább elvárják, hogy konzultáljanak a helyi lakosokkal és a szolgáltatások felhasználóival a lakóhelyükön tervezett jövőbeli fejlesztésekkel kapcsolatban, lehetővé téve a közös aggodalmak azonosítását és „a helyi megoldások javasolását a helyi problémákra”. A kormány arra szeretné ösztönözni az embereket, hogy aktívabban járuljanak hozzá a társadalomhoz mint önkéntesek és állampolgárok. Ezért azoknak a csoportoknak, szervezeteknek a támogatása, amelyek az önszolgálatot és a filantropikus tevékenységet támogatják: *a közösségi és önkéntes szektorba való befektetés.*

(...)

Összegzés

A közösségfejlesztés Nagy-Britanniában továbbra is tele van kihívásokkal és lehetőségekkel. Új fogalmak (pl. társadalmi tőke) és régi értékek (pl. bizalom és szolidaritás) kínálnak keretet a jövőbeli fejlődéshez. A közösségi munkások eddig figyelmen kívül hagyott jártasságait és szakértelmét mostanában kezdik értékelni az irányelvi és gyakorlati megbeszélések során, és egyre inkább felismerik, hogy tapasztalataink sokat nyújthatnak olyan szakmák számára, mint amilyen a tervezés, a gazdasági újjáélesztés, az egészségügyi felvilágosítás és a bűnözéssel szembeni tevékenység. Fontos lesz ésszerűen tartani a közösségfejlesztés alapelveit, és biztosítani, hogy a közösségi munka betöltse alapvető funkcióját, ami az emberek segítése abban, hogy segítsenek magukon. Ez olyan közös szá-

mítások, problémák alapján végzett kollektív szerveződést jelent, amelyeket ők maguk azonosítottak, nem pedig a politikusok vagy a jóléti intézmények. Ez, a „lentől felfelé” megközelítésként ismert dolog az, ami a közösségfejlesztést különálló és értékes hozzájárulójává teszi egy igazságosabb és stabilabb társadalomnak.

Gilchrist-től csak átmenetileg búcsúzva, hisz a következőkben egy további írásából is közlünk részletet, mely jó alapul szolgál ahhoz, hogy nagy vonalakban követhessük a 2003 óta kialakult fejleményeket az Egyesült Királyságban. Számos dolog alapvetően megváltozott, s mindez kihathat a közösségfejlesztésre is.

A CEBSD és a CEE Citizens Network³¹ közös, nagyszabású vállalkozása volt 2010/11-ben hálózati tagjaik közreműködésével elsőként létrehozni Európában egy olyan projektet, amely egy közös tanulmánykötetet hozott létre. A CALLDE projekt eredményeként létrejött kötet *Learning for Local Democracy – a Study of Local Citizen Participation in Europe* szisztematikus képet mutat az európai helyi kezdeményezésekről, a részvételről, arról, hogy a társadalmi kihívások az egyes országokban milyen válaszokat váltanak ki a civil társadalmakból – Horvátországban, Magyarországon, Norvégiában, Lengyelországban, Romániában, Szlovákiában, Spanyolországban és az Egyesült Királyságban (a megjelenés sorrendjében). Mindezek bemutatásával egy európai alapot, egy gyakorlatot bemutató forrásmunkát hoztak létre az alkotók az európai demokrácia iránt most és a későbbiekben érdeklődők számára. (CALLDE 2011)

³¹ A Central and Eastern European Citizens Network-öt, a Közép-kelet Európai Állampolgári Hálózatot abból a célból hozták létre közel 20 éve, hogy lehetőséget nyújtson a közép-kelet európai régió állampolgárainak civil kezdeményezésekre, hálózati munkára annak érdekében, hogy tanuljanak egymástól, kicseréljék tapasztalataikat és elképzeléseiket, s hogy régió-beli partnerkapcsolatok létesítésével gazdagítsák saját szervezeteiket, s ezáltal segítsék a térség demokratizálódási folyamatát.

A Közösségfejlesztők Egyesülete www.kofe.hu és a Civil Kollégium Alapítvány www.cka.hu hivatalosan 2003-ban csatlakozott a hálózathoz, néhány éves megelőző együttműködés után. Mára a nemzetközi hálózat fő magyar képviselője a CKA lett. Együttműködésünkben – számos közös projekt mellett – minden bizonnyal a közösségszervezés magyarországi kiépítése és fejlesztése, az Állampolgári Részvétel Hetének évente megrendezésre kerülő nemzetközi kampányai 15 országban <https://www.facebook.com/participationweek> valamint a 2007 óta Kunbáonyban megrendezett éves nemzetközi nyári egyetemek a legjelentősebbek. www.ceecn.net és <http://www.cka.hu>

A következőkben Gilchrist már hivatkozott tanulmányának első feléből következnek a legfontosabb kiemelések (CALLDE 2011)³²

Állampolgári és közösségi részvétel az Egyesület Királyságban

Az állam jelentős részét megosztotta központi hatalmának Anglia, Skócia, Wales és Észak-Írország között, egymástól különböző hatáskör-megosztások keretében, s mindez némileg eltérő modelleket fejlesztett ki a közösségi programokban. A 60-as években az oktatás, a tervezés, az egészség és jóléti ügyek jelentették a közösségi részvétel elsődleges tevékenységi területeit.

A 70-es években a konzultáció módszertana vált középponti kérdéssé, a kutatástól a nyilvános ülésekig, elősegítendő, hogy a közösségek proaktívan cselekedjenek.

A 80-as és 90-es években a közösségi szervezetek egyre inkább az önkormányzatoktól átvállalt szolgáltatásokban tevékenykedtek. A lakosok vették kézbe házuk ügyeinek intézését, országos önkéntes testületek nyújtottak támogatást jogi ügyekben a társadalom legsérülékenyebb tagjainak, helyi egyesületek dolgoztak gyerekekkel és fiatalokkal – s lényegében ez történt a közösségi szükségletek és törekvések több területén is. Kormányzati forrásokat tettek elérhetővé e tevékenységek számára és a „szerződés-kultúra” ugyan biztonságot jelentett a szervezetek számára, de magával hozta a függőség kényelmetlen érzését is. A „szolgáltatási ideológiát” a 90-es évek eleji konzervatív kormány szinte kegyelettel gondozta különböző fogyasztói okiratokban, megszervezve többek között a szülők, betegek, utasok és kisiskolások hozzászólásait az oktatás, az egészségügy és a közlekedés szolgáltatásairól. Ezek a dokumentumok inkább az individuális jogokról, mintsem a közösségi szükségletekről szóltak és nem sokkal többet értek a minőségbiztosítási sztenderdek létrehozásánál.

Az 1997-ben újraválasztott baloldali szociáldemokrata kormány programja az embereknek a hatalomban való részvételére és felelősségvállalására helyezte át a hangsúlyt, felismerve, hogy a hosszútávú és nehezen megoldható problémák csakis közös gondolkodással, szektorok közötti

³² Gilchrist, Alison (2011). Az itt közölt kiemelések és a fordítás is Vercsegtől valók.

együttműködéssel és a közösség bevonásával kezelhetők. Partnerség és részvétel – valamennyi program ezekre az alapelvekre épült, hogy megállítsák a demokratikus deficit további növekedését, amely főként a szavazatok csökkenésében mutatkozott meg országos és helyi szinteken is. A köztisztviselőknek kiadták, hogy vegyék fel a kapcsolatot választóikkal és ügyfeleikkel, és dolgozzák ki azokat a mechanizmusokat, amelyek biztosítják a közösség képviselői számára a döntéshozatalban való részvételt. Ezzel egyidejűleg valósággal pumpálták a pénzt a közösségekbe kapacitásépítésre, állampolgári nevelésre, helyi vezetésre és társadalmi vállalkozások fejlesztésére. Először minden téma kipróbálásra került (piloting), majd széleskörben terjesztve monitorozták és értékelték a megvalósulásokat. A létrejött kezdeményezések magukba foglalták a források (asset) közösségi tulajdonba kerülését – részvételi költségvetés, állampolgári zsűri, felülvizsgálati munkaközösségek, ifjúsági tanácsadó csoportok és más hasonló intézkedések a marginalizált csoportok számára. A közösségek képessé tétele és a civil részvétel elősegítése volt minden változás-mérés alapja. Számos módszer és szerkezet jött létre a közösségi elköteleződés és képessé tétel bevezetésére és értékelésére, néhány a kormányzat, de még több a helyi önkormányzatok és partnerségi testületek részéről.

2010 májusában a jobboldali koalíció vette át a kormányzást és ez radikális változást hozott a közösségről való gondolkodásban és a közösségi részvételben. A Nagy Társadalom (Big Society), David Cameron miniszterelnök által meghirdetett koncepció az állam szerepének csökkentését hivatott hírül hozni. A Nagy Társadalom munkára fogta azokat a közösségeket, amelyek már korábban bevonódtak a közösségi ügyek intézésébe. A koncepciót széles körben kritizálták, legfőképp azért, mert egybeesett a közszolgálat kiadásait lecsökkentő takarékosági lépésekkel. Mindazonáltal ideológiailag tartotta magát azok előtt, akik az emberek életében drasztikusan mérsékelni szeretnék az állam szerepét, áthárítva a hatalmat a lehetséges legalacsonyabb szintekre, felszabadítva az energiákat, mondván: a helyi közösségi tudásból az egész társadalom nyer. A szubszidiaritás és a társadalmi vállalkozás gyakorlata azonban lassan indult be, gyengítve a népszerű elképzelés térhódítását, s magával hozta az önkéntes és közösségi szektorban dolgozók fáradt cinizmusát, tapasztalva a megvonásokat, a pénzalapok csökkenését. A kormányzat azonban nem hagyott fel a közösségi részvételnek e változatával, legalábbis Angliában nem.

Néhány éve az Egyesült Királyság és kormányzatai elismerték, hogy a különböző hatáskörök szétartó irányelvekkel és prioritásokkal bírnak. A négy fennhatóság bizonyos értelemben eltérő politikai és demokratikus hagyománnyal rendelkezik a részvétel, az önkormányzás és az önkéntesség terén. A jelenlegi intézményi és jogi keretek visszatükrözik e különbségeket, de néven neveznek közös társadalmi ügyeket, mint például a hivatalos politikai struktúrával való általános elégedetlenség, a társadalmi kirekesztés és a gazdasági hanyatlás.

A walesi, skót és észak-ír civil társadalom helyzete különbözik az angliaiétól. A skóciai és wales-i népszavazás után, és az észak-írországi békefolyamat részeként, e hatásköröknek az önkormányzás több területén adtak nagyobb szabadságot és felelősséget saját irányelveik meghatározásában. Ahogy a hatalom átruházása felgyorsult a 90-es években, a közösségi részvétel különböző modelljei tűntek fel Egyesült-Királyság-szerte, különböző hatáskörökkel. Abban azonban mindannyian osztoznak, hogy akiket érintenek a politikai és irányelvi döntések, azoknak, amilyen mértékben csak lehetséges, be kell vonódniuk azok befolyásolásába és megvalósításába.

Wales-ben egy ambíciózus megújulási és a szegénység leküzdésére irányuló program született „A közösségek az elsők” néven. Kiválasztották a depriváció legmagasabb szintjén lévő közösségeket, ezekben helyben létrejövő és működő partnerségi testületeket választottak a helyi közösség valamint a különböző állami és magántestületek képviselőiből, a megegyezés szerinti stratégia megvalósítására. Útmutatásuk azzal kezdődik, hogy a program keresi az emberek képessé tételét (enabling) és hatalommal történő felruházását (empowering) annak érdekében, hogy meghatározzák, mire van szükség a területük megújulására. A program segít nekik továbbá abban, hogy meg is tudják valósítani szándékaikat.

Skóciában módszeresen közelítik meg az összes szolgáltatást és irányelvet, amelyeket a sztenderd magába foglal és képzést fejlesztettek ki az egész ország bekapcsolódása érdekében. A közösség hatalommal való felruházásának (empowerment) a következő értelmezését fogalmazták meg: egy olyan folyamat, amelyben az ember együtt dolgoznak azért, hogy változás jöjjön létre a közösségükben, és több befolyásuk legyen saját ügyeikre. A tervezéshez és az értékeléshez összeállítottak egy módszertani anyagot és ellenőrző listát a helyi önkormányzatoknak és

egészségügyi testületeknek arról, hogy hogyan lehet bátorítani a közösségi elköteleződést, beleértve a társadalom leghátrányosabb részeinek elérését is.

Észak-Írország hasonló pályát ír le, minden közösségben keresve az emberek bevonásának módjait egy civil irányítás és felelős állampolgáriság kifejlődése érdekében, azért, hogy a hátrányokat leküzdjék és fenntartható, összetartó társadalmat építsenek.³³

Teljes joggal választhattuk volna e fejezethez még további publikációkat is (leginkább terjedelmi okból, ill. a fordítás hiánya miatt nem tettük), de jó szívvvel ajánljuk a következőket:

- Thomas, David N. (2007[1983] 9-53) és
- Henderson, Paul (2008) tanulmányait.

E fejezet végén meg kell emlékeznünk Európában, a CEBSD/ EUCDN hálózatában és az Egyesült Királyság közösségfejlesztésében évtizedekig meghatározó szerepet betöltő ***Community Development Foundation, Közösségfejlesztési Alapítványról.***³⁴

Honlapjuk első oldala ezzel fogad minket: március 31.-én zárunk. 2016-ban. És ez azt jelenti, tudtuk meg kollégáinktól, hogy a CDF megszűnik tovább létezni. Így is történt. Hogy ki veszi át a szerepét és milyen részekben, s hogyan hasznosul az általa felhalmozott tudás, és lesz-e folytatása ennek az egyedülálló szakmafejlesztési-módszertani-hálózatépítő munkának, azt megszüntekor meg nem lehetett látni.

Munkájukat a honlapon így foglalták össze:

„A **CDF** a közösségfejlesztés és közösségi elkötelezettség vezető nemzeti szervezete. Szenvedélyesek vagyunk a közösségek hatalommal való felruházásában, a változás középpontjában a helyi emberekkel.

Egyedülálló szakértelmünk van a közösségekkel való munkában, a helybeliek hangjának megerősítésében, az emberek életének

³³ Alison Gilchrist ma, több mint 30 éves közösségfejlesztési gyakorlata után, független konzulensként dolgozik. Korábban a szomszédsági munkától a regionális és országos szinten tevékenykedett, képzésekben, kutatómunkában, szakíróként és irányelvek fejlesztésében

³⁴ <http://www.cdf.org.uk>

jobbá tételében, hogy jobb helyeket alakítsanak ki az életük számára. Célunk az erőforrások, az éleslátás és az emberek együvé szervezése, melyek által a közösségek fejlődni tudnak.”

„Tíz éven keresztül képviseltem a CEBSD/EUCDN testületében a nagybritanniai Közösségfejlesztő Alapítványt. Ez egy kihívásokkal teli szerep volt” – írja az európai ismertetőnél már bemutatott Paul Henderson.³⁵ Jubileumi írásából, mely a CEBSD megalakulásának 25. évfordulóját Budapesten ünneplő, a Közösségfejlesztők Egyesülete által szervezett ünnepi ülésre és a Kesztyűgyárban 2016. április 20.-án megtartott közös konferenciára készült, a résztvevők kézhez kapták Hans Andersson, Hugh Frazer, Margo Gorman, Gerard Hautekeur, David Thomas, Gianni Orsini, Vercseg Ilona, Koos Vos, és Paul Henderson írásával. Hendersonnak a Parolában közzétett írásából követhetjük e munka összetett szépségeit és nehézségeit. (Henderson, 2016)

Hollandia

Közösségfejlesztés Hollandiában³⁶

Helyi változás

A második világháborút követően a közösségfejlesztést széles körben kezdték kiépíteni Hollandiában, mégpedig olyan *társadalmi mozgalmaként*, amely a *Marshall-terv* eredményeként megvalósuló gazdasági újjáépítést volt hivatott támogatni.

Az ötvenes években a közösségfejlesztés fontos irányelvvé vált az országban, amely összhangban volt a holland kormányzat álláspontjával is. Létrejött a Szociális Munka Minisztériuma, amelynek legkiemelkedőbb igazgatója, Dr Gradus Hendriks, tevékenyen részt vett az ország egészének közösségfejlesztő szervezetekkel való lefedésében. A közös-

³⁵Henderson, Paul (2016). Megjegyezzük, hogy Paul Henderson 1990-ben alapító tagja volt a CEBSD-nek és mintegy két évtizedig folyamatosan dolgozott a hálózatért. Ez a 10 év, amit visszaemlékezésében emleget, csak a hivatalos CDF-képviselői szerepet jelent. V.I.

³⁶ Gerrits, Fenny (2008)

ségfejlesztést ebben az időszakban helyi, regionális, és tartományi szinten is végezték minden esetben a nemzeti kormányzat finanszírozásában.

Függetlenül attól, hogy helyi, regionális, vagy tartományi szinten dolgoztak, a közösségfejlesztők az állami támogatásnak köszönhetően meglehetősen önállóságot élveztek szerte Hollandiában. A szakképzés ugyanakkor csak a hatvanas évek során vált elérhetővé a közösségfejlesztés területén elhelyezkedni vágyók számára. A képzés az ún. „társadalomtudomány” tanszéken belül valósult meg, amely a szociális szakmák széles körét fedte le. A közösségfejlesztés egy külön szak volt a tanszéken belül, amelynek elvégzése után az ember joggal hívhatta magát közösségfejlesztőnek.

Hamarosan lehetővé vált a közösségfejlesztő szakemberek számára, hogy egy kibővített formátumú képzésben, a Holland Voortgezette Opleiding-ben, vagy VO-ban is részt vegyenek. A képzés célcsoportja a menedzseri ambíciókkal rendelkező közösségfejlesztők köre volt, így számos egykori VO-diákból lett ügyvezető valamely közösségfejlesztő szervezetnél vagy más szektorokban. A közösségfejlesztők meglehetősen független pozíciója miatt a helyi hatóságok egyre nagyobb gyanakvással tekintettek a szakemberekre, különösen a hetvenes évek során, amely Hollandiában is a politikai tudatosság megerősödésének időszaka volt. Az emberek egyre kritikusabban viszonyultak a hatalom különböző formáihoz, a közösségfejlesztést pedig olyan közvetítő elemnek tekintették, amely a hatóságokkal való „szembenállást” támogatta számos, lakásügygel, oktatással, vagy a közösségi szolgáltatások működésével kapcsolatos kérdésben.

A nyolcvanas évek elején a kormány úgy döntött, hogy decentralizálja a szakmát, a helyi önkormányzatok fennhatósága alá helyezve azt. Ily módon egyre több közösségfejlesztő kezdett függeni attól, hogy az adott helyi önkormányzat mennyire ítélte hasznosnak ezt a fajta munkát. Ez azt jelentette, hogy egyes (kisebb) városokban a közösségfejlesztést, úgy ahogy van, beszüntették, míg máshol nem változott semmi, vagy szerényebb keretek közt folyt tovább a munka. A szakma azóta sem alkalmazkodott teljes mértékben ezekhez a nagyarányú változásokhoz, amelyek kétségtelenül összefüggésben álltak a Hollandiában (és más nyugat-európai országokban) tapasztalható egyre kedvezőtlenebb gazdasági klímával is. Ekkor erősödött meg az új gazdasági ideológia is, amely szerint

minden szolgáltatást, beleértve a legtöbb társadalmi szolgáltatást is, a piacnak kell biztosítania – ami igencsak megnehezítette a szociális szakmák helyzetét. A közösségfejlesztés számára azonban különösen katasztrofálissá vált a helyzet, hiszen egy piacorientált társadalomban nincs igazán helye a szolidaritásnak, és egyre nehezebben lehetett mozgósítani az embereket valamely aktuális társadalmi kérdéssel kapcsolatban. 1982-ben létrejött az Országos Közösségfejlesztő Központ (Landelijk Centrum Opbouwwerk – LCO), a közösségfejlesztés és a közösségfejlesztők országos platformja, amely egyfajta országos gyűjtőpontként ellensúlyozta a decentralizációs mozgalmat, és számos, a nehézségekkel küzdő szakmabeliek megsegítését célzó lobbyfolyamat kiindulópontja volt.

Országos szintű változások

A második világháborút követően a közösségfejlesztés népszerű eszközzé vált a nemzeti döntéshozók körében, amellyel a holland lakosság nagy részének szociális körülményeit igyekeztek javítani. 1960-ban a kormány elfogadott egy speciális közösségfejlesztő programot a leghátrányosabb városi területek fejlesztésére, amelyeket „speciális eseteknek” neveztek. Ez egy kisléptékű program volt, amelyben nem is vett részt minden város, csak a legsürgősebb fellépést igénylő hátrányos helyzetű városi területek.

A nyolcvanas években létrejött egy országos program a „halmozottan problémás területek” fejlesztésére (PCG-beleid). Ez egy interdiszciplináris program volt, amelyet több minisztérium vezényelt le közösen. A program során a közösségfejlesztők országos hálózatként működtek az LCO irányítása alatt. A nemzeti kormány nagyra értékelte az LCO abbéli igyekezetét, hogy koordinálja a közösségfejlesztő munkát ezekben a városrészekben, mobilizálva ezáltal a lakosságot is.

A „PCG-beleid”-et a Társadalmi Megújulás Program követte a kilencvenes évek során, valamint az 1994-es Nagyváros Program. A 1990-ben induló Társadalmi Megújulás Program óta ma már a harmadik széleskörű intézményközi program van érvényben a hátrányos helyzetű területek támogatására Hollandiában. Ebben az időszakban a közösségfejlesztő szakma pozíciója folyamatosan tovább gyengült. Sok más szociális szakma kezdte állítani, hogy maga is közösségfejlesztést végez, és a helyi

köztisztviselők és a lakásügyi szervezeteknél dolgozók is úgy érezték, hogy ők a közösségfejlesztés hagyományának valódi hordozói.

Ebben az időszakban megszüntették az eredetileg a társadalomtudományi tanszékek által szervezett közösségfejlesztő szakképzést, beleértve a kibővített képzést (VO) is. Az egykori társadalomtudományi tanszék helyett új intézmények jöttek létre a meglévő egyetemeken belül, amelyek a szociális munka különböző fajtáinak képzését szervezték meg. A közösségfejlesztés megszűnt különálló szakmai tárgyként létezni, és ma már csak B-szakként vehető fel. Ugyanakkor az LCO folyamatosan küzdött azért, hogy a közösségfejlesztés szakmai profilját napirenden tartsa.

Az LCO Landelijk Centrum Opbouwwerk – Országos Közösségfejlesztő Központ

Az LCO energiáit ebben az időben a közösségi munkával ill. közösségfejlesztéssel kapcsolatos tudás átadása, az innováció, és a minőségjavítás kötötték le. A közösségi munka lényege, hogy ösztönözze és tanáccsal lássa el a helyi lakosok csoportjait, a civil szervezeteket, és társadalomszervezési támogatást nyújtson a társadalmi problémák megoldásához. Ez a fajta munka főként a „hátrányos helyzetben” élőkkel történik, kategoriális illetve territoriális módszerek alapján. A kategoriális közösségi munka egy specifikus célcsoportra koncentrál, például az egészségügyi ellátásban résztvevők, vándorló romák, szociális segílyt igénylők stb. A territoriális közösségfejlesztés főként olyan területekre, kerületekre, ill. szomszédságokra koncentrál, ahol a lakosok jó része hátrányos helyzetű. Ezekben a helyeken gyakran jellemző a halmozottan hátrányos helyzet (pl. a foglalkoztatás és kereset, a lakáshelyzet, oktatás és képzés, egészségügy stb. területén). A kezdeményezések támogatása, a részvétel ösztönzése, és az új (társadalmi) berendezkedések kialakítása ezeken a területeken önmagában is különleges tudást, jártasságokat követel meg. Körülbelül 3000 közösségi munkás és hivatalnok dolgozott ebben az időben Hollandiában, akik számos különböző intézmény ill. szervezet keretein belül működtek, sok esetben önkormányzati jóléti egyesületeknél vagy különálló közösségfejlesztő szervezeteknél. Ugyanakkor a jóléti szektor, a környezetvédelem, a lakásügyi vagy érdekvédelmi csoportok is alkalmas bázist jelenthetnek a közösségfejlesztő számára.

A tudás átadása

A tudás, a tapasztalatok átadása, illetve cseréje együttműködésekben vagy hálózatokon belül történhet. A módszerek széles skálájából meríthetünk, a projektlátogatásoktól, tanulmányutaktól kezdve, a tanulónapokon és konferenciákon át, a tematikus hírlevelekig vagy egyes projektek átvételéig stb.

A tematikus megközelítés olyan témákat céloz meg, mint pl. a helyi egészségügyi ellátás hiányosságai, a lakóhelyi közbiztonság és bűnmegelőzés, az interkulturális szomszédságfejlesztés, a részvétel vidéken, a sport és a társadalmi integráció, a munkaerőpiac újrafelosztása, az állampolgárok részvétele a kormányzati programokban és irányelvekben, az anyasági központok működtetése, a környezet és az élhetőség stb.

Az LCO igen aktív szervezet volt, amely a hátrányos helyzetűek csoportjainak országos hálózataival, önkormányzatokkal, különböző szakértőkkel és közvetítő szakmai szervezetekkel működött együtt.

Innováció

Az innováció az új megközelítések kifejlesztését, illetve újszerű projektek kialakítását fedi. Az LCO ebben a folyamatban „társadalmi feltalálóként”, „az importtermékek feldolgozójaként” és projektfejlesztőként működött. Ily módon a társadalmi párbeszéd új formái alakultak ki (pl. az Olympiad konferencia), sőt új, működőképes kapcsolódások jöttek létre a polgárok és a helyi önkormányzatok között (pl. a Városi Minőségforum).

Egy másik fontos fejlemény az importált elképzeléseknek a holland piacon való alkalmazása volt. Ilyen volt például a német Mutter Zenter, amely a holland viszonyokra alkalmazott formában, kifejezetten interkulturális tartalommal került megvalósításra „Moedercentra” (anyasági központ) elnevezéssel.

Az LCO projektfejlesztőként is működött, amely összehozta a különböző elképzeléseket, embereket és erőforrásokat, hogy új innovációkat, illetve kombinációkat valósítsanak meg.

Minőségjavítás

A minőségjavítással kapcsolatos munka főként a szakma, a közösségi munka területének fejlesztését illetve megújítását célozza, olyan kezde-

ményezések formájában, amelyek során közösségi munkások, tanácsadók, tanárok, kutatók és tudósok működnek együtt a minőség javítása illetve biztosítása érdekében.

Ebből a szempontból a holland közösségfejlesztésben fontos kezdeményező és fejlesztő szerepet töltött be az Együttműködés a Közösségi Munkás Szakma Fejlesztéséért, az SBO (a közösségi munka szakmai profiljának kialakítása, a közösségi munka szakmai irányelveinek lefektetése, közösségi munka kézikönyv, szakmai továbbképzések, gyakorlati esettanulmányok a közösségi munka területéről). Az SBO felügyelő bizottsága fontos szerepet töltött be a minőségbiztosítás területén (az elméleti eszmefuttatások tesztelése, tanfolyamok indítása, a Rangidős Közösségfejlesztők Jegyzékébe való felvétel). 2001-ben új szakmai egyesület jött létre a közösségfejlesztés területén dolgozók számára (BON).

A szakmai folyóirat, az MO továbbá fontos információforrást jelent az új fejlesztések, gyakorlatok és szakmai elméletek területén.

A közösségfejlesztés tudományos alapját a Dr. Gradus Hendriks Alapítvány biztosítja, amely Rotterdam-i Erasmus Egyetem „közösségi munka” professzori székét finanszírozza, és számos könyvet jelentetett meg a közösségi munka területén.

Nemzetközi szinten az LCO képviselte Hollandiát az Egyesített Európai Társadalomfejlesztési Irodában is (Combined European Bureau for Social Development – CEBSD).

Az LCO tevékenységét a holland Közegészségügyi, Jóléti és Sportminisztérium támogatása, más kormányzati intézmények és nemzet(köz)i alapok projekt támogatásai tették lehetővé.

A helyzet 2007-ben

2007. január 1.-ével az LCO megszűnt létezni, és azon hat szervezet egyikévé vált, amelyek ma együttesen alkotják Hollandia társadalomfejlesztő központját, a MOVISIE-t. Ebben az új felállásban egyre nehezebb fenntartani mindazt, ami a valaha független holland közösségfejlesztés pozíciójából fennmaradt. Az LCO által kialakított infrastruktúra egy részét átvette a MOVISIE, és máig is létezik.

A BON vette át a közösségfejlesztő szakemberek legfőbb szervezetének szerepét, és részt vesz az éves szakmai konferencia szervezésében, amelyet máig a MOVISIE szervez. A szakmai folyóirat ma is megjelenik, és a Rotterdam-i Egyetem professzori székét továbbra is a MOVISIE³⁷ finanszírozza.

Oktatás és tanulás

Ahogy azt fentebb is bemutattuk, a közösségfejlesztés szakképzése fokozatosan eltűnt az egyetemek hivatalos kínálatából. 1997-ben a közösségfejlesztés szakmát hivatalosan eltörölték, és közösségfejlesztők helyett ma már csak „szocio-kulturális szakemberek” léteznek, legalábbis hivatalosan. A valóságban a szociális munka számos ágában tevékenykedők hívják továbbra is magukat „közösségfejlesztőnek”. Rotterdam-ban például máig is számos közösségfejlesztő dolgozik, akiket valóban így is hívnak. Mindez a város komoly közösségfejlesztő múltjával magyarázható, amelyet a város elöljárói máig is elismernek.

Manapság a közösségfejlesztő képzés csak alacsony szinten van jelen a formális képzési intézmények repertoárjában. Fennállásának ideje alatt más közösségfejlesztő szervezetek támogatásával az LCO számos képzést szervezett az olyan közösségfejlesztők megsegítésére, akik szakmailag régóta részt vettek a közösségfejlesztésben, és továbbra is kitartottak amellett, hogy közösségfejlesztőnek hívják magukat. Amikor mostanában szakértőkkel folytatunk eszmecsere-t a közösségi munkáról, és megjegyezzük, hogy a közösségfejlesztés hollandiai történelme „egy kissé sajátságos”, hiszen a hátrányos helyzetű területek újjáélesztése területén aktív szakmai körökben a közösségfejlesztés ma is igencsak népszerű, mindig azt a határozott választ kapjuk, hogy a szakma helyét más „szakmák” vették át. Ezért nincs is szükség külön szakképzést szervezni a közösségfejlesztők számára. Úgy tűnik, hogy „mi”, a szociális szakmák széles körének képviselői, beleértve a különböző állami intézményeknél szakmai munkát végzőket, mára mindannyian közösségfejlesztőkké váltunk.

Ezzel egyidejűleg számos közösségi szférában jelentős minőségromlás szemtanúi lehetünk társadalmunkban. A kormányzat észrevette mindezt, és „beszéddel” próbálja ellensúlyozni a történéseket: számos politikai vita foglalkozott ezzel az értékvesztéssel, amelyet az elmúlt kb. egy évtized során mindannyian érzékeltünk. A holland civilre azonban úgy

³⁷ <https://www.movisie.com/about-us>

tekintenek, mint aki képes mindezt kijavítani, és nyomás hatására változtat hozzáállásán, ahelyett, hogy egy sokkal pozitívabb megközelítéssel kielégítenék az illető már meglévő képzési szükségleteit.

Felhívjuk a figyelmet további értékes történeti forrásmunkákra Hollandiáról:

- Koos Vos előadása, amely a Civil társadalom építése Európában – közösségfejlesztéssel” c. nemzetközi konferencián, Budapesten hangzott el 2004. március 26.-án³⁸
- Fred Stafleu: *Bevezetés* (Stafleu, Fred (1997[2007]) , és magyarul a vele azonos webhelyen megtalálható Cees de Wit (De Wit, Cees: [1997]) 2007) írásai
- *A közösségfejlesztés a világban: gyakorlat, elmélet, kutatás, képzés* című nagyszabású tanulmánykötethez Hubert Campfens kanadai professzor írt bevezető tanulmányt (Campfens, Hubert (2002 [1997]), 6 átfogó, nagyterjedelmű országtanulmány látott napvilágot: Hollandia, Kanada, Izrael, Ghana, Bangladesh és Chile.³⁹

Horvátország

A CEE CN és CEBSD 2010/11-ben létrehozott kötetében egy horvát országtanulmányt is olvashatnak az érdeklődők.

Horvátország helyi közösségekkel folytatott munkájáról és a civil infrastruktúra kiépítéséről a zágrábi Mirela Despotović írt, tanulmányának címe: *Building Local Communities and Civic Infrastructure in Croatia*.⁴⁰ A kötet angol nyelven elérhető el.

³⁸ Az előadás írásos változata angolul érhető el:

<http://www.kka.hu/062567bd000f875a.nsf/0/a348ac453ba136b0c1256e82007a8d8c?OpenDocument&Highlight=0,Kirsten>

³⁹ A teljes könyv angolul itt található: https://books.google.hu/books?printsec=front-cover&vid=LCCN97133084&redir_esc=y&hl=hu#v=onepage&q&f=false

⁴⁰ CALLDE 2011: 21-40

Ír Köztársaság

*Az írországi közösségfejlesztés története*⁴¹

A hatvanas évekig

Az ír közösségfejlesztést ebben az időszakban az ENSZ definíciója jellemezte legjobban: „az emberek és a kormányzat partnersége a közjó érdekében”.

Az írországi közösségfejlesztés gyökerei az ír farmereknek a mezőgazdaság gépesítését megelőzően élő közösségi önsegítő-hagyományára, a 'Meitheal'-ra vezethetők vissza, mely során aratáskor és az év más fontos időszakaiban a gazdák rendszeresen segítséget nyújtottak egymásnak. Ugyancsak fontos előzmény a szövetkezeti mozgalom, valamint az olyan vidéki szervezetek magalakulása a harmincas évek elején, mint pl. a Muintir na Tire. A Muintir na Tíre egy megújulási mozgalom volt, amelyet John Hayes atya, későbbi kanonok alapított. A mezőgazdasági termelők szövetkezeti mozgalmaként indult, majd az ország katolikus egyházközségeire építve létrehozta az egyházközségi tanácsok országos hálózatát. Az egyházközségi tanácsokat szakmai alapon szervezték, és olyan csoportok képviseltették magukat bennük, mint a gazdák, boltosok, ifjúsági csoportok és különböző szakmák. Tulajdonképpen partnerségben álltak az állammal, hiszen az állam adta a pénzt, míg a helyi közösségek biztosították az ötleteket és a munkaerőt, számos, főképpen infrastrukturális fejlesztést valósítva meg így (pl. iskolák, sportlétesítmények, közösségi létesítmények fejlesztése).

A hatvanas, hetvenes évek társadalmi és civil mozgalmi alakították ki a modern ír közösségfejlesztés arculatát.

1973 Írország csatlakozik az Európai Gazdasági Közösséghez (a mai EU-hoz)

1974 A Muintir na Tire, illetve a Dublin Városi és Megyei Önkormányzat közösségi munkásokat kezd alkalmazni. Ez az időszak tekinthető egy olyan trend kiindulópontjának, amely egyre inkább a közösségi munka szakmává válása felé mutat. A Muintir na Tire eközben egyházközségekre építő korábbi struktúráját (amely jórészt szakmai szintekre épült)

⁴¹ McArdle, Oonagh (2008)

a képviselőket biztosító közösségi tanácsok rendszerével váltja fel (amelyek földrajzi alapon kerülnek megszervezésre). A szelekció módja a választás, meghívás és kooptálás volt.

1975 Az EU első szegénységellenes programja (szegénységellenes kezdeményezések szerte a tagországokban), amely a közösségfejlesztés eszközeivel próbálja kezelni a szegénység problémakörét.

Ebben az időben tehát „újra felfedezték” a szegénységet, aminek eredményeképpen az önszervezés fókuszja az egyházközségektől a specifikus társadalmi kategóriákra és a szegénységet és hátrányos helyzetet megélő közösségekre helyeződött át. Az újfajta közösségfejlesztés legfontosabb témái a munkanélküliség, a magányos szülők, az utazó cigányok/vándorok és a nők szükségletei voltak.

1979 Charlie Haughey, az akkori egészségügyi miniszter pozíciókat hozott létre a közösségi munkások számára az egészségügyi testületeken belül, és a közösségfejlesztők szociális munkás teamekben kerültek alkalmazásra.

A nyolcvanas években a közösségi munka egyre inkább a probléma-alapú megközelítések irányába mozdult el, a kihívásokra és a változásra helyezve a hangsúlyt – így a közösségi munka a társadalmi változás és társadalmi igazságosság keretrendszerének részévé vált.

Az 1980-as évek a közösségi erőforrásközpontok intézményét és számos női szervezet megalakulását hozta, amelyek közül sok erőteljesen közösségfejlesztő beállítottságú volt. A lokális-globális fókusz ekkor vált meghatározóvá, hiszen egyre több pap, apáca és más szakember tért vissza a fejlődő országokból, és sok közösségfejlesztő került kapcsolatba a globális szolidaritási csoportokkal is.

1981 A Községi Munkások Szövetkezete (Community Workers' Co-operative – CWC) azon szakemberek országos hálózataként jött létre, akik közösségi szinten dolgoznak a társadalmi változásért.

*Az EUCDN-tag **Közösségi Munka Írország (Community Work Ireland) Községi Munkások Szövetkezete (Community Workers' Co-operative CWC)***⁴² a közösségi munkát támogató jött létre. Elsősorban azokkal foglalkozik, akik a szegénység, a ki-

⁴² <http://eucdn.net/members>

rekesztés, az egyenlőtlenség ellen küzdenek, s céljuk olyan társadalmi változás elérése, amely hozzájárul az igazságosabb, fenntartható és egyenlőségen alapuló társadalomhoz.

A CWC jelenleg négy stratégiai prioritással dolgozik:

A minőségi közösségi munkát beültetni a gyakorlatba és a politikába

A közösségi munka rendelkezésére bocsájtani a meglévő elemzéseket, valamint az új és most kialakuló felvetéseket

Folytatni a minőségi közösségi munka infrastruktúrájának fejlesztését

Biztosítani a CWC fenntarthatóságát és további fejlődését

A CWC bevált gyakorlattal rendelkezik a közösségi munka társadalmi kirekesztés, a diszkrimináció és a megkülönböztetés elleni fejlesztésének vezetésében. A szervezet főszerrelője a közösségi munka modelljeire épülő pályázatok kifejlesztésének, azokénak, amelyek illenek a posztindusztriális társadalom által létrehozott szükségletekhez.⁴³

A CWC egyik jelentős szakembere *Oonagh Mc Ardle*, akinek munkájára jelenleg támaszkodunk, s aki szervezetét képviseli az EUCDN-ben.

Az első közösségi munka szakképzés a Maynooth-i Ír Nemzeti Egyetemen (National University of Ireland, Maynooth) került megszervezésre, ezt követte az első nem-graduális szakmai diploma 1985-ben.

1985 Az EU második szegénységellenes programja

A nyolcvanas évek közepét követően, miután a kormányzat belátta annak fontosságát, hogy szükséglet-alapú stratégiai válaszokat adjon a szegénységre, munkanélküliségre és hátrányos helyzetre, a közösségfejlesztés kulcsfontosságú mechanizmussá vált a szükségletek kielégítését célzó tevékenységek és szolgáltatások kialakításában, és egy integráltabb, összetartóbb társadalom megteremtésében. A közösségfejlesztés alkalmazása azért bizonyult ésszerű döntésnek a szegénységgel és hátrányos helyzettel folytatott küzdelemben, mert az emberek képessé tételét célozta – miáltal a kirekesztett csoportok és egyének kapacitásai

⁴³ <http://communityworkireland.ie>

olyan szintre fejleszthetők, hogy képessé válnak marginális helyzetük okainak és következményeinek orvoslására.

1986 Létrejön az ír Intézet a Szegény leküzdéséért (Combat Poverty Agency), az egyetlen olyan ír állami intézmény, amely specifikusan a szegénység megelőzésére illetve felszámolására összpontosít, és hangsúlyozza a közösségfejlesztés szerepét ebben a folyamatban. A szervezet központi szerepet játszott az EU szegénységellenes programjainak támogatásában.

Ebben az időben jelentek meg a képzési elemet is tartalmazó közvetlen átmeneti foglalkoztatási programok hosszú távú munkanélküliek számára (ma ezt közösségi foglalkoztatásként tartjuk számon). Ezek a programok az önkéntes és közösségi szektor szervezeteitől jutnak forrásokhoz, és bár gyakorta éri őket kritika, mégis a személyzeti és más erőforrások elsődleges forrásainak tekinthetők. A kilencvenes évek elejéig ezeket a programokat korlátozott számban valósították meg – 1992-ben például 12000-en vettek részt a Szociális Foglalkoztatási Programban (Social Employment Scheme – SES), míg az ezt követő Közösségi Foglalkoztatás programban 1995 végén mintegy 40000 résztvevő vett részt (Office of Tanaiste 1995). Az elmúlt évek létszámcsökkentéseit követően a résztvevők száma jelenleg mintegy 20,000 főre becsülhető.

A kilencvenes évektől a XXI. századig

Talán a kilencvenes évek második fele, illetve a 2000-es évek eleje hozta a legdrámaibb változásokat és kihívásokat a közösségfejlesztés számára. A gyakorlatban ez több elköteleződést jelentett az állam irányába – ami sajnos nem mindig vált a szektor hasznára.

1990 Az EU harmadik szegénységellenes programja Közösségfejlesztő Programok (Community Development Programmes – CDPs): a Közösségfejlesztő Program azt követően jött létre, hogy széles körben felismerték a közösségfejlesztés potenciálját a szegénység és hátrányos helyzet kezelésében. Ez volt az első országosan finanszírozott közösségfejlesztő program, amely egyaránt tartalmazott vidéki és városi projekteket, illetve „lokális” és „érdekérvényesítő” projekteket is.

A jelenlegi CDP közösségfejlesztési programot a Közösségi Ügyek, Vidékfejlesztési Ügyek és Gael Nyelvű Régiók Minisztériuma irányítja. Helyi

szinten a Közösségfejlesztő Programok, amelyek a program tényleges magját képezik, általában (de nem mindig) olyan szomszédsági erőforrásközpontokat illetve gyűjtőpontokat takarnak, ahonnan az adott közösségben a cselekvések kiindulnak, illetve megvalósulnak. A program 25 millió eurós költségvetéssel rendelkezik, és mintegy 196 támogatott csoportot/szervezetet foglal magába, beleértve hat regionális támogató szervezetet is.

A közösségfejlesztő tevékenység háttérjében helyezkedik el többek között a 2000-2006-os Nemzeti Fejlesztési Terv (National Development Plan – NDP), amely számos programot támogat, köztük közösségfejlesztő, esélyegyenlőségi, gyermekgondozási, illetve határmenti békéltető programokat,⁴⁴ valamint ifjúsági szolgáltatásokat is.

Helyi Fejlesztési Program a Társadalmi Befogadásért (Local Development Social Inclusion Programme – LDSIP) Ezolyan intézkedések sorozata, melyek célja a hátrányos helyzet ellensúlyozása, valamint az esélyegyenlőség és a társadalmi/gazdasági befogadás ügyének előmozdítása. Az LDSIP-t az ír kormány és az EU által a társadalomhoz tartozás elősegítéséért működtetett POBAL irányítja, a Közösségi Ügyek, Vidékfejlesztési Ügyek és Gael Nyelvű Régiók Minisztériuma megbízásából. A programot a 2000-2006-os Nemzeti Fejlesztési Terv keretein belül finanszírozzák, annak határmenti, belterületi, nyugati, déli és keleti operatív programjain keresztül. Az intézkedés a „régiók társadalmi befogadás/gyermekegondozási” prioritásának hatáskörébe esik.

Az LDSIP keretei közt a partnerségek rugalmas módon alakíthatnak ki helyi fejlesztési terveket a helyi gazdasági és társadalmi szükségletek ki-elégítésére. Bár az LDSIP által támogatott tevékenységek integrált válaszokat adnak a társadalmi kirekesztés többdimenziós természetére, itt mégis a végzett tevékenység szerint csoportosítjuk őket: Szolgáltatások munkanélküliek részére; Közösségfejlesztés; Közösség alapú ifjúsági kezdeményezések.

Az LDSIP-t helyi szinten 38 területi alapú partnerség, 30 közösségi partnerség, illetve két foglalkoztatási megállapodás alkotja.

⁴⁴ Az Ír Köztársaság és a Nagy-Britanniához tartozó Észak-Írország közötti határról van szó (Peace and Reconciliation Programme)

Ezeket a non-profit vállalatokat az ország leginkább hátrányos helyzetű területein hozták létre, hogy helyi alapú válaszokat adjanak a tartós munkanélküliségre, és elősegítsék a társadalmi befogadást. Ezek a partnerségek valójában részvénytőke nélküli korlátolt felelősségű társaságok.

Társadalmi partnerség

A mai napig gyakorlatilag minden, helyi tervezésre vonatkozó döntést a helyi önkormányzatok és az állami szervek hoznak meg, jó esetben a helyi érdekek bizonyos mértékű figyelembevételével. Ahogy a közösségi és önkéntes tevékenység virágzásnak indult, a kormány egyre inkább elismerte és magévá tette azt – ez főként a szakma kormányzaton belüli képviseletében, illetve a kormányzat által finanszírozott bizottságokban, munkacsoportokban való részvételben nyilvánult meg. Ez a lépés, mely során kapcsolatot teremtettek a civil szervezetekkel és bevonják őket a helyi döntéshozatalba, „helyi társadalmi partnerségként” vált ismertté. Mindez jól tükrözi azt a folyamatot, ami országos szinten a nemzeti társulási megállapodásoknál végbement a kormány, szakszervezetek, munkáltatók, a gazdák, valamint a „közösségi és önkéntes pillér” képviselői között. Míg korábban a társadalmi partnerség a gazdasági, és kisebb mértékben a társadalmi fejlődésről szólt, a fogalmat később kiegészítették a társadalmi befogadás koncepciójával, válaszul az egyre komolyabb gazdasági és társadalmi problémákra.

Az első társadalmi partnerségről szóló megegyezés az 1987-es *Nemzeti felépülés programja* volt. A partnerségi megközelítések komoly kihívásokat állítottak a közösségi munkások és szervezetek elé helyi és országos szinten egyaránt, és egy sor olyan mechanizmus (pl. fórumok, platformok) felállítását követelték meg, amely lehetővé tette a kialakulófélben lévő szektor számára, hogy partnerként működjön együtt a többiekkel ebben a folyamatban.

A *Közösségi Platform* (Community Platform) 1996-ban jött létre a közösségi szektor fórumaként a társadalmi partnerségben végzett munkához. A közösségi pillér részeként a Platform részt vett az 1997-es IV. Nemzeti Partnerségi Megállapodásban, a „Partnerség 2000-ben”, valamint az azt követő „Program a prosperitásért és igazságosságért” szervezésében is.

1997 A Nemzeti Szegénységellenes Stratégia (National Anti-Poverty Strategy – NAPS), amely 1997-ben indult útjára, majd 2002-ben és 2006-ban felülvizsgálták, olyan, a kormányzat minden elemének részvételével megvalósuló átfogó és koordinált megközelítés, amellyel minden kormányprogramot és irányelvet áthat a szegénység elleni küzdelem, s szegénységellenes célpontokat tűznek ki: hátrányos helyzet az oktatásban, hátrányos helyzet a vidéki és városi közösségekben, munkanélküliség vagy jövedelmi szegénység.

1999 Létrejön az Esélyegyenlőségi Hatóság (Equality Authority), amely a munkahelyi diszkriminációval és esélyegyenlőséggel kapcsolatos kérdésekkel foglalkozik, valamint mindenki által hozzáférhető erőforrásokat, szolgáltatásokat, létesítményeket és más lehetőségeket biztosít.

2000 Hatályba lép az egyenlő státusz törvénye (Equal Status Act), amely az Esélyegyenlőségi Hatóság megalapításával párhuzamosan szignifikáns szerepet vállal a közösségi szektor esélyegyenlőségi vonalának támogatásában.

A *RAPID* (Revitalising Areas by Planning, Investment and Development – Területi újjáélesztés tervezéssel, befektetéssel és fejlesztéssel) az ország 25 leginkább hátrányos helyzetű közösségére koncentrálnak. A programot a Községi Ügyek, Vidékfejlesztési Ügyek és Gael Nyelvű Régiók Minisztériumának megbízásából az ADM irányítja. Ezeket a területeket befektetési és fejlesztési prioritásnak tekintik számos olyan témában, mint pl. a foglalkoztatás, egészségügy, ifjúsági munka, drog-felvilágosítás, lakásügy, irányelvfejlesztés, gyerekgondozás, vagy közösségi létesítmények. A Rapid második programját a 2002-es év elején jelentették be – ez a vidéki városok hátrányos helyzetű „szigeteivel” foglalkozik. Jelenleg egy, az állami intézmények képviselőiből álló területi kivitelező team létrehozásán fáradoznak, amely helyi szinten a helyi önkormányzat, az egészségügyi hatóság, a VEC, a FÁS, az illetékes kormányzati intézmények, a helyi partnerségi vállalat, a helyi közösség tagjaiból, és, ahol ilyenek léteznek, a helyi kábítószer-munkacsoportok képviselőiből áll. A *CLÁR* (Ceantair Laga Ard-Riachtanais) 2002-ben jött létre a *RAPID* vidéki verziójaként. A programot a Községi Ügyek, Vidékfejlesztési Ügyek és Gael Nyelvű Régiók Minisztériumának vidékfejlesztési osztálya koordinálja a megyei fejlesztési bizottságokkal közösen.

2000 Megjelenik „Az önkéntes tevékenység támogatásának fehér könyve”, mely a közösségi/önkéntes szektor és az állam kapcsolatával, valamint az ezt a kapcsolatot alátámasztó struktúrákkal és alapelvekkel foglalkozik.

2001 Ebben az évben önkormányzati reform volt Írországban, amely az ír önkormányzati rendszer modernizációját, fejlesztését, valamint a döntéshozáshoz való integráltabb hozzáállás kialakítását célozta. Megyei/városi fejlesztési testületek (County/City Development Boards – CDBs) jöttek létre mind a 29 megyei önkormányzatban, valamint az öt nagyváros mindegyikében. A CDB-k a helyi önkormányzat ernyőszerkezeteként működnek, és tagságuk a helyi fejlesztési szervezetek, a társadalmi partnerek, az állami intézmények helyi képviselőiből, valamint magából a helyi önkormányzatból áll össze. Céljuk egy integrált és koherens megközelítés kialakítása az állami és helyi fejlesztési szolgáltatások biztosítása terén. Minden CDB-nek el kell készítenie, illetve felügyelnie kell egy tízéves megyei/városi gazdaság-, társadalom- és kultúrafejlesztő stratégiát. A CDB-k kulcsszerepet játszanak a társadalmi befogadást célzó intézkedések helyi koordinációjában, így biztosítva, hogy az esetleges átfedéseket elkerüljük, és hatékonyan költik el a forrásokat a különböző helyi projektekben, programokban.

2002 A 2002-es választást követően átszervezték a minisztériumokat, és ettől kezdve az új Közösségi Ügyek, Vidékfejlesztési Ügyek és Gael Nyelvű Régiók Minisztériuma vezényel minden, a közösségi szektort célzó fontosabb finanszírozási, támogatási tevékenységet, és a minisztérium hatáskörébe tartozik *Az önkéntes tevékenység támogatásának fehér könyve* is. Ez a lépés széles körű elégedetlenséget váltott ki a szektoron belül a CDP közösségfejlesztő programokkal és azzal kapcsolatban, ahogy a fehér könyv gyakorlatilag megszűnt létezni.

A minisztérium elérte, hogy felülvizsgálják a Közösségfejlesztő Programot, aminek eredményeként ma már a CDP közösségfejlesztő programoknak, a Helyi Fejlesztési Program a Társadalmi Befogadásért programnak (Local Development Social Inclusion Programme – LDSIP), illetve a Megyei Gyermekgondozási Bizottságoknak be kell nyújtaniuk munkaterveiket láttamozásra a Megyei/Városi Fejlesztési Testületekhez, mielőtt benyújthatnák azt a Közösségi Ügyek, Vidékfejlesztési Ügyek és Gael Nyelvű Régiók Minisztériumához.

2003 Minthogy régóta aktívan támogatta a szegénységellenes és esélyegyenlőséggel kapcsolatos lépéseket a társadalmi partnerségen belül, a Közösségi Platform tagsága képtelen volt elfogadni a nemzeti megállapodást a társadalmi partnerségről (*Sustaining Progress – A fejlődés fenntartása*), merthogy abból hiányoztak a társadalmi befogadást célzó átfogó intézkedések. Ebből kifolyólag azután a kizárták őket a társadalmi partnerség arénáinak egy részéből, ahol így a leginkább hátrányos helyzetű ír közösségek már nem hallatták a hangjukat.

2004 A Közösségi Ügyek, Vidékfejlesztési Ügyek és Gael Nyelvű Régiók Minisztériuma visszavonta a Közösségi Munkások Szövetkezete (CWC) országos szegénységellenes hálózatként kapott finanszírozását, annak ellenére, hogy a támogatási program értékelése egyértelműen bebizonyította: a CWC az egyik legaktívabb és leghatékonyabb országos szervezet a szegénységgel és kirekesztéssel vívott küzdelem területén. Sokan úgy érezték, hogy ez a döntés a CWC-nek a Közösségi Platform-ban játszott központi szerepével állhat összefüggésben (2007 második felében azután egy lényegesen kisebb mértékű támogatást kapott a szervezet a minisztériumtól).

2005/2008 A Közösségi Ügyek, Vidékfejlesztési Ügyek és Gael Nyelvű Régiók Minisztériuma útjának indít egy folyamatot, mely során a közösségfejlesztő és helyi fejlesztő struktúrák nagyobb fokú kohézióját kívánják megteremteni. A folyamat részeként a területi partnerségeket és a Helyi Fejlesztési Program a Társadalmi Befogadásért programot (LDSIP-t) megvalósító közösségi szervezetek együttműködnek a Leader-programban és a Vidékfejlesztési programot megvalósító Leader-vállalatokkal.

2006 november A Közösségi Platformot újból meghívják a társadalmi partnerségbe, a közösségi/önkéntes pillér részeként. A jelenlegi megállapodás „2016 felé” (Towards 2016) néven fut.

2007/2008 Egy *ad hoc* bizottság felügyeli a közösségfejlesztés egész szigetre kiterjedő standardjainak kialakítását, amelyhez maguk a közösségi munkások szolgáltatják az információt. A csoport tagjai: NUI Galway-i és Maynooth-i Ír Nemzeti Egyetem, Közösségi Munkások Szövetkezete (CWC), az ír kormány és az EU által a társadalomhoz tartozás elősegítéséért működtetett POBAL, Ír Szegénységellenes Intézet (CPA), Közösségi Munka Oktatási és Képzési Hálózat.

Az ír közösségi szektorban továbbra is sokan aggódnak amiatt, hogy belekényszerítik őket egy olyan szerepbe, ahol pusztán az állam egy szolgáltató ágazatává válnak, miközben elterelődik a figyelem társadalmi befogadásról, valamint arról az autonóm szerepről, amelyet a szektor a független szegénységellenes, illetve esélyegyenlőséggel és társadalmi változással kapcsolatos stratégiák kialakításában tölt be.

Az 1986-ban alapított, és 2009-ben a Társadalmi Befogadási Minisztériumba (Office for Social Inclusion)⁴⁵ integrált **Combat Poverty Agency CPA – A szegénység leküzdéséért alakult intézmény**⁴⁶ közel 20 évig volt az európai hálózat, akkor még CEBSD (ma EUCDN) tagja és nagyban járult hozzá az ír és európai közösségfejlesztés szakmai fejlődéséhez innovációkkal, kutatásokkal, oktatással és a politikai irányelvek kialakításában történő részvétellel. A CPA kulcsszerepet játszott abban, hogy az ír társadalom politikusaiban és közvéleményében a szegénységgel kapcsolatos tudatosság és megértés növekedjen. Alakulásakor Írorszámban a munkanélküliség 17 %-os volt (232 000 ember), évente 28 000 ember emigrált és közel 16 %-a élt a lakosságnak állandó szegénységben. A CPA közösségfejlesztő programjaival bizonyította megközelítése eredményességét és az ország társadalompolitikájában is jelentős, pozitív változásokat ért el.

Katalónia⁴⁷

A közösségi és az állampolgári részvétel kihívása⁴⁸

Politikai és közigazgatási háttér

Az 1990-es években indult el az a folyamat, melynek keretében a katalán regionális önkormányzat szociális osztálya pénzügyi támogatást kezdett

⁴⁵ <http://www.socialinclusion.ie/> 2010 óta a közösségfejlesztés a Közösségi Ügyek, Vidékfejlesztési Ügyek és Gael Nyelvű Régiók Minisztériuma égisze alatt működik

⁴⁶ <http://www.combatpoverty.ie/aboutus/index.htm>

⁴⁷ Id. e kötet Spanyolország fejezetét is!

⁴⁸ Fernandez, Ruben David (2006) előadás-részletek, Vercseg kiemelései

nyújtani közösségfejlesztési programok számára.⁴⁹ A közepes, illetve a nagyobb önkormányzatoknál egyre gyakrabban külön osztályok jöttek létre az állampolgári részvétel és az ahhoz kapcsolódó programok támogatására, melyek beépültek a helyi önkormányzatok szervezeti struktúrájába. Erre a jelenségre a politikai pártok is felfigyeltek és a több szavazat reményében az állampolgári részvételt elkezdték belefoglalni választási programjaikba. A Barcelonai Autonóm Egyetemen 6-7 éve elindult a részvétel és fenntartható fejlődés tantárgy oktatása. 2003-ban létrejött a regionális szintű Állampolgári Részvételt Támogató Osztály, mely egyedülálló egész Spanyolországban. Természetesen ezek a tények önmagukban még nem garantálják az állampolgári részvételt, de mutatják, hogy vannak források és szervezetek annak támogatására.

Ezen előzmények tükrében érdemes megvizsgálnunk a helyi önkormányzatok jelenlegi szerepét és az állampolgári részvételhez való viszonyát. Ha a negatív jellemzőket vizsgáljuk, azt láthatjuk, hogy alapvetően az irányított/ ellenőrzött részvételt szeretnék támogatni és gyakran a részvétel ösztönzése nem más, mint a választási programokban alkalmazott politikai marketingfogás. További probléma, hogy ehhez a munkához az önkormányzatok dolgozói nem rendelkeznek szakmai felkészültséggel és időbeosztásukat sem hajlandók rugalmasan, a felmerülő igényeknek megfelelően változtatni. Az is elmondható, hogy még egy jól sikerült részvételi folyamat után sem tudnak élni az eredményekkel, mellyel gyakran csalódottságot okoznak az érintettek számára. Ha a pozitívumokat keressük, akkor megállapítható, hogy a részvétel ösztönzését demokratikus újtásként kezelik és az állampolgárt nem csak a négyévenkénti választásoknál építik be programjukba. Ez kényszeríti őket saját szervezetük megújítására is: arra, hogy közelebb kerüljenek az állampolgárokhoz, új szakmai ismereteket szerezzenek, és rugalmasabb működést alakítsanak ki. Végül, a közsférára vonatkozó szakpolitika kialakításában, például a szociálpolitikai fejlesztéseknél, a részvételt gyakran mint stratégiai erőforrást építik be programjukba.

Ha a civil társadalom helyzetének alakulását vizsgáljuk, negatívumként megállapítható, hogy csökken a részvétel az egyesületekben, általában egy adott területen belül nagyon kevés a közös projekt, illetve a hálózatépítés a szervezetek között. A szervezetekben nem tud megújulni a tag-

⁴⁹ Bő 15 évvel a Franco diktatúra megszűnése után (amely 1939-1975-ig tartott)

ság, illetve a vezetőség, és a részvétel sokszor csak a szavak szintjén jelenik meg és a szervezeteken belül alacsony a demokrácia szintje. Sok esetben a szervezeteket csak az elérhető támogatások mozgatják, nem a valódi igények és célkitűzések. Ugyanakkor pozitív fejleményeket is látunk: az állampolgári aktivitás új típusú formái jelennek meg, olyan platformok jönnek létre, melyek közös célkitűzéseket fogalmazznak meg (például egy folyó megmentése a Pireneusokban) és terjednek a virtuális hálózatok és szervezetek is. Talán spanyolos jelenség, de nagyon sok új és sokféle egyesület tevékenykedik. Új közösségi programok indultak, melyek próbálják ezeket a különböző szervezeteket valamilyen módon összekapcsolni.

Egyetemünk egyik munkatársa, J. Subirats három lehetséges megközelítést fogalmazott meg a politika és a civil társadalom viszonyát illetően: az első az autoriter megközelítés, mely például az előző elnök, Aznar politikáját is jellemezte. A következő a merkantilista megközelítés, mely mindent a piacra bíz. A harmadik modell a demokrácia radikalizációja, mely nem a demokrácia tagadását jelenti, hanem a képviselői demokrácia kiegészítését a részvételen alapuló demokrácia fejlesztésével, a részvétel növelése és új demokratikus módszerek kialakítása révén.

Számos érv szól a demokrácia radikalizációja mellett. Általános jelenség, hogy a politika nem képes az állampolgárok problémáira megfelelő válaszokat adni. Az emberektől nagyon távol áll a politika, mely a csökkenő választási részvételben is megmutatkozik (a legutóbbi helyi választásokon 52%-os volt a részvételi arány) és a növekvő individualizmus következtében lanyhul a közélet és a közös dolgok iránti érdeklődés. Ehhez hozzájárul a felelősség és feladatok delegálásának kultúrája is, mely csak annyit vár az állampolgártól, hogy négyévente menjen el szavazni, de azután elfeledkezik róla: a politikai programot a politikusok határozzák meg, mely sok esetben nem tükrözi az állampolgári igényeket és így a hatalom kevesek kezében koncentrálódik. A politikai pártok maguk is egyre kevésbé demokratikusak, és inkább egy üzleti vállalkozásra hasonlítanak, mely próbálja magát eladni potenciális választóinak: a hangsúlyt saját marketing kampányára és nem az érdemi politikai vitákra, programokra helyezi.

Cooperativa Estratègies per ala Transformació Comunitària Sostenible – Stratégiák a fenntartható közösségi átalakulásért⁵⁰

Ez a szervezet, amelynek munkájában a fent bemutatott Ruben David Fernandez is részt vesz, szövetkezeti formában dolgozik, kilenc taggal, így a döntések a tagok közös részvételével történnek. A szervezet tagjai részt vesznek a Barcelonai Autonóm Egyetem munkájában: néhányan a posztgraduális tanulmányok területén a közösségi részvétel és a fenntartható fejlődés témakörében, a többiek pedig a mesterképzés szintjén szociál- és közösségi politika témákban. A szövetkezet tevékenységi területe kiterjed a közösségfejlesztési folyamatokra, valamint a helyi szintű (önkormányzatok-szomszédságok) szociális-közösségi politikában alkalmazott állampolgári részvételt elősegítő módszerekre.

A szövetkezet által használt munkadefiníciók a következők:

- **Közösség:** egy adott terület és népessége, annak szükségleteivel és problémáival, közösségi érdekekkel és erőforrásokkal; a szereplők és köztük kialakuló viszonyok
- **Állampolgári részvétel:** azok a tevékenységek és/ vagy folyamatok, melyek erősítik az állampolgárok azon képességét, hogy befolyásolják az őket érintő szakpolitikákat (oktatás, várospolitiká, szociálpolitika stb.)
- **Állampolgárság:** a valahova tartozás érzése és a politikai részvétel, a közügyek befolyásolásának képessége
- **Multikulturalizmus:** kulturális pluralizmus, a különbségek dicsérete

Interkulturalizmus: a sokszínűség elismerése mellett a közös dolgok, hasonlóságok, azonosságok hangsúlyozása. Számos helyi példa igazolja, hogy az interkulturalizmus jó lehetőséget nyújt a közösségiség, a közösségfejlesztés és a részvétel ösztönzése szempontjából. A különböző kultúrákból érkezett emberek a közös problémák, igények alapján közös célokat határoznak meg, és kapcsolatokat, hálózatot alakítanak ki (példul a kis boltok tulajdonosai, vagy a gyermekeiket iskolába kísérő nők).

⁵⁰ Ruben David Fernandez fent hivatkozott előadásából további részlet, ld. a 49. lábjegyzetet!

A közösségi munka során alkalmazkodnunk kell az érintettek igényeihez, időbeosztásához, életritmusához, hiszen nagyon különböző emberekkel dolgozunk együtt, és ezért különböző nyelvezetet és kommunikációs formákat kell használnunk a közösségi projektek népszerűsítéséhez. Nem vagyunk hozzászokva a részvételhez és mások meghallgatásához – ezt is meg kell tanulnunk!

Fundació Privada Desenvolupament Comunitari FDC – Community Development Foundation – A Közösségfejlesztés Alapítványa⁵¹

Az európai hálózat katalán tagja a barcelonai székhelyű FDC. Ez egy közösségfejlesztéssel foglalkozó független üzleti vállalkozás, szövetkezet, amelynek munkáját egy alapítvány segíti. Az alapítvány projektmunkákból szerzi a pénzt és támogatásokból. 7 fős stábbal dolgoznak, szerződéses alapon. Pénzeik 75%-át projekteken keresztül szerzik, a helyi és regionális önkormányzatoktól, 25%-át pedig az üzleti szektortól. Kutatásra, kísérletekre kapnak megbízást egyetemektől és más szervezetektől. Kísérleti munka elméleti előkészítésével is foglalkoznak. Munkatársaik vegyes végzettségűek, antropológus, szociológus, geográfus, szociális munkás, pedagógus, pszichológus van a csapatban.⁵²

Ez a szervezet a közösségi munka szellemiségét és módszereit hivatalosan terjeszteni, mert a modernizáció gyakorlatában csak egyéni munkával, esetkezeléssel foglalkoztak Spanyolországban. Az FDC közösségfejlesztési projekteket hoz létre és vezet, támogatja és képezi a közösségi csoportokat és szakmai szervezeteket. Célja a közéleti részvétel, a nemzetközi együttműködés, a mediáció, a társadalmi és kulturák közötti befogadás és a hozzáférhetőség elősegítése. Társadalmilag veszélyeztetett csoportokkal, főként gyerekekkel, fiatalokkal és új jövevényekkel dolgozik együtt, a következő területeken:

⁵¹ www.fdc.cat

⁵² Elena Rovira munkatárstól szerzett információk 1997-ben, az azóta történt változásokat ld. az EUCDN és az FDC honlapján: www.eucdn.net és www.fdc.cat

- Mediáció – közösségi és szomszédsági, személyek közötti mediációs szolgáltatást nyújt
- Részvétel – ösztönzi az állampolgári részvételt a döntéshozatalban
- Képzés – az FDC tevékenységi területein képezi a gyakorló szakembereket
- Hozzáférhetőség – biztosítani a valamely akadályozottsággal élők számára az információs technológiához, a kulturához és a közösségi élethez való hozzáférést
- Együttműködés – a fejlődő országokból érkező partnereivel, a részvétel és a mediáció kérdéseivel kapcsolatos képessé tételben (empowering)
- Társadalmi kreativitás – művészeti eszközökkel segíteni a társadalmi befogadást

Lengyelország

CAL Association Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej – Local Activity Support Centre, A helyi cselekvést támogató CAL Egyesület

A CAL közösségfejlesztéssel foglalkozó egyesület, tagja az európai hálózatnak (EUCDN). A CAL 2000-ben jött létre, és azóta közszolgálati és civil intézmények százait szervezte hálózattá Lengyelországban. Az Egyesület a helyi munkára összpontosít, mert meggyőződése, hogy a társadalmi változás helyi szinteken kezdődik.

A CAL fő célja

- alulról jövő kezdeményezésekkel segíteni elő a helyi fejlesztést
- támogatni az intézmények és szervezetek, valamint azok a tevékenységét, akik hajlandóak cselekedni saját helyi közösségükért
- segíteni azoknak az intézményeknek, amelyek a kultúra, az oktatás, a szociális munka és az önkormányzatok területén dolgoznak, legfőképpen azzal, hogy
 - oktatási programokat ajánlanak az önkormányzatoknak és törvénykezési javaslatokat nyújtanak

- kutatásokat, megfigyeléseket végeznek, és társadalmi diagnózist készítenek
- animátorokat képeznek és segítik munkájukat képzéssel, tanulmányutak szervezésével otthon és külföldön, és szakkönyveket adnak ki

A CAL abban példamutató, hogy a meglévő struktúrákra építette partnerségi és hálózatépítő munkáját, bevonva a helyi intézményeket, önkormányzatokat és civil szervezeteket.

Fő programjai:

A helyi cselekvés CAL központjai

E program a közszolgálati intézményekkel történő együttműködés új modelljét dolgozta ki. Lehetővé teszi a helyi közösség diagnosztikájának elkészítését, a fontos szükségletek és problémák azonosítását a társadalmi, gazdasági, környezeti és kulturális területeken. Az újdonság a CAL megközelítésében az, hogy nem csak egy csoportra, vagy az élet egyetlen területére összpontosít, hanem megpróbálja felölelni az egész közösséget. Mintegy 160 kulturális és jóléti központ, valamint iskola vesz részt a CAL képzéseiben. Módszereik révén a résztvevők felfedezik intézményük, szervezetük rejtett potenciáljait.

Társadalmi animátorok iskolája

A program a helyi kezdeményezők, vezetők és együttműködő szervezők képzését jelenti. A társadalmi animátor számos képességet, hozzáértést integrál – a facilitátor, a kulturális animator, a közösségi munkás, a társadalmi változás moderátor, a vezető, a menedzser, a vállalkozó, a projektkoordinátor és a konzulens szerepeiből. Az iskola e képességek és attitűdök fejlesztésére szerveződik.

Aktív közösségek

2005 óta szervezi a CAL – más lengyel ngo-val és hálózatokkal karöltve – helyi programok tervezését és megvalósítását. A lényeg a partnerség és a hálózatépítés helyi szinteken; a cselekvő közösségek fórumainak megszervezése (országos intézményekkel összefogva); közös website létrehozása azok számára, akik fontolgatják a társadalmi cselekvést. Közösségi beszélgetéseket szerveznek arról, hogy hogyan lehet a helyi cselekvést elkezdeni.

A helyi közösségek legfontosabb gyakorlati munkáit kiadványba szerkesztik. S végül: a helyi cselekvést és a társadalmi vállalkozást országos kampánnyal segítik, az Aktív Közösségek Hete égisze alatt, amely az ország 150-250 helyi közösségét képes mozgósítani ezen a héten.⁵³

A döntéshozatalban való helyi közösségi-civil részvételről egy lengyel tanulmányt is javasolhatunk:

Lukasz Prykowski: Public Consultations and Participatory Budgeting in Local Policy-Making in Poland,⁵⁴ mely angol nyelven olvasható.

Litvánia

Litvániáról gazdag tájékozódást kínál a már bemutatott, angol nyelven megjelent „Community Care” projekt, illetve annak a Leonardo da Vinci program keretében 2008-ban megjelent Community Development – A European Challenge c. kötete (Brake, R. & Deller, U. 2008), amely három litván tanulmányt közöl:

Violeta Gevorgianiene, Vida Jakutiene: Community Building in Lithuania, pp 66-74.

Ez a tanulmány röviden képet ad Litvániáról, az ottani közösségfejlesztési felfogásról és rövid fejezetben mutatja be a közösségépítés történetét, melyben a közösségi házak megváltozott szerepükben fontos szerepet játszanak. Ezután két esettanulmányt mutatnak be a szerzők a Balninkai-ban és a Darguziai-ban folyó közösségfejlesztésről (mindkettő kis falu, 200-500 fő közötti lakossal).

Vilma Atkočiūnienė: Consistent Patterns of Rural Community Development, pp 147-179

E nagyobb szabású tanulmány bemutatja a litván vidéki közösségekben elterjedt mozgalmat, amelynek fő eseménye a közösségi házak alapítása és működése. A Balti államok vidékfejlesztési partnerségi programja

⁵³ cal@cal.org.pl

⁵⁴ CALLDE 2011.

(Baltic States Rural Partnership Programme for Sustainable Rural Livelihoods in 2000-2003) volt az első nagyszabású gyakorlat a litván közösségfejlesztők számára. Ez a tanulmány e programot mutatja be és elemzi, a közösségfejlesztés és a vidékfejlesztés elméleti vonatkozásaitól a gyakorlati közösségfejlesztési beavatkozásig (a közösség aktivizálása, csoportok létrehozása, képességek megerősítése, szervezeti struktúra, hálózatok), és végül felvillantják a litván közösségfejlesztési tendenciákat.

A harmadik tanulmány gyakorlati jelentőségű.

Arūnas Povilūnas: Participatory Research in Action, pp 180-203.

E tanulmány is egy projektgyakorlatot elemez, melynek címe „Civil Engagement and Cross Sectoral Participation”. A projekt a közösségfejlesztési modell kidolgozását és megvalósítását tűzte célul, s vidéki közösségek emberi erőforrásaira és a társadalmi tőkájére támaszkodva, hat tipikusnak tartott vidéki közösségben folyó közösségfejlesztési munkát mutat be. A projektben a Litván Tudományos Akadémia is szerepet játszott, és szociológusok is dolgoztak megvalósulásán.

Magyarország

*A közösségfejlesztés magyarországi története*⁵⁵

A közösségfejlesztés **Magyarországon** közvetlenül a népművelésből fejlődött ki a '70-es évektől fokozatosan, de komoly előzményei vannak. Nálunk is vannak hagyományai az önszerveződésnek és az egymáson segítségnek, az egyesületi életnek, a filantrópok tevékenysége is nagy múltra tekinthet vissza, és mint láttuk a settlement történeti összefoglalójában, léteztek magyar settlement házak is. Kialakult a népi írók mozgalma, a szociográfia, a szabadművelődés, a népművelés és a felnőttoktatás, a baloldali munkásmozgalom – sorolhatnánk, és reformerekben sem volt hiány e tájon. Az iparosodás okozta városodás nálunk is hasonló helyzeteket teremtett, mint másutt (új negyedek, városok), és a rendszerváltás okozta gyökeres átalakulás nálunk is kitermelte a bajbajutottak – munkanélküliek, elnyomorodók – tömegeit. A magyar történet *is-is* történet, hiszen hazai példákat lehet sorolni szinte mindenre, ám ezek egy, az

⁵⁵ Vercseg Ilona (2011: 49-54)

egész társadalmat átfogó, *demokratikus társadalmi berendezkedés hiányában* és mérsékeltebb kiterjedettségük miatt kevésbé tudtak befolyást gyakorolni a hatalomra, a társadalompolitikára, a törvényhozásra, a szponzorálási gyakorlatra, mint a régi demokráciákban. A korszerű megoldások inkább kivételként, illetve kísérletként jelentek meg, mintsem az állam által fontosnak elismert, támogatásra, fejlesztésre és széleskörű kiépítésre érdemesnek tartott megoldásokként. Úgy is fogalmazhatjuk, hogy a magyar történet inkább szakmai reformerek – újkori filantrópok? – kezdeményezése nyomán önállósult, mintsem társadalmi mozgalmak szakmai intézményesülése révén alakult ki.

A népművelés lényegében egy korábban már nyomokban létező, de betiltott lakossági önszerveződést volt hivatott pótolni a szovjet típusú diktatúra évtizedeinek kultúrházaiban, az 56-os forradalom utáni időktől pedig művelődési házaiban, egyre csökkenő politikai-ideológiai és egyre növekvő kulturális, szabadidős, amatőr művészeti és ismeretterjesztő, felnőttképző tartalommal.

Talán meglepő, ha azt mondjuk, hogy a közösségfejlesztés tulajdonképpen Magyarországon is a settlement típusú tevékenységből, gondolatból fejlődött ki a '70-es évek közepétől. Az ún. *Nyitott ház* szakmafejlesztési kísérlet a művelődési házak minden településen megszervezett, ám a lakosság által jobbra mellőzött hálózatát akarta vonzóvá és fontossá tenni. Ez a 20 településen lefolytatott többéves akciókutatás feltárta a lakosság szükségleteit és az azok kielégítésére szervezett közösségi-kulturális válaszokat (Varga A. 1975, Vercseggel 1985) Bár a kísérlet eredményei biztatóak voltak, a többség továbbra is távol tartotta magát a közösségi élettől, ezért a kezdeményezőknél ki kellett lépniük a kultúrházakból azokhoz, akik valamilyen okból nem akartak vagy tudtak oda bemenni. A lakosokkal saját otthonaikban folytatott párbeszédekkel kezdődött az első közösségfejlesztési kezdeményezés Magyarországon. A kommunikáció lehetőséget adott a felkeresetteknek az önbemutatóra, megfogalmazhatták saját problémáikat, és mindez felbátorította őket arra, hogy másokkal is összejöjjenek. A settlement működésében és a közösségfejlesztésben rokon vonás, hogy az embert tekinti a kiindulópontnak, nem pedig az intézményi szempontokat.

A korai settlementek és a közösségfejlesztés egyaránt értékorientált mozgalmak voltak.

A szakma *nem magyarországi* történelmi előzményeit tanulmányozva azt látjuk, hogy az első közösségfejlesztők a settlement házakban fejlesztették ki a közösségi beavatkozás szakszerű módjait, és ami a legfontosabb, a közösségfejlesztés irányultságát is, amennyiben azt nem csak az alkalmazkodás növelésére, hanem a változások generálására is vonatkoztatták. Nem a körülmények pusztá elviselésére tanítottak tehát a settlementekben, hanem képessé tették az érintetteket a változásra. Nem kizárólag szolgáltattak, hanem fejlesztői munkát is generáltak.

Hasonló folyamatoknak lehettünk tanúi a magyar művelődési házakból kiinduló helyi közösségi fejlesztő folyamatban is, 1983-ban, egy bakonyi kistérségben. „Mit jelent az Ön számára itt élni? Min kellene változtatni és hogyan? S Ön mivel járulna hozzá a változásokhoz?” Varga A. Tamás interjúkérdései beindították a változás folyamatait.

A szakma kialakulásának logikája tehát erősen rokonítható egymással Nyugat- és Kelet-Közép-Európában, így Magyarországon is, ám a háttérben nagyon is eltérő motivációkat és szakmai felfogásokat figyelhetünk meg a kezdeti időkben.

A magyar, a cseh, a lengyel közösségfejlesztés eszmetörténeti talaja is a felvilágosodás filantróp nevelési mozgalmában található, s az idők során a filantróp tevékenységből kifejlődött *értelmiségi felfogásáig* nyúlik vissza, amelyet a nép felemelésének küldetéstudata mozgatott. Kelet-Közép-Európában ennek az értelmiségi szerepnek jelentős történelmi hagyománya van, akár a lengyel, cseh vagy magyar értelmiségre gondolunk.

„Mennél megkésettebb a polgári fejlődés, annál inkább az eszmények, a vágyak, a remények vagy illúziók világába toódik át a szellem embereinek mozgástere. S az ipar hiánya, a városok kis lélekszáma, a művelődési intézmények fejletlensége nemcsak szükségszerűen ideologikusabbá tette ezen országban a művelt rétegeket, de magányossá és lázadóvá is.” (Huszár, 1975: 80, idézi Vercseg, 2011)

„Lengyelországban, Csehországban, Magyarországon – ahol a Kelet-Európát jellemző strukturális sajátosságok: az iparosodás és a városiasodás megkésettsége, a nagybirtok pozícióinak érintetlensége a nemzeti önállóság részleges vagy teljes hiányával társult – az értelmiség küldetéstudatát a nemzet létéért való felelősség is jellemezte.” (Huszár 1975: 76, idézi Vercseg, 2011)

Ez az értelmiség sokáig úgy érezte, hogy „fel kell emelnie” a népet, valamiféle hídszerepet kell betölteni a fejlettebb világ és az elmaradottabb világ, a demokratikus, szabad világ és a félfudális világ között. Tömeges polgárság és munkásosztály nélkül nem is lehetett másról szó. Ebben az értelmiségi szerepfelfogásban a társadalmi tevékenység legfontosabb háttérét nem a vagyon, hanem a műveltség, a rálátás az országos és még távolabbi világokra és a felzárkózás vágya adta. Egy *filantróp* lehetett egyszerű falusi pap, vagyonos földbirtokos vagy mérnök gyártulajdonos, s ma őket tekinthetjük korai fejlesztő őseinknek, mert társadalmi szerepfelfogásukra – az eltérő társadalmi kontextus miatt – a kelet-közép-európai régióban nem rakódott negatív tartalom. John Grayson szerint Angliában a filantróp középosztálybeliek mozgalmakat pénzeltek a munkásosztály ellen. Bár „kedvesek voltak” a szegényekhez, alapvetően kapitalizmuspárti konzervatívok voltak, akik saját értékrendjüket igyekeztek bevinni a munkások életébe, és ki akarták sajátítani a munkás és civil szerveződések (Grayson, 2004, idézi Vercseg, 2011).⁵⁶ A kelet-közép-európai filantróp értelmiség ezzel szemben szabad és művelt nemzetet, modernizálódott gazdaságot és társadalmat akart, és modern állam hiányában nemritkán kénytelen volt egész élettevékenységét a nemzet felemelésére áldozni. Az ő tevékenységük tehát nem a status quo fenntartására, hanem a nemzet széles értelemben vett modernizációjára, a *változásra* irányult.

Grófi Széchenyi István (1791-1860), a „legnagyobb magyar”, a „modern Magyarország megteremtője” kezdeményezésére kezdődött meg 1833-tól Magyarországon az első civil hálózat, a kaszinók, társalkodó egyletek és olvasótársaságok, majd paraszti olvasóköri szervezése. Ezek az egyletek a nemzeti függetlenségért és polgárosodásért folyó reformkori küzdelem fontos szervezetei voltak. (Kovalcsik, 1986) Külföldi és hazai utazásai során felismerte a hazai állapotok fejletlenségét, s ettől kezdve életét és vagyonát a felzárkóztatásnak szentelte. Megalapította a Magyar Tudományos Akadémiát, az Állattenyésztési Társaságot, a Magyar Országos Gazdasági Egyesületet. Elindította a Duna és a Tisza szabályozását, a gőzhajózást. Megépíttette a legszebb budapesti hidat, a Lánchidat. Az erős és modern állam létrehozásáért

⁵⁶ Grayson, John (2004): A civil társadalom története. Előadás egy angol-magyar szemináriumon. Tolmácsolta Juhász Katalin. Kunbáony.

fáradozva többek között pártolta az általános adófizetést (megtámadva a nemesi kiváltságokat!); harcolt a nyilvánosságért, a magyar nyelv elsőbbségéért és a szabadságért, s reformterveiről számos könyvet adott ki – s mindezekkel kivívta a Habsburg uralkodóház rosszallását. Országgyűlési beszédeiben és műveiben hasonló cselekedetekre buzdította a követeket – nemesek, főnemeseket. Magányos, tépelődő életet élt, küzdelmei felőrölték idegeit és 69 éves korában öngyilkos lett.

A filantróp és értelmiségi szerepfelfogás folyamatosan módosult e régióban is, az értelmiség szakmai funkcióit tekintve is szakosodott, társadalmi szerepeiben pedig szabadon lebegő értelmiségivé, szemlélővé, kívülállóvá, felügyelővé, beavatottá vagy független véleménynyilvánítónak, társadalomkritikussá, informátorrá, közvetítővé vagy éppen segítővé vált.

Módosult az értelmiségi szerep az államszocialista időkben is, legfőképp az olasz marxista Gramsci értelmiségelméletének talaján. A szocialista értelmiségi ideáltípusát jellemezve Gramsci ezt írta:

„Az új értelmiségi életmódját nem alkothatja többé az ékesszólás, az érzelmek és szenvedélyek külső és pillanatnyi mozgatója, csak az aktív bekapcsolódás a gyakorlati életbe, amelyben az értelmiségi mint építő, szervező vesz részt. (...) a technikától mint munkától eljut a technikáig és a humanista történelemszemléletig, amelynek hiányában »szakemberek« maradunk, és nem leszünk »vezetővé« (ami szakember + politikus).” (idézi Huszár, 1975: 48, in Vercseg, 2011)

E felfogás hatott a legközvetlenebbül a magyar népművelésben és a közösségfejlesztés kialakulásában is. A magyar közösségfejlesztés közvetlen előzményének számít például a Budapesti Műszaki Egyetem értelmiségi képzése, amelynek lényege a jövő értelmiségének bekapcsolódása a gyakorlati életbe.

Két mozgalom bontakozott ki ebből az értelmiségi elképzelésből 1970-73 között: az *Egyetemisták a közművelődésért mozgalom* és a *Téli népművelési gyakorlat*. Az előzőben egyetemi hallgatók vállaltak önkéntes munkát 200 magyarországi művelődési ház terv-

rajzainak és felújítási terveinek elkészítésében. A „Téli népművelési gyakorlaton” pedig az ország nagy felsőoktatási intézményeinek hallgatóiból szerveztek különféle értelmiségi szakmákra készülő hallgatókból tanulmányi csoportokat (mérnök, orvos, tanár, jogász, közgazdász stb. hallgatókból), akik egy-egy befogadó településen, a második szemeszter elején két hétig tanulmányozták a helyi társadalmat és tapasztalataikról közös összefoglaló tanulmányt írtak, melyet a befogadó települések és a felsőoktatási intézmények is megkaptak. (Varga, 1971, 1973).

Ez az attitűd az elmúlt 20–30 évben sokat finomodott és változott a közösségfejlesztés erőteljes szakmászodási folyamatában, de bizony minket, úttörőket és követőinket is mozgat még egyfajta „küldetéstudat”. Ez a felfogás addig fogja még tartani magát, ameddig az új polgárság meg nem erősödik, s nem demokratizálódik. A széles körű jólét és a demokrácia lassú kiépülése az oka ugyanis annak, hogy a filantróp és értelmiségi elképzelések még mindig terephez tudnak jutni. Nem általános a felelős állampolgári attitűd, kevés a képzett, demokráciára felkészített állampolgár, hiánycikk a cselekvő állampolgáriság, ezért a hagyományos értelmiségi szerepköröknek még mindig van valamiféle talaja (bár általános az a vélekedés is, hogy a rendszerváltás után az értelmiség „magára hagyta” a népet).

2001-2003-ig a Közösségfejlesztők Egyesülete egy Kelet-Kelet együttműködést fejlesztett ki a térség bolgár, cseh, lengyel, magyar, román és romániai magyar, orosz, szlovák és ukrán közösségfejlesztő szervezetei között. A program során kétféle közösségfejlesztői felfogást fedeztünk fel egymás mellett:

- az egyik tágan, társadalmi reform-koncepcióként és módszerként együttesen értelmezi a közösségfejlesztést, ezek a már említett, organikus fejlődés során a közösségfejlesztésig eljutott szervezetek;
- a másik kör, fiatal kollégáink köre a régióban, akiknek szervezeteit külföldi támogatók hozták létre, inkább az ún. „technikai segítségnyújtás” korszerűbb, sokban demokratikusabb szerepeit követik.

A program során kiderült, hogy e szerepkör tartós befogadása, szervesülése ebben a térségben még jelentős külső szakmai támogatással együtt sem lenne könnyű (márpedig a támogatások

fogyóban vannak), mert ezzel az attitűddel nagyon nehéz változásokat előidézni a térségben. Ennek okai természetesen összefüggnek térségünkben sokat emlegetett demokratikus deficittel, de azzal is, hogy a segítői szerep még nem igazán része a kultúránknak, még akkor sem, ha a hiányok, amelyekre reflektál, egyértelműen kimutathatók. Az újonnan alakult, kívülről létrehozott szervezetek sok kudarcot élnek át és most kezdik felismerni, hogy ehhez a munkához a helyi kultúra és társadalom ismeretére is szükség van, hogy elérjék a társadalmi közeg befogadását és együttműködését.

További jelentős programok és szakmatörténeti események felsorolását ezúttal mellőzhetjük, mert egy (történelmi léptékkal mérve) lezajlott jelentős esemény lehetőséget kínált a komoly számvetésre, s ennek eredményeit tanulmányainkhoz is felhasználhatjuk.

*2014. november 7.-én Budapesten ünnepelte a Közösségfejlesztők Egyesülete és a közösségfejlesztés országos szervezetei: Civil Kollégium Alapítvány, Civil Rádió, Közösségfejlesztők Egyesülete, Közösségi Kapcsolat Alapítvány, Közösségszolgálat Alapítvány, Népművelési Intézet és jogutódai Közösségfejlesztő Osztálya, további vidéki és helyi közösségfejlesztő egyesületek a **Közösségfejlesztők Egyesülete megalakulásának és fennállásának 25. évfordulóját**. Az erre az eseményre készült ünnepi kiadvány, **A közösség dicsérete**⁵⁷ gazdag történeti vonatkozásokban is. A kiadvány maga és a mellékleteként megjelent dokumentumok, a közösségfejlesztés elméleti és gyakorlati bibliográfiái bőséges tájékozódási lehetőséggel szolgálnak az érdeklődőknek.⁵⁸ Jelen dolgozatunk profiljának megfelelően külön is felhívom a figyelmet a Közösségfejlesztők Egyesülete és szervezetei 25 évet felölelő történeti tárára, az **Eseménynaptár 1975-2014** c. válogatásra (KÖFE eseménynaptár 1975-2014).⁵⁹*

Az országismertető végén a CEBSD/EUCDN tag Közösségfejlesztők Egyesületét és társszervezetét, a Civil Kollégium Alapítványt mutatjuk be, amely a CEE CN-nek is tagja, s az EUCDN-nek pedig stratégiai partnere.

⁵⁷ *A Közösség dicsérete – 25 éves a Közösségfejlesztők Egyesülete, 2014*

⁵⁸ http://www.kofe.hu/images/Dokumentumok/KFE_bibliografia_elmlet.pdf és http://www.kofe.hu/images/Dokumentumok/KFE_bibliografia_gyakorlat.pdf

⁵⁹ http://www.kofe.hu/images/Dokumentumok/KFE_esemnynaptr_1975_2014.pdf

Közösségfejlesztők Egyesülete – Hungarian Association for Community Development HACD

Az EUCDN (egykori CEBSD) nemzetközi hálózat honlapján így mutatják be egyesületünket:

A Közösségfejlesztők Egyesülete egy országos nem-kormányzati szervezet, amelyet 1989-ben alapítottak azzal a céllal, hogy fejlessze az állampolgárok közösségi kezdeményező- és cselekvőképességét. Az egyesület általános stratégiája kétirányú tevékenységre vonatkozik, nevezetesen az egyesület mozgalmi és szakmai munkájára. Mozgalomként terjeszti a közösségfejlesztés szemléletét és módszereit, míg szakmai szervezetként szakmafejlesztő tevékenységet végez kísérleti munkával, kutatásokkal, elemzésekkel és publikációkkal; tanítja a közösségfejlesztést alapfokon a közösségi-civil aktivistáknak; szakmai képzéseken⁶⁰ és a felsőoktatásban is⁶¹ és megnyerni igyekszik a döntéshozókat és a támogatókat a közösségfejlesztés szélesebb körű alkalmazása érdekében. Az Egyesület akkreditált felnőttképzési intézmény.⁶²

Az Egyesület részt vesz a közösségfejlesztés európai munkájában, a CEBSD hálózatának 1991 óta tagja, aktív a közép-kelet európai térségben is, tagja a CEE CN-nek is, nemzetközi összejöveleteket, konferenciákat, szemináriumokat, képzők képzője kurzusokat és nyári egyetemeket szervez.⁶³

Az Egyesület honlapja⁶⁴ ennél bővebb és naprakészebb információkat kínál.

A Civil Kollégium Alapítvány – Civil College Foundation CCF a cselekedni kívánó állampolgárok és önszervező közösségek segítő-fejlesztő szervezete.

⁶⁰ 120 órás közösségfejlesztő képzés

⁶¹ ELTE TáTK Közösségi és civil tanulmányok MA Szak; valamint más szakterületek fél-éves közösségi munka, közösségfejlesztés kurzusain

⁶² volt, mert a felnőttképzési törvény változásának megfelelően az intézményi akkreditáció megszűnt, most a Felnőttképzési Szakértői Bizottság engedélyével kell rendelkezni, amit a KÖFE megkapott. V.I.

⁶³ eucdn.net/members, <http://ceecn.net/membership/listofmembers>

⁶⁴ <http://www.kofe.hu/rolunk/egyesuletunkrol>

A CKA a civil társadalom fejlesztésének régi szereplője, 1994 óta folyamatosan fejleszti a civil társadalommal kapcsolatos tananyagait és juttatja el ezt a tudást ingyen vagy kedvezményesen a hátrányos helyzetű helyi közösségek fejlesztésében dolgozó állampolgároknak, szakembereknek.

A CKA legfontosabb tevékenységei:

- Képzések, tréningek, előadások, ismeretterjesztés
- Helyi gyakorlati munka a közösségfejlesztés- és szervezés eszközeivel
- Szakmai és „mozgalmi” események: nyári egyetemek, konferenciák, szemináriumok, műhelyek, Állampolgári Részvétel Hete, Nemzetközi Nyári Egyetem – minden évben 15-25 ország résztvevői tanulnak egymás társadalomfejlesztő gyakorlatáról és terveznek meg közös programokat stb.
- Hálózati munka, hazai és nemzetközi hálózatfejlesztés

Specifikus programok, hazai és nemzetközi csereprogramok:

- Szakmafejlesztés a közösségszervezés terén, hálózatépítés, publikációk, szakmák és intézmények közötti partnerség fejlesztése
- Tagság három nemzetközi, európai szakmai hálózatban:
 - Central and Eastern European Citizens Network⁶⁵
 - European Community Organizing Network⁶⁶
 - Pan-European eParticipation Network⁶⁷
- partnerség: Európai Közösségfejlesztő Hálózat –European Community Development Network⁶⁸
- Helyi kapacitás-fejlesztő, szakmafejlesztő, mozgalmi és hálózati programokat valósít meg, az eredményeket beépíti képzési tevékenységébe
- Weboldalt és közösségi oldalt működtet⁶⁹

⁶⁵ <http://ceecn.net>

⁶⁶ <http://communityorganizing.eu>

⁶⁷ <http://pep-net.eu>

⁶⁸ <http://eucdn.net>

⁶⁹ www.cka.hu

Képzéseit, eseményeit egy általa felújított egykori tanyasi iskola épületében létrehozott 24 fős bentlakásos képzési központban valósítja meg, Kunszentmiklós-Kunbáonyban
A CKA tevékenységét, egy közösség-szervezési és egy közösségfejlesztési esettanulmány mellett, a CALLDE projekt magyar országtanulmányában is bemutatjuk: *Case study II: Infrastructure for citizen education – The Civil College Foundation*⁷⁰

Németország

*A közösségfejlesztés története és fejlődése Németországban*⁷¹

A német közösségi munka a brit, illetve amerikai settlement mozgalom hagyományaira épülve alakult ki Németországban. A közösségben végzett munka mögött meghúzódó motiváció eleinte humanitárius, illetve vallási jellegű volt. Ezt egészítette ki a jótékonykodás eszméje, amely a munkásosztály ingatag társadalmi hátterét volt hívatott erősíteni. A közösségfejlesztés alapítói arra a következtetésre jutottak, hogy a hátrányos szociális helyzettel csak abban az esetben lehet érdemben foglalkozni, ha szociálpolitika és az oktatáspolitikai együttműködnek egymással.

Ebben az időben a közösségfejlesztés célkitűzései a következők voltak:

1. Az önszolgálat támogatása (a képesség-tétel korai megnyilvánulásként).
2. Csapatmunka és a hátrányos megkülönböztetés áldozatainak megszervezése.
3. Az oktatás helyzetének előmozdítása.
4. A szegénység, munkanélküliség és hajléktalanság elleni küzdelem.

A közösségfejlesztés alapelvei a következők voltak:

- Nincs jótékonykodás (a túl sok jótékonykodás függőséghez vezet),
- nincs paternalizmus (képesség-tétel),
- nincs osztályok szerinti elkülönülés.

⁷⁰CALLDE 2011: 41-68

⁷¹ Roland Brake & Kerstin Faßbender *History and Development of Community Development in Germany* című tanulmányából Vercseg válogatott részleteket és Varga Tamás fordította. In: Brake, R. & Deller, U. ed. (2008)

A múlt század során számos német városban jöttek létre szomszédsági központok, ezzel kapcsolatban Walter Classens, Friedrich Siegmund-Schultze és Hertha Kraus nevét kell megemlítenünk. Az első világháború és 1922 között egy sor közösségfejlesztéssel kapcsolatos tevékenység és szervezet látott napvilágot.

A német közösségfejlesztés céljai, okai a következők voltak:

1. Az alkalmazkodóképesség fokozása (helyi kapcsolatok),
2. közösségi házak létrehozása,
3. a mentális és gazdasági katasztrófák okainak megtalálása,
4. az amerikai és brit settlement elképzelések meghonosítása.

Ezt követően a német közösségfejlesztés a fasizmus miatt megszűnt létezni. A harmincas években a németek bezáratták a szomszédsági központokat, majd minden ilyen központot megszüntettek a megszállt területeken is. A második világháború során a közösségfejlesztés a pénzügyi segítségnyújtásban merült ki, a németországi szociális munkások pedig emigráltak.

A háború után megint újjáéled a közösségfejlesztés, annak brit és amerikai művelői, illetve Hertha Kraus újabb szomszédsági központokat hoznak létre szerte az országban. A központok legfontosabb funkciója, hogy mérsékeljék a háború okozta nyomorúságot, és elősegítsék a demokrácia fejlődését Németországban. 1951-ben Hertha Kraus kiadja a „Közösségfejlesztés” alkotóelemeit, amelyben többek között kijelenti, hogy a szakembereknek együtt kell működniük a laikus önkéntesekkel. Herbert Lattke munkájának köszönhetően a közösségfejlesztés 1955-ben is új lendületet kap.

Az ezt követő időben a közösségfejlesztés egyre inkább a szociális munka egyik alapvető módszerévé vált. Eközben két nemzetközi közösségfejlesztő konferencia (München, Rio de Janeiro) is a német közösségfejlesztés további fejlesztését szorgalmazza. A hatvanas-hetvenes években a közösségfejlesztés virágzásának lehetünk szemtanúi Németországban: számos tevékenység szerveződik, kiadványok, tudományos munkák látnak napvilágot, alapítványok jönnek létre, megszerveződik a szakképzés. A szomszédsági központok a külvárosi területeken is egyre szaporodnak, és szakképzést nyújtanak a közösségfejlesztés területén. A

szociális munkások pedig erőiket egyesítve számos olyan szervezet alapítanak, amelyek közösségfejlesztéssel, közösség szervezéssel foglalkoznak.

A kilencvenes évektől azután a közösségfejlesztés új irányt vesz, és a társadalmi tér kerül a középpontba. A közösségi munka alapelvei, módszerei megint alkalmazásra kerülnek, de más elnevezéssel: képessé tétel, helyi napirend, kerületfejlesztés, városi munka, valamint hangsúlyos szerephez jutnak a gazdasági kérdések is.

A helyi közösségfejlesztés mögött meghúzódó működési alapelv

A helyi közösségfejlesztés – az a módszer, amely mára a szociális munka összes szakterületének működési alapelvevé vált – nem csak a szociális munka területén belül nyújt alapvető útmutatást, hanem azon kívül is, mint egy, a társadalmi területhez kötődő intervenciós stratégia. Számos megközelítés, fogalom és szervezeti forma létezik, amely az ún. „belakott világra” illetve „társadalmi területre” épít: ilyen a helyi közösségfejlesztés, a szomszédsági alapú szociális munka, a kerületfejlesztés, a közösség szervezés – különböző megjelölések, amelyek valójában valami nagyon hasonlót takarnak.

Az említett megközelítések mindegyike szoros kapcsolatban áll az általános társadalmi fejleményekkel, különösen a strukturális munkanélküliséggel, amely a hetvenes évektől folyamatosan növekszik, és egyre inkább kirekeszti a munkanélkülieket a társadalomban való részvételből.

Ami mindegyik megközelítésben közös, az az a tény, hogy alapelveik és megvalósításuk viszonylatában mindannyian az állampolgárok aktivizálását és részvételét tartják szem előtt, különös tekintettel saját életkörülményeik saját érdekükben történő fejlesztésére. Hasonlítanak továbbá abban is, hogy valamennyien közel állnak a (társadalom)politika területéhez – különösen az Agenda 2010-hez, az aktivizáló szociális államról általuk kialakított modellhez –, és sok esetben a „Soziale Stadt” (Szociális Város) név alatt futó városfejlesztő programokhoz is. Ez a közelség ugyanakkor együtt jár annak a régóta fennálló igénynek az újbóli megerősödésével is, hogy a szociális munka társadalmi politizáltsága független tudjon maradni ebben a felbolydult időszakban is. A jelenleg uralkodó elmélet és tevékenységi irány talán így írható le legjobban: „beavatkozás önkormányzati szinten”.

Hálózatépítés a helyi közösségben

(...)

A helyi közösségben végzett hálózatépítés egyfajta általános vezérfonal, amelynek alapelvei útmutatóként alkalmazhatóak. Ez azt is jelenti, hogy a helyi közösségben végzett hálózatépítéshez, amennyiben azt specifikusan kívánjuk alkalmazni, szükség van egy helyi vitafolyamat beindítására is.

A társadalmi területi orientáció eredetileg a *társadalmi terület* kifejezésre utal, és ennek pontos definíciójához ez utóbbit is definiálnunk kell, amennyiben „a társadalmi terület az a hely, ahol a mindennapi élet bizonyos társadalmi strukturális viszonyai specifikus, tisztán értelmezhető és identitásalakító módon megvalósulnak.” (Josupeit-Teschke 2004) A kifejezés sok szempontból átfedéseket mutat a *belakott világ* kifejezéssel, amely azon emberek, csoportok lehetőségeit írja le, akik különféle alternatív módokon tevékenykednek. Ezt az alternatív tevékenységet azonban változó mértékben a társadalmi keretrendszer viszonyai is befolyásolják. Az emberek és a társadalmi terület tehát kölcsönösen függenek egymástól.

A társadalmi területi orientáció alapelvei:

- „a módszer alapú” (speciálisan a szociális munkára jellemző) összetevők kombinálása,
- az összes cselekvési és felelősségi szint, valamint szervezeti struktúra egészének felölelése,
- a civil elkötelezettség, szakmai erőforrások és üzleti felelősségvállalás összekapcsolása a társadalmi területen. (Josupeit-Teschke 2004: 27-40; Brake, R. & Faßbender, K. (2008) kiemelése)

A helyi közösségfejlesztés működési alapelvevé válása

Egy olyan periódust követően, amikor a közösségfejlesztést pusztán a szociális munka harmadik módszereként tartották számon – az eseti munka és a csoportmunka mellett –, beindult egy fogalmi átalakulás, amelynek a kiindulópontja a közösségfejlesztés működési alapelveként való értelmezése volt, ahogy azt Krauss, Boulet és Oelschagel 1980-ban megfogalmazták. A helyi közösségfejlesztés vált a szociális munka minden feladatkörének vezérlő alapelvevé, illetve más szakterületeken, pl. a városfejlesztésben, egészségpolitikában is alapvető irányelvevé vált.

(Luttringhaus 2001: 53, 266; Brake, R. & Faßbender, K. (2008) kiemelése)

„A közösségfejlesztés működési alapelve olyan alapvető kitekintést, hozzáállást, szakmai nézőpontot, a társadalomhoz való alapvető hozzáállást takar, amelyet fejleszteni szükséges...” (Oelschlagel 2001: 92-118; Brake, R. & Faßbender, K. (2008) kiemelése)

A helyi közösségfejlesztés működési alapelve egy szociokulturális intervenció stratégia, amely a következő jellemzőkkel bír (Oelschlagel 1996: 1997; Brake, R. & Faßbender, K. (2008) kiemelése)

1. A helyi közösségfejlesztés a társadalmi problémákat azok történeti és társadalmi kontextusában elemzi, s ehhez különféle szakterületek elméleteit használja fel (pl. neveléstudomány, politikai gazdaságtan, kritikai pszichológia). A helyi közösségfejlesztés a gyakorlati kapcsolódási pontok elméleti síkon való tisztázásának eszköze, amely interdiszciplináris módon szerveződik.
2. A helyi közösségfejlesztés a különböző területeket módszertani egységekre osztja fel. Ily módon a társadalomtudományi kutatás, szociális munka, pszichológia és politikai tevékenységek a szociális területeken végzett szakmai tevékenységi stratégiák alá tartoznak. A helyi közösségfejlesztés a gyakorlati tevékenységek „előrelátásának” eszköze a tervezés és a megfelelő stratégia kialakításának érdekében.
3. Ezekkel a stratégiákkal a helyi közösségfejlesztés valamely helyi közösséghez kapcsolódik, egy helyhez, ahol emberek élnek, és ahol problémáik felmerülnek. Működési alapelveként a helyi közösségfejlesztés egy integrált és dialektikus megközelítést alkalmaz. A munka alapját a specifikus életkörülmények, formák és kapcsolódási pontok jelentik, vagyis röviden: a „belakott világ”. A helyi közösségfejlesztés azon problémák megoldására törekszik, amelyeket maguk az emberek fogalmazznak meg.
4. A helyi közösségfejlesztés központi aspektusa az emberek aktivizálása, bevonásuk a politikai értelemben aktív tanulásba és cselekvésbe. Ez a normatív aspektus azt jelenti, hogy fel kell adni azt a fajta semlegességet, amely a mai napig számos közösségfejlesztő koncepciót jellemez, és igenis részrehajlónak kell lenni.

A helyi közösségfejlesztést nem szabad egyetlen munkaterületre korlátozni, és annak a közügyekhez, problémákhoz való egyfajta általános hozzáállásként kell megnyilvánulnia.

(...)

A növekvő társadalmi megosztottság időszakában, amikor a szolidaritás egyre inkább eltűnik az életünkéből, a helyi közösségfejlesztő munkának támogatnia kell a párbeszédet, a tárgyalási folyamatokat, hogy megőrizze, illetve újrateremtse a társadalmi együttélés alapjait. A közösségfejlesztés vezérlő alapelvein alapuló helyi közösségi megközelítés segít annak biztosításában, hogy a lehető legtöbb lakossági csoport élhessen az önmaga által meghatározott módon, valamint ideális esetben elfogadja a másságot, és ne rekessze ki mindazt, amit idegennek talál. (Luttringhaus 2001; Brake, R. & Faßbender, K. (2008) kiemelése)

Abban az értelemben, ahogy itt bemutatásra kerül, a helyi közösségfejlesztés politikai, oktatási és terápiai jellemzőkkel bír. Politikai jellemzők alatt azt értjük, hogy a helyi közösségfejlesztés milyen mértékben képes a társadalmi változások kieszközölésére. Oktatási jellege arra vezethető vissza, hogy a társadalmi változások összefüggésben állnak az egyének tudati állapotával és tanulási folyamataival. A terápiai jelleg pedig azt fedi, hogy beteg struktúrákat kíván meggyógyítani, illetve olyan struktúrákat, amelyek az embereket beteggké teszik. (Oelschlagel 2001; Brake, R. & Faßbender, K. (2008) kiemelése)

Következtetés

A közösségfejlesztésnek túl kell lépnie azon, hogy pusztán kompenzálja azokat a hiányosságokat, amiket a modern szociális állam, annak társadalombiztosítási rendszerével együtt, nem képes megadni polgárainak. A helyi közösségfejlesztésnek szembe kell néznie azzal a kérdéssel, hogy az érintettekkel együtt nem alkalmazkodik-e túlságosan a jelenlegi társadalmi körülményekhez, és még mindig rendelkezik-e a „jó társadalom” eszményképével? Oelschlagel rámutat, hogy a szociális munka és a helyi közösségfejlesztés elvesztették valamikori konkrét utópikus státuszukat, amelyet Marcuse írt le 1968-ban. A „konkrét utópia” alapja a kutatási elméletnek „a valós társadalom egy elemzési módjaként való értelmezése. A konkrét utópiához kizárólag azok a dolgok tekinthetők alkalmasnak, amelyek egy társadalom összes lehetőségei közül a társadalom jelenlegi lehetőségeinek körén belül esnek (Knobloch 1993) (Oelschlagel 2001: 112; Brake, R. & Faßbender, K. (2008) kiemelése).⁷²

⁷² www.stadtteilarbeit.de / Seiten / Theorie / Klock / Arbeitsprinzip_Gemeinwesenarbeit

Oelschlagel egy olyan társadalmi vita első, bizonytalan lépéseire hívja fel a figyelmet, amely a helyi közösségfejlesztéssel kapcsolatos elméletekről és etikai elvekről szól: „Az a fajta gyakorlat, amelyet elvárásai, célkitűzései, értékei és következményei nem tükröznek megfelelően (ti. elméleti síkon), nem fejlődhet tovább, s előbb-utóbb pusztá rutinná válik. Ha pedig valóban ez történik, lehet, hogy sok időnek kell eltelnie, mire valaki végre észreveszi azt.” (Oelschlagel 2001: 112; Brake, R. & Faßbender, K. (2008) kiemelése).

A **Paritätisches Bildungswerk Bundesverband PBW** nevet viselő országos civil ernyőszervezet mintegy két évtizedig volt tagja az európai hálózatnak, a CEBSD-nek. A PBW információkat koordinál a helyi, regionális és közösségfejlesztő szervezetek között, jobbára a nem-kormányzati szektort érintve, s egy közösségfejlesztéssel foglalkozó honlapot is működtet,⁷³ továbbá tagja a „Community Work and Social Urban Development” (BAG Soziale Stadtentwicklung und Gemeinwesenarbeit) nemzetközi hálózatnak is.

Norvégia

Környezet- és természetvédő helyi programok a lakosság részvételével, magas szintű és általános részvételi demokrácia, környezeti nevelés – Norvégia közösségfejlesztő tevékenysége mintaadó számunkra, s az országon is belül is elsősorban az Ideas Bank Foundation tevékenysége az, amelynek 20 éves munkálkodása már maga is szakmatörténet – sajnos abban az értelemben is, hogy 2016 őszén a szervezet az eredeti formájában megszűnt létezni, de funcióit átveszik át más intézmények, önkormányzatok és projektek.

The Ideas Bank Foundation – Az Idea Bank Alapítvány⁷⁴ Oslóban működött, mint az Agenda 21 fenntartható fejlődési erőforrás-központja. Ez a szervezet képviselte az európai hálózatban

⁷³ www.quarternet.de

⁷⁴ „Ötlet” helyett itt okkal használhatnánk az Eszmeiség, Gondolatiság szavakat, ha ez az összetétel jól hangozna magyarul, így hát a mindenki által ismert „Idea” szónál maradunk. www.ideabanken.no

Norvégiát és az északi országokat – ahogyan a Skandináv országokat ők maguk nevezik (Nordic Countries). E tagsági viszony számos előnyével élhetett a Közösségfejlesztők Egyesülete is, a vele együttműködő helyi közösségekkel együtt, akik partnerségben dolgozhattak norvégiai kollégáikkal több projektben is. A kitűnő szervezet igazán megérdemli, hogy búcsúzóul ne ragaszkodjunk szigorúan a történeti jellegű írásokhoz, hanem számba vesszük legjobb kiadványaikat, mellyel gazdagították a Közösségi Adattárunkat, s amelyek még önkéntes fordítóra várnak:

*Paaby, Kirsten (2011): Citizen Education, Municipal Development and Local Democracy in Norway*⁷⁵

SIGNALS – local action – success stories in sustainability. The Ideas Bank,

*2011. This booklet is a contribution to the Nordic-Baltic conference Solutions local, together), 2011 in Turku, Finland*⁷⁶

Nordic Success Stories in Sustainability (2012). The Ideas Bank Foundation,

*Oslo, Norway, jó példák gyűjteménye egész Skandináviából:*⁷⁷

*Holm, Tove – Paaby, Kirsten and Stavlund, Ellen (2014): Piloting Nordic sustainability education*⁷⁸

*Hill, John (é.n.): The Nordic model – is it able to sustain?*⁷⁹

*Esettanulmány: Norvégia, Oslo (2014): Demokrácia – nem csak beavatottaknak. EuCDN projekt a The Ideas Bank Foundation részvételével. Parola, 2015/2.*⁸⁰

Azt írják egyik ismertetőjükben, hogy feladatuk – és örömük – volt a fenntartható fejlődés sikertörténeteinek feltérképezése Norvégiában, a Skandináv országokban, Európában és azon túl is, mivel munkájukban a fenntartható fejlődéssel és a társadalmi innovációval foglalkoznak, különösen helyi, de országos és nemzetközi szinteken is. Célcsoportjukba tartoztak a politikusok, a kuta-

⁷⁵ CALLDE 2011

⁷⁶ <http://www.thebalancingact.info/signals/SIGNALS.pdf>

⁷⁷ <http://thebalancingact.info/riobok/NORDICSUCCESSSTORIESINSUSTAINABILITY.PDF>

⁷⁸ <http://www.elmmagazine.eu/articles/piloting-nordic-sustainability-education>

⁷⁹ <http://www.pepol.info/docs/other/NO-TheNordicModel.pdf>

⁸⁰ http://www.adattar.net/parola/wp-content/uploads/2015/06/Parola_2015-2.pdf

Fordította Farkas Gabriella

tók, a helyhatósági ügyintézők, a formális és nem-formális oktatási intézmények, az állampolgárok és a civil társadalom szervezetei.

Fő tevékenységük volt:

- Képzéseket és bemutatókat tartottak a fenntartható fejlődésről, történjen az helyi vagy tág, globális perspektívában, s ezekre környezetvédelmi szakembereket, közgazdászokat és a társadalommal foglalkozó szakembereket vontak be.
- A demokratikus párbeszéd és az állampolgári részvétel gyakorlása és fejlesztése új módszerekkel.
- Hálózatépítés Skandináv és más európai szinteken, különösen a szektorok között hidak építésének támogatásával.
- Kapcsolatokat és közös tevékenységet fejlesztettek ki fejlődő országokkal és Kelet-Európával.
- Információkat nyújtottak és irányelvi tanácsokat a fenntarthatóság témájában az országos és helyi kormányzati szinteken, s együttműködtek velük konferenciákon és más tevékenységekben.
- A programok és projektek aktuális állását dokumentálták és terjesztették, azokét, amelyet elvezetnek a fenntartható jövőbe. Adatbázisuk bemutatja az erőforrások megőrzésének és fenntartásának jó gyakorlati példáit, a globális felelősség és a helyi közösségek élénk fejlődését.
- A terjesztés szemináriumokon, jelentések közzétételével a honlapon, a hírlevélben és a publikációkban történt, csakúgy, mint a különféle demokratikus és részvételi folyamatokon keresztül. Pl. a Jövő Forgatókönyve Műhelymunkán (Future Scenario Workshops), vagy a Párbeszéd Műhelymunkán (Dialogue Workshop), amelyeken valamennyi érintett – szakemberek, ngo-k, politikusok és mások tanulmányozták és értékelték a legjobb gyakorlati példákat, s ezzel járultak hozzá a fenntartható fejlődés saját ügyeikben és projektjeikben történő megvalósulásához.

Az Idea Bank Alapítvány egyedülálló szektorok közötti megközelítéssel segítette elő a gyakorlati, helyi cselekvést – egy fenntartható világért.

Olaszország

Az olasz közösségfejlesztésről sajnos nagyon keveset tudunk (csak annyit, hogy létezik és helyi fejlesztésnek hívják), s azt, hogy "Olaszország vezető szerepet tölt be az európai szövetkezeti hálózatokban, amelyek hozzájárultak a *szociális gazdaságon* alapuló új gazdasági irányzatok kialakulásához, azok keretén belül a szomszédságokra építő, fenntartható gazdasági kezdeményezéseket segítik és támogatják. Olaszországban törvény is született a szociális szövetkezetek relatív piaci versenye körül kialakult viták kezelésére". (Avedano, 2002: 2)⁸¹ A szociális szövetkezetek története minden bizonnyal dokumentált, de a helyi fejlesztésé nem, vagy még nem ismerjük...

A CEBSD számos erőfeszítést tett olasz partnerének megtalálása érdekében, de mint az Európáról szóló, fent idézett tanulmányukban Hautekeur és Henderson megállapítják (egy CEBSD-ben végzett vizsgálatra alapozva),⁸² hogy az észak-és dél-európai közösségfejlesztés számos vonatkozásban eltérnek egymástól. Ők Portugáliát hozzák fel déli példának (ahol a szolgáltatások az állam kezében vannak). Még a legtöbb, az ország közösségfejlesztési szempontból fontos jellemzőit bemutató információt Putnam (Putnam, Robert (1993[2004] 90-es években készült, olaszországi vizsgálatait bemutató társadalmi tőke vizsgálatából tudunk meg : szervezett, civil Észak-Olaszország és erős vezetést éltető, hagyományosabb gondolkodással élő Dél-Olaszország. Mindenesetre ez a terület további kapcsolatépítésre és megismerésre vár.

Románia

PACT Foundation – Partnership for Community Action and Transformation PACT Alapítvány – Partnerség a közösségi cselekvésért és az átalakításért⁸³

Az EUDN-tag alapítvány célja hozzájárulni a Dél-Románia vidéki térségeiben lévő kis és közepes nagyságú városok fenntartható

⁸¹ Avedano, Louisa (2002), részlet az előadásból. Fordította Zelena Judit.

⁸² ld. a 11. lábjegyzetet!

⁸³ www.fundatiapact.ro és www.pactpentrucomunitate.ro

fejlődéséhez, támogatva és elősegítve a helyi és regionális kezdeményezéseket, a partnerséget és a társadalmi felelősségvállalást az egyének, gazdasági társaságok, helyhatóságok és intézmények körében.

Ennek érdekében a PACT Alapítvány négy stratégiai irányban dolgozik:

- Közösségfejlesztés
- Szociális gazdaság, erősen összpontosítva a társadalmi vállalkozásokra
- Az érintett területek döntéshozatalának befolyásolása
- Szervezetfejlesztés

A PACT tevékenységének lényege az állampolgárok és a közösség tagjainak képessé tétele a cselekvésre, hogy változást tudjanak létrehozni abban a közösségben, ahol élnek. Ennek érdekében a PACT képzéseket, konzultációkat szervez és forrásokat teremt. A PACT azon dolgozik az érintett térségben, hogy létrejöjjenek a civil társadalom struktúrái, a közösségi alapú szervezetek, amelyek cselekvőek, eredményesek, hatékonyak, fenntarthatóak, és a régió számára átláthatóak tudnak lenni. A PACT arra bátorítja az állampolgárokat, hogy fejlesszék vállalkozási készségeiket és támogatja őket olyan társadalmi vállalkozások létrehozásában, amelyek társadalmi központokat hoznak létre a cél-közösségekben. A PACT a kezdeményező helyi csoportokkal dolgozik és őket támogatja erőforrásaival és információval, hogy jelentős projekteket tudjanak kifejleszteni közösségeikben.

A PACT számos fontos hálózatban és partnerségben, európai projektek és akciók fejlesztésében dolgozik annak érdekében, hogy fejleszteni legyen képes saját szervezetének kapacitását.

Ajánlunk még olvasásra két angol nyelven megjelent romániai publikációt:

Szabó Béla és Veress Enikő szociológusok a Babes-Bolyai Tudományegyetem kötelekében közös tanulmányt jelentettek meg a közösségelméletről és az erdélyi közösségi munka, közösségfejlesztés néhány helyi példájáról. A tanulmány angol nyelven áll rendelkezésünkre. (Szabó, B. & Veress, E., in Brake, R. and Deller, U. ed. 2008:75-84)

A CALLDE projekt zárótanulmányában megjelent román országtanulmányt: *Oana Preda: Public Participation Strengthening Processes and Outcomes of Local Decision Making in Romania*⁸⁴

Skócia

Scottish Community Development Centre SCDC – Skót Közösségfejlesztő Központ⁸⁵

Az európai hálózati tag szervezet a közösségfejlesztés vezető intézménye Skóciában. Különböző szinteken és különféle érdekelt-ségekkel dolgozik: közvetlenül helyi közösségi csoportokkal a szervezetük jobbá, hatékonyabbá tételén, s a munkájuk tervezésén. Dolgozik az NHS National Health Scotland, vagyis az egészségügy dolgozóival és vezetőivel; helyi önkormányzatokkal és önkéntes szervezetekkel, fejlődésüket segítő és jobbá tenni kapcsolatukat a közösségekkel. Kormányzati szinten szakmapolitikai tanácsokat nyújt és bizonyos országos programokat vezet. Valamennyi munkájukban törekszik az egyenlőségre, a szegénység és a társadalmi befogadás ügyeire összpontosítva.

Jó megoldásokra, gyakorlatra ösztönzik a közösségeket a részvételi projekttervezésen és az eredmények-vezérelte értékelésen keresztül, melyet egy keretrendszerbe a LEAP⁸⁶ foglal össze. Ez támaszkodik a közösségi elkötelezettség nemzeti sztenderdjére (National Standards for Community Engagement); a SCORE (a resource for assessing the level of community competence), tehát egy segédletre a közösségi kompetenciák szintjének értékeléséhez; továbbá a SCAR-ra (which supports communities to investigate community issues as a basis for analysis), amelyik tehát támogatja a közösségeket abban, hogy elemzésük kiindulási pontjaként a közösségi ügyeket tanulmányozzák.

Ajánljuk továbbá olvasásra a következő anyagokat:

⁸⁴ Preda, O. 2011., CALLDE 2011

⁸⁵ www.scdc.org.uk

⁸⁶ Tanulás, Értékelés, Tervezés (Learning, Evaluation And Planning)

- *Benedek Gabriella: A LEAP a magyarországi közösségfejlesztésben – Mit kínál a LEAP mint szemlélet- és keretrendszer a hazai közösségfejlesztésnek, közösségfejlesztőknek? Rövid leírás a LEAP-ről (Benedek, 2016)*
- *Sain Mátyás (2012): Összefoglaló a Grundtvig cserelátogatási program keretében Skóciában tett látogatásról, 2012. június 14-15. Glasgow*
- *Working and learning together to build stronger communities – A közösségi tanulás és fejlesztés útmutatója – kormányzati dokumentum⁸⁷*

Spanyolország⁸⁸

A közösségi munka fejlődése Spanyolországban⁸⁹

Spanyolországban 1960-ig a *közösségi szociális munka* elméleti tárgy volt, melynek fogalmai az országon kívül született tanulmányokra épültek, például a közösségfejlesztésről az ENSZ-anyagokban történt említéseknek volt jelentős szerepük, melyekben a közösségfejlesztés koncepciója a szociális munka területén kívül jelent meg. 1956-ban az ENSZ így definiálta a közösségfejlesztést: „A nemzetközi fogalomhasználat azokat a folyamatokat jelöli közösségfejlesztésként, amelyekben a népesség és a kormány erőfeszítései egybeesnek annak érdekében, hogy a közösség gazdasági, szociális és kulturális feltételeit fejlesszék, hozzájárulva a nemzet fejlődéséhez.” Még ha e megfogalmazásban a kulturális és társadalmi haladás is szerepet kapott, a közösségfejlesztés a legtöbb nemzetközi programban, tehát a gyakorlatban, a gazdasági témákkal állt kapcsolatban.

Spanyolországban, ha közösségi szociális munkáról beszélünk, fogalmi összecsúsítások, egyfajta kavarodás tapasztalható: közösségfejlesztés (community development), közösségszervezés (community organization), közösségi gondoskodás (community care), közösségi munka

⁸⁷ www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/47210/0028730.pdf

⁸⁸ Id. e kötet Katalónia fejezetét is!

⁸⁹ *Aristu*, Prof. Dr. Jesús Hernández & *Pasamar*, Lic. Leyre Braco (2005) Az előadás részleteinek kiemelése és fordítása Vercseg munkája.

(community work) és közösségi beavatkozás (community intervention). A közösségszervezés, vagy másképpen: a közösség megszervezése kifejezést például módszernek jelölték, ugyanakkor a közösségi szociális munka céljaként is. Spanyolországban máig sincs a közösségi szociális munkának egy tisztázott fogalmi struktúrája, s valamennyi koncepcióban és fogalomban egyetlen közös elem található: a *közösség*. A közösség jelentése a közösségi munka kontextusában jelenti a területet, az ottlakókat, az ott lakók szükségleteit és a közösség erőforrásait.

A 60-as évek Spanyolországában, a Franco-korszakban, elméletileg a közösségfejlesztés került előtérbe, de gyakorlatilag nem lehetett közösségfejlesztői munkának nevezni az akkori *Gazdasági és társadalmi fejlesztési terv* névű tevékenységet, mely valójában nem közösségi, hanem állami munka volt, ugyanis az aktív részvétel aspektusának megvalósulása lehetetlen volt ezekben az időkben, mivel minden ilyen próbálkozást a Franco-rezsim elleni szerveződésnek nyilvánították. Ennek ellenére, a szóhasználat egy újfajta figyelmet, igényt alakított ki a közösségi és a szociális munka iránt. A *Caritas* társadalmi részlege a gyakorlatban ekkor kezdett el közösségi munkával foglalkozni, bár eleinte meglehetősen bizonytalanul.

1961 augusztusában Barcelonában találkoztak a szociális munka felelősei, hogy megvitassák a közösség munka alapjait. E találkozó egy szeminárium keretében zajlott, amelyet két olasz szakember vezetett, felszínre hozva a közösségi munka koncepciójával és annak értelmezéseivel kapcsolatos nagyfokú zavart. A szeminárium szociális munkás résztvevői bizonytalanul tekintettek a közösségi munkára, mondván: a spanyol társadalom az aktuális helyzetben nem teszi lehetővé részvételi módszerek alkalmazását. A részvétel a közösségi munka alapfeltétele, de az állam még a szociális munkásokat sem vonta be a fejlesztési tervek elkészítésébe.

Ezek között a körülmények között kimondottan nehéz volt a közösségfejlesztés alapjainak lerakása. A közösségi munkát bátorító impulzus külföldről jött. 1964-ben az ENSZ jelentésének címe ez volt: *Társadalmi előrehaladás közösségfejlesztéssel*, hangsúlyozva a részvétel fontosságát a közösség saját fejlődési folyamatában. Felelevenítjük az ENSZ-jelentés akkori szempontjait, mert azok a mai elméleti keretek között is lényegesek:

A közösség fejlődése:

1. A fejlesztési kezdeményezéseknek az alapvető közösségi szükségleteket kell gazdagítaniuk: az első projekteknek a közösség vágyaira kell épülniük.
2. A közösség haladását különböző területek kezdeményezéseivel kell elérni, míg a teljes közösségfejlesztési folyamat egy minden részletre kiterjedő cselekvést kíván meg.
3. A lakosság hozzáállásának megváltozása, szenvedőből cselekvő állampolgárrá válása éppen olyan fontos, mint a materiális teljesítmények. Különösen igaz ez a fejlesztési folyamat korai szakaszaiban.
4. A közösségfejlesztés fő célja a nagyobb fokú és jobb minőségű részvétel a helyi ügyekben, ami hasznára válik a helyi önkormányzásnak is. Mindez a helyi önkormányzás megalkotásának megelőző időszakává is válhat.
5. A folyamat célja a képzés, a bátorítás és a helyi irányítás meghatározása.
6. A fejlesztési programokban történő nagyobb női és ifjúsági részvétel megerősíti, tartósabbá és biztosabbá teszi e programokat.
7. A teljes hatékonyság eléréséhez a közösségi projekteknek meg kell találniuk a kormányzati támogatást is.
8. Minden projekt kezdetét képzés és a szakember-gárda szerződése, az erőforrások mozgósítása, a jelentések és a gyakorlati példák gyűjtése előzze meg.
9. A nem-kormányzati szervezetek és az állampolgárok csoportjainak erőforrásait használni kell a fejlesztési programokban.
10. A helyi térség társadalmi-gazdasági fejlődésére az egész régió és a nemzet is tartson igényt, s ezt igazolja is vissza.

Más jelentős események is történtek a 60-as években. 1965 szeptemberében megkezdődött a *Közösségfejlesztési projekt Vélez-Málaga*-ban. Ez volt az első közösségi munka projekt Spanyolországban, amely Malaga püspökének védelmét élvezte (enélkül a munka abban az időben nem történhetett volna meg). A project Marco *Marchioni* olasz szakember közreműködésével valósult meg. Marchioni 1969-ben publikálta *Közöség és fejlesztés* c. írását, amely az első volt e tárgyban Spanyolországban.

1975-ben, Franco halála után, Spanyolországban a demokráciába való áttérés átmeneti időszaka kezdődött, a teljes államszerkezet újjászervezésével. Az 1977-es törvény a politikai reformról kulturális minisztériu-

mot is létrehozott, melynek egyik főosztálya egy közösségfejlesztési általános iroda lett (Community Development General Office). E főosztály fő célja az újonnan létesült társadalmi-kulturális központok irányítása volt. Akkoriban, a demokráciára való áttérés korában, a szociális szolgáltatások ugyanakkor fontosabbak voltak a közösségi munkánál.

1978. december 6: a spanyol alkotmány életbe lépésének napja. Az alkotmány két fontos törvénye tesz említést a közösségi munkáról.

Az első kinyilvánítja az állampolgárok jogát a közügyekben való részvételre – közvetlenül, vagy – választójogukkal élve –, választott képviselő útján. Érdemes felfigyelni e törvény egy, a közösségi munkára vonatkozó érdekes árnyalatára: a részvétel gyakorlása lehet közvetlen. Eszerint az állampolgári részvétel a közintézményekben működési mód lehet, elsősorban is a városi tanácsokban, vagy az állampolgárok közelében működő közttestületekben. Az állampolgári részvétel feltételezi az információhoz, a gyülekezéshez, az egyesüléshez és a politikai szabadsághoz való jogot.

A második rámutat arra, hogy a közszolgálati testületeknek meg kell könnyíteniük az állampolgári részvételt, amilyen mértékben csak lehetséges. Felelősségük az egyének és csoportok szabadságjogainak biztosítása, s hogy elhárítsák azokat az akadályokat, amelyek miatt az állampolgárok nem tudnak politikai ügyekbe bevonódni, továbbá hogy elősegítse minden állampolgár részvételét a politikai, gazdasági, kulturális és társadalmi ügyekben.

A 80-as évektől, és később, 2003-tól, a spanyol autonóm kormányzati rendszernek megfelelően, a régiók saját hatáskörükben szabályozzák szociális szolgáltatásaikat, s a közösségi munkát is. Az ezt szabályozó törvényi rendelkezés előírja az állampolgári részvétel előremozdítását és az erre való képessé tételt, s ezáltal a 21. századra ezek váltak a közösségi munka fő módszereivé.

Ma a közösségi munka, a közösségfejlesztés a szociális munka egyik területének számít, de ennek ellenére nem szabad elfelejtenünk, hogy a közösségi munka nem a szociális munka kizárólagos tevékenységi területe, hiszen olyan szakértői területek is kapcsolódnak hozzá, mint a szociológia, az antropológia, a gazdaságtan és a politikatudomány. Spanyol-

országban a közösségi munka, a közösségi szociális munka és a közösségi beavatkozás szinonim fogalmak, és jelenleg a közösségi munka egyaránt értelmezhető tudományterületként és szaktevékenységként, hiszen a tudományterület eredetéhez.

lásd továbbá

*Amparo Rodrigo Mateu: Contentious Politics and Local Citizen Action in Spain*⁹⁰

Svédország

CESAM Centrum for samhallsarbete och mobilisering: Center for Community Development and Local Mobilisation – A közösségfejlesztés és a helyi mobilizáció központja⁹¹

A CESAM Alapítvány:

- közösségfejlesztést, cselekvő állampolgáriságot és részvételi demokráciát támogató tanácsadó központ
- támogatja a helyi projekteket és közösségi kezdeményezéseket
- a folyamatjellegű munkához módszertani, a demokratikus összejövetelekhez technikai jellegű képzéseket nyújt
- ellátja a folyamat-jellegű munka és a közösségi munkások szupervízióját

A CESAM története a 80`as évekre nyúlik vissza. Akkoriban, az Örebro városában létrehozott projektnek az volt a célja, hogy erősítse a közösségfejlesztést és a képessé tételt (empowerment) a régióban. 1993-ban a CESAM non-profit alapítvánnyá vált és a közösségfejlesztés, képessé tétel és részvételi demokrácia országos központjává. Cselekvésük regionális és országos szintre egyaránt kiterjedt. A CESAM megbízásos alapon dolgozik és a folyamat bármely részén segíti az önkéntes szervezeteket, egyesületeket, közszolgálati vagy magánirodákat. A CESAM a demokratikus összejövetelei technikákat használja és fejleszti. A részvétel és a motiváció maximalizált minden résztvevő esetében!

⁹⁰ Amparo, R. M. 2011, CALLDE

⁹¹ www.cesam.se

A CESAM alapítója egyben egyik fő mozzatója az európai közös-ségfejlesztő hálózatnak (CEBSD/EUCDN),⁹² ⁹³ melynek évek óta elnöke.

Iskolarendszeren kívüli felnőttoztatás Svédországban, 1994⁹⁴

A svéd népoktatás rövid bemutatása – történelem, célok, elvek és működés

Az oktatás célja a tudás és az elért eredmények tanítása. A népoktatás célja több ennél. Nem csupán tudás átadása, az oktatás szintjét javítandó, de *a társadalmi tapasztalat kommunikációja és a társadalmi tudatosság fejlesztése is, amely a szélesebb körű és mélyebb demokráciához vezet.* A svéd népoktatás célja ezért a tudás növelése és az emberek tudatosságának, aktivitásának fokozása az állandóan változó társadalomban.

A népoktatás gyökerei a XIX. századi Svédországra nyúlnak vissza. Ez volt a nagy társadalmi és gazdasági egyenlőtlenségek időszaka, mely során kevesen részesültek több oktatásban a négy osztályos elemnél. Az iparosodás csak tovább súlyosbította az egyenlőtlenségeket, így sokan kezdtek a társadalom megváltoztatásán dolgozni, széles körű népi mozgalmakká szerveződve. Hamarosan rájöttek, hogy oktatásra és tudásra van szükség a változások keresztülviteléhez.

Négy főbb mozgalom foglalkozott a munkásosztály oktatásával:

- A Szabad Egyház mozgalom (Free Church movement), amelynek tagjai a tagok otthonaiban ült össze a Biblia tanulmányozására, megbeszélésére;

⁹² <http://eucdn.net/members>

⁹³ Hans Andersson, a CEBSD alapításától fogva aktív tag és sokáig az EuCDN elnöke is, a svédországi Örebro városában székelő CESAM közösségfejlesztő központ igazgatója volt 2017-ig. Demokráciaépítő tevékenységükkel mintát adnak az európai hálózat minden tagjának. Lásd például *A svédországi részvételi demokráciáért folytatott munka tapasztalatai* c. előadását a Parola 2007/1-2. számában, a *Közösség konferencia az Aktív európai állampolgáriságról* előadásciklusban, fordította Juhász Katalin. http://www.kka.hu/Kozossegi_Adattar/PA-ROLAAR.NSF/b84c8c861998671e8525670c00815721/fc3306e11afe000dc12572ba003bff7b?OpenDocument

⁹⁴ CESAM Centrum För Samhällsarbete och Mibilisering (1994)

- az antialkoholista mozgalom (Temperance movement), amely az ellen tüntetett, hogy a munkáltatók röviditalban fizettek a munkásoknak, és amely együttműködött a munkásmozgalommal, így biztosítva sokak számára az első lépéseket a tanulás terén;
- a szövetkezeti mozgalom (Co-operative movement) és
- a munkásmozgalom (Labour movement).

A népoktatás céljai

- Az emberiség, a társadalom, a munkahelyi élet, a természet és a kultúra helyzetének, lehetőségeinek vizsgálata.
- Megérteni a közös alkotás erejét, hatásosságát és örömteliségét.
- Képesé válni új tudás megszerzésére és a társadalom helyzetének vizsgálatára, figyelmet szentelve azok fejlesztésére, megváltoztatására is.

Az oktatási szervezetek, népfőiskolák és könyvtárak segítségével Svédországban mindenki részt vehet a felnőttképzésben és fejlesztheti tudását, társadalmi tudatosságát, valamint szolidaritást és elköteleződést fejleszthet ki a többiek iránt. A svéd népességnek évente mintegy 35%-a (8,7 millió lakos) vesz részt valamilyen formában a felnőttképzésben.

Pénzügyi támogatás. A népoktatást 1872 óta élvez közösségi támogatást pénzügyi értelemben, amikor is a népfőiskolákat állami támogatásokban kezdték részesíteni. 1884-ben a kormány úgy döntött, hogy támogatja „a munkásosztály számára szervezett előadásokat”. 1912-ben állami ösztöndíjakat vezettek be a tanulókörökben folyó munka tananyagainak ki fejlesztésére. 1947-ben az oktatási szervezetek támogatást kaptak a körök vezetésének, anyagi és adminisztrációs költségeinek fedezésére. Az állami támogatásokon kívül a felnőttoktatás élvezi a helyi önkormányzatok és a megyei hatóságok támogatását is. A közösségi támogatás azonban folyamatosan csökkent az elmúlt évek során.

Tanulókör-mozgalmak

A tanulókörben a munka a résztvevők saját szükségleteik és érdeklődési területeik szerinti tudáskeresésére épül. A munkát a demokratikus értékeknek kell jellemezniük, melynek fényében az egyének közötti tapasztalatcsere és az elemzés kerülnek előtérbe. A tanulmányok nagyban függenek a résztvevők aktív részvételétől a munka megtervezése és kivitelezése során.

A tanulókör emberek kis csoportja, amely hosszú időn keresztül újra meg újra összejön, hogy a terv szerint tanuljon, vagy kulturális tevékenységet végezzen egy elismert vezető irányítása alatt. Amikor az első tanulókörök létrejöttek, vezetőik nem voltak sem képzettek, sem szakemberek területükön, míg a mai vezetők közül egyre többen részesülnek szakképzésben. Egy jó tanulókör alapja azonban nem más, mint a kör vezetőjének és résztvevőinek együttes tudása, jó tananyagokkal párosítva.

Oktatási szervezetek

A ma működő tizenegy oktatási szervezet fő funkciói a tanulókörök és a kulturális tevékenységek. Egy kivételével valamennyi szervezet gyökerei a népi mozgalmakhoz nyúlnak vissza.

- *Munkások Oktatási Egyesülete* (The Workers' Educational Association, *Arbetarnas bildningsförbund – ABF*). Az ABF gyökerei a munkásmozgalmi szervezetekhez vezethetőek vissza. A mozgáskorlátozottak szervezetei közül is sok a tagok között van.
- *Civil Felnőttoktatási Egyesület* (The Citizens' Adult Educational Association, *Medborgarskolan*). A Medborgarskolan a konzervatív mozgalom tagja, és többek között a Fialat Konzervatívokat (Young Conservatives) és a Nőszövetséget (Women's Federation) is a tagjai közt tudhatja.
- *A Svéd Gazdák Szövetsége és a Centrum és Liberális Párt Felnőttoktatási Egyesülete* (Adult Educational Association of Swedish Farmers' Union and the Centre and Liberal Parties, *Studieförbundet Vuxenskolan - SV*). Ahogy azt a név is jelzi, a Centrum és a Liberális Párt, valamint a svéd gazdák szervezetei vannak a tagok között.
- *Svéd Nonkonformista Egyházak Oktatási Szövetsége* (Educational Association of Non-Conformist Churches in Sweden, *Frikyrkliga studieförbundet - FS*). Az FS tagjai között találhatóak a szabad egyházak és ifjúsági szervezeteik, a bevándorlók felekezetei és az ökomenikus szervezetek.
- *YWCA/YMCA Felnőttoktatási Egyesület* (The YWCA/YMCA Adult Education Association, *KFUK-KFUMs studieförbund*). A munka jó-részt az YWCA/YMCA és a Svéd Evangélikus Misszió (Swedish Evangelical Mission) keretein belül folyik.

- *Svéd Keresztény Oktatási Egyesület* (Swedish Christian Educational Association, *Sveriges kyrkliga studieförbund* – SKS). A tagok nagy része a Svéd Egyház, a Katolikus Egyház és a Cserkészmozgalom tagjai közül kerül ki.
- *Az Antialkoholista Mozgalom Oktatási Egyesülete* (Temperance Movement's Educational Association, *Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet* – NBV). Az NBV tagjai között 17 antialkoholista szervezet van. Az egyesület nem köteleződött el egyetlen egyház vagy politikai párt irányában sem.
- *Szakképzettek Oktatási Egyesülete* (The Educational Association of Professional Employees, *Tjänstemännens bildningsverksamhet* – TBV). A TBV gyökerei az értelmiségiek szövetségének mozgalmára (white-collar union movement) vezethetőek vissza.
- *A Tanulásért Egyesület* (Study Promotion Association, *Studiefrämjandet*). A tagok legtöbbször a természeti – környezetvédelmi-ökológiai tudatosság fokozásában vesz részt – a szervezet nem rendelkezik semmilyen politikai, vallási vagy szakszervezeti háttérrel.
- *A Svéd Sportszövetség Felnőttoktatási Egyesülete* (Swedish Sport Confederation Adult Educational Association, *Svenska idrottsrörelsens studieförbund* – SISU). A SISU a sportmozgalmak felnőttoktatási szervezete.
- *Népi Egyetem* (Folkuniversitetet – FU). Az FU egy felnőttoktatási szervezet, amelyet egyetemi tanárok, kutatók és diákok alapítottak.
- Az egyesületek tagszervezetei sokat tesznek tevékenységük hangsúlyainak pontos megválasztásáért és egyéni profiljuk kialakításáért. A célok, prioritások tehát különbözőek, ám mind a tizenegy felnőttoktatási szervezetnek ugyanaz az alapvető célja: a tudás növelése és a demokratikus, kulturális részvétel fokozása.

Nyilvános könyvtárak

Nyilvános könyvtárak számos helyen találhatóak minden helyhatóságban. Ezekben ingyenesen lehet könyveket, magazinokat, nyelvkönyveket, lemezeket stb. kölcsönözni. A nyilvános könyvtárak minden hétköznap, esténként, szombaton és néha vasárnap is nyitva tartanak, és mindenki felkeresheti őket, aki tanulni, esetleg csak kikapcsolódni akar. A könyvtárak bármilyen témában tudnak információt szerezni, és adatbázisuk segítségével más könyvtáraknál is meg tudnak találni könyveket, amelyeket ki is lehet kölcsönözni. A könyvtárak ellátják könyvekkel a

kórházakat, menhelyeket, iskolákat stb. és a betegeknek, időseknek is tudnak könyveket, kazettákat küldeni.

Népfőiskolák

Célok és elvek. A tudományos oktatás mindig rendkívüli fontossággal bírt, de a népfőiskolák ennél tovább kívánnak menni. Hiszik, hogy mindannyian egyediek vagyunk, és mindannyian tudunk valami egyénit nyújtani beszédstílusunk vagy élettapasztalatunk tekintetében. Az emberi ségnek e demokratikus kezelése a népoktatás fő alapelve Svédországban, ezt alkalmazzák a svéd népfőiskolák.

A teljes személy tanítása. A népfőiskolák önkéntes jellegűek és mindenki számára elérhetőek, képzettségtől függetlenül. A népfőiskolák nem hisznek a vizsgáztatásban vagy az érdemjegyekben, s mindez az abbéli hitet tükrözi, hogy a személyt mint teljes egészet kell tanítani, nem pedig akadémikus oktatást kell biztosítani számára.

136 népfőiskola Svédországban. Az első svéd népfőiskolák 1868-ban jöttek létre – ma 136 ilyen iskola van az országban. Közülük 87-et különféle szervezetek, egyesületek irányítanak, míg a fennmaradó 49-et megyei tanácsok vagy helyi önkormányzatok irányítanak. Az általános kurzusokra a jelentkezéshez szükséges életkor min.18 év. Felső korhatár nincs. A népfőiskolákon nincsenek szabványosított oktatási tendenciák vagy tantervek. Minden iskola saját ideológiát fejleszt ki, ami azt jelenti, hogy a vezetők saját elképzeléseiket helyezhetik előtérbe, így adva egyéni profilt az iskolának. Mindazonáltal, a munkát mindig toleránsan, az egyéni gondolkodás iránti tisztelettel végzik.

Kurzusválaszték. Sok kurzus közül lehet választani, az egy napos tanfolyamoktól az olyanokig, amelyek több évig tartanak. Minden évben körülbelül 200,000 diák vesz részt népfőiskolai képzéseken. Közülük 35,000-en hosszabb tanfolyamokon vesznek részt. Általános kurzusokat minden népfőiskolán tartanak – ezek azok számára alkalmasak, akik nem fejezték be a középiskolát. A diákok egytől három évig tanulnak, attól függően, hogy előzőleg milyen oktatásban részesültek. A képzések tartalma sokféle témát ölel fel, a legfontosabb területek a társadalomtudományok, a nyelvek és a tudomány. A népfőiskolák emellett számos specializált képzést is kínálnak. Ilyen a számítástechnika, a zene, a mű-

vészet, a tervezés vagy a sport is, s emellett számos szakképzés is található a skálán, főként főiskolai szinten. Tanulmányaik befejezése után a diákok bizonyítványt kapnak. Ez inkább felmérés-, nem pedig osztályzat-jellegű, amely bevezetésként alkalmazható a további tanuláshoz egy főiskolán vagy egyetemen.

Ingyenes oktatás. Mindennemű oktatás ingyenes. A szállás és ellátás mintegy 3,500 svéd koronát tesz ki havonta. A népfőiskolákon tanuló diákok állami ösztöndíjért folyamodhatnak, az összeg egy részét fedezendő.

A *Folkbildningsrådet*⁹⁵ nevű országos egyesület fogja össze az országban zajló népfőiskolai, tanulóköri és kulturális tevékenységeket, tevékenységükhöz ösztöndíjat nyújt, és a segítségnyújtás számos módján kíséri végig a tanulási folyamatot, az adminisztrációtól a pénzügyi jelentésig az értékeléstől a nyomon követésig.

A Svéd Nemzeti Felnőttoktatási Tanács (Swedish National Council of Adult Education)

A szervezet 1991 tavaszán jött létre, hogy a népoktatásban tapasztalható megnövekedett célorientációval és felelősséggel kapcsolatos igényeket kielégítse. A tanács hivatalos státusza non-profit szervezet, amelynek a *Folkbildningsförbundet*, RIO és a *Landstingsförbundet* a tagjai. A tanács fő funkciója az állami támogatások megpályázása, szétosztása, valamint a különféle tevékenységek kísérése és értékelése.

Szervezeti felépítés

Svéd Nemzeti Felsőoktatási Tanács (Swedish National Council of Adult Education – *Folkbildningsrådet*)

~ Svéd Népfőiskolák Információs Szolgálata (Information Service of the Swedish Folk High Schools – FIN)

Svéd Nemzeti Felsőoktatási Szövetség (Swedish National Federation of Adult Education, *Folkbildningsförbundet*)

~ 11 oktatási szervezet, mintegy 1000 helyi tagozattal

A Népfőiskola Mozgalom Érdekvédelmi Szervezete (The Interest Organisation of Popular Movement Folk High Schools – RIO)

⁹⁵ a.m. az emberek felvilágosítása, <http://www.folkbildningsradet.se>

~ 87 népfőiskola

Megyei Tanácsok Szövetsége (Federation of County Councils
Landstingsförbundet)

~ 49 népfőiskola

A tanács három testületet hozott létre. Egyikük a felnőttoktatási egyesületekkel foglalkozik, egy másik pedig a népfőiskolákkal. Ez a két testület készíti elő a tanács döntéseit. Egy másik funkció az etikai kérdések, valamint a megbízásos munka és az üzleti tevékenység közti határ figyelemmel kísérése. A harmadik, a kutatással, fejlesztéssel és értékeléssel foglalkozó testület is alapját képezi a tanács döntéseinek. Szorosan együttműködik a kutatókkal/kutatási intézményekkel, és fokozza az oktatási szervezetek érdekeltségét a kutatási projektek megtervezésében és megvalósításában való részvételben, a saját területükön végzett kutatás elősegítésében, és minél több felnőttoktató arra való biztatásában, hogy kutatói szakképzésen vegyenek részt.

A Svéd Nemzeti Felsőoktatási Szövetség (Swedish National Federation of Adult Education)

~ tizenegy oktatási szervezet koordinációs testülete. A nyilvános könyvtárak is rendelkeznek egy képviselővel a vezetőtestületben. 21 helyi szövetség alkotja a regionális szervezeteket.

A Népfőiskola Mozgalom Érdekvédelmi Szervezete (Interest Organization of Popular Movement Folk High Schools) annak a nyolcvankét népfőiskolának az érdekvédelmi szervezete, amelyek népi mozgalmak irányítása alá esnek.

A Megyei Tanácsok Szövetsége (Federation of County Councils) felelős azért a 49 iskoláért, amely a megyei tanácsok és helyi önkormányzatok tulajdonában van.

A felnőttképzés állami támogatása

A svéd kormány a népoktatásra 1993/1994-ben szánt alaptámogatást 2456 millió svéd koronában állapította meg és 540 milliót szánt a munkanélküliekkel foglalkozó népfőiskolákon és képzési szervezetekben folyó oktatás támogatására. A tanulmányi szervezetek a kapott támogatások 90%-át helyi és regionális szinten osztják szét. A népfőiskolai támogatásokat az iskolák között osztják szét. Regionális szinten a megyei tanácsok folyósítják a támogatásokat a képzési szervezetek és a népfőiskolák számára. A képzési szervezetek helyi tagozatai a helyi önkormányzatoktól is kapnak támogatást.

Az állami támogatások megoszlása 1993/94-ban

Felsőoktatási Tanács (és mások)	16 millió SEK
Felsőoktatási egyesületek	1189 millió SEK
Népfőiskolák	1251 millió SEK
Összesen	2456 million SEK

Néhány fontos dátum a svéd népoktatásban

1868 Létrejön Svédország első három népiskolája

1880 Megalapítják a Stockholmi Munkások Intézetét (Stockholm's Workers' Institute), amely az első nyilvános előadásokat tartó szervezet

1902 Oscar Olsson tanulóköröket szervez

1912 Megalakul Svédország első képzési szervezete, a WEA-ABF

Statisztikák 1992/93

Tanulókörök

Tanulókörök	317,398
résztevők	2,728,428
Kulturális programok	92,297
résztevők	9,431,456
Más tevékenységek	17,642
Résztevők	278,655

Népfőiskolák

Iskolák száma	132
Tanulók száma	167,670
rövid kurzusok	136,419
hosszabb kurzusok	31,251
Kurzusok száma	8,171
rövid kurzusok	6,223
hosszabb kurzusok	1,948

Szlovákia

*A Centrum Komunitného Organizovania CKO – Center for Community Organizing CCO – A közösségszervezés központja*⁹⁶

E szervezet a Közép-kelet európai Állampolgári Hálózat CEE CN⁹⁷ alapítója és aktív tagja, egy független nem-kormányzati szervezet, amely a szlovákiai Banska Bystricában szervez képzéseket és konzultációkat a cselekvő állampolgárisággal, az állampolgári kezdeményezésekkel kapcsolatosan. A CKO a képzésnek és az állampolgárokkal való együttműködésnek egy innovatív és egyedülálló modelljét építette ki a közéletben történő cselekvő részvétel érdekében.

A CKO közösségszervező munkája a városi területekre összpontosít, különösen a szocialista időszakban épített lakótelepi toronyházak szomszédságaira. Az állampolgári részvétel, bár növekedett az évek során, továbbra is akadályokba ütközik a kommunista örökségből fakadó bizonytalanságok miatt, pl. a tagsági viszonytalanságokkal kapcsolatosan. A CKO meg van győződve arról, hogy a más európai országok tapasztalataiba történő betekintés és azok megosztása ösztönzi e munka fejlődését.

A CKO az amerikai pénzalappal és know-how-val támogatott közösségszervezési modellt a szlovák feltételekhez igazítva honosította, és a modellt folyamatosan bemutatja más régióbeli országnak is. A szervezet azt tapasztalja, hogy az állampolgárokat nem ösztönzik a részvételre, de nem is értenek hozzá és nincsenek is megszervezve az értelmes és hatékony részvételre. A CKO eddig többszáz önkéntessel dolgozott már együtt, konzultált vagy képezett, akik Szlovákia-szerte kezdeményeznek állampolgári cselekvést. Ugyanakkor a CKO számos közép-kelet európai országban segít közösségszervezési projekteket létrehozni.

Ajánljuk még a CALLDE projekt zárókiadványában angol nyelven megjelent szlovák tanulmányt is:

⁹⁶ www.cko.sk

⁹⁷ www.ceecn.net

Ukrajna

Az EUCDN tag **GURT Resource Centre – GURT Erőforrás Központ**⁹⁹ Ukrajnában a közösségfejlesztés vezető nemzeti információs és kapacitásépítő szervezete. 1995 óta dolgozik az ukrajnai civil társadalom megerősítéséért, az öntudatos és sikeres Ukrajnáért, amelyben a civil társadalom biztosítja az emberi méltóságot, az önbizalmat és az állampolgárok között bizalmat – helyi és nemzeti szinteken egyaránt. Információs hálózatukhoz több mint 15 000 civil aktivista és közösségi vezető tartozik, Ukrajna valamennyi régiójából. Szűkebb értelemben a GURT néhány éve a kijevi régió tíz helyi közösségével dolgozik. A részvételen alapuló, mindenkit befogadó közösségfejlesztési megközelítés révén e közösségek kimagasló eredményeket értek el, s ez példamutató Ukrajna más közösségei számára is.

A GURT képzéseket tart, konzultációkat vezet, valamint értékelő szolgáltatásokkal segíti a közösségek munkáját, s ösztönzi az ukrajnai közösségi vezetők hálózati szerveződését.

Regional Development Agency 'Donbass' – 'Donbass' Regionális Fejlesztési Iroda¹⁰⁰

A szervezet létrehozásának ötlete 1993-ban született meg, amikor is az átalakulás időszakában ukrán szakemberek szemináriumokon, konferenciákon kezdtek együtt gondolkodni lengyel, orosz, amerikai és más európai országbeli partnereikkel a demokrácia fejlesztéséről és a donyecki régió iparának, gazdaságának átszervezéséről. 1997 áprilisában jött létre a Donbass Regionális Fejlesztési Iroda hozzálátott első nemzetközi projektje megvalósításához: 'Egy öreg ipari régió jövője'. Ezután új projektek és

⁹⁸ Zbořil, K. (2011, CALLDE)

⁹⁹ www.global.gurt.org.ua (English)

¹⁰⁰ <http://www.ard.dn.ua>

közvélemény-kutatások következtek a donyecki és a luganski régióban. A Donbass gyakorlatiasan gondolkodik, továbbra is a civil társadalom fejlesztésre és az üzleti életre nevelésre összpontosít. Fejlesztési stratégiák készítésében, tervezésben dolgoznak együtt a helyi közösségekkel és az önkormányzatokkal.

Vállalkozásfejlesztő képzéseket, konzultációs lehetőségeket biztosít, kapcsolatokat szervez (partnerkeresés) a helyi cégek, partnerek és befektetők között, nyilvános bemutatókat szervez termékekről, a marketing-kutatások eredményeiről stb. Közreműködik helyi intézmények fejlesztésében, együttműködik hazai és nemzetközi fejlesztési szervezetekkel, a régió megújítását tartva szem előtt, terjeszti információit és bevált gyakorlati munkáit. Tagja a CEE CN hálózatának is.

3. Mit hoztunk Európából, és mit adtunk Európának?¹⁰¹

Az elmúlt 25 év különleges történelmi idő volt mind Európa, mint Magyarország életében – a remény és illúzióvesztés korszaka.

A Nyugat sosem volt még ilyen közel!

A Nyugat ma talán távolabbinak tűnik, mint valaha...

Találkozásaink

1990-ben kezdődő találkozásaink óriási hatással voltak ránk.¹⁰² *Angelika Krüger*¹⁰³ jött hozzánk először 1990-ben, Németországból, s 1991-ben már egy nemzetközi munkában partner munkatársával, a flamand *Wim van Rees*-zel¹⁰⁴ (Hollandia) tért vissza egy látogatásra, ismerkedésre. Ennek eredményeként 1992-ben már Combined European Bureau for Social Development (*CEBSD, Európai Egyesített Iroda a Társadalomfejlesztésért*)¹⁰⁵ ülést szerveztünk Budapesten és nemzetközi műhelymunkát Gyulajon. Ettől kezdve *a KÖFE hivatalosan is tagjává vált ennek az európai szakmai hálózatnak, s tagságunk azóta is aktív, folyamatos.*

¹⁰¹ Vercseg Ilona e tanulmánya eredetileg *A Közösség dicsérete – 25 éves a Közösségfejlesztők Egyesülete* kötetben jelent meg, 2014-ben:

http://www.kofe.hu/images/Dokumentumok/KOFE_web.pdf

A tanulmány az V. Nemzetközi kitekintő fejezetben található, a 134-142. oldalon. Itt a tanulmány módosított változata olvasható.

¹⁰² ld. Overgaard Joergensen (2009). A svéd CESAM trénera a CEBSD 15 éves történetét állította össze, a tagokkal készített interjúk alapján

¹⁰³ Angelika Krüger nemzetközileg ismert és elismert közösségi művelődési szakember. Megismerkedésünk idején az ICEA International Community Education Association Európa-régiójának igazgatója volt, s a KÖFE velük szervezte meg az ICEA 2. európai konferenciáját Gazdaság, Környezet, Művelődés címmel, 1992-ben Budapesten, melyet Göncz Árpád köztársasági elnök nyitott meg.

¹⁰⁴ Wim van Rees az angol David Thomas-szal (CDF) találta ki a CEBSD megalapításának szükségességét, és együtt vonták be az alapításba a legfontosabbnak tartott munkatársaikat. 1990-ben, a CEBSD alapításakor, Wim a NIMO holland közösségfejlesztési intézet munkatársa volt (Közösségfejlesztési Kutatások Intézete). 1994-ben bekövetkezett korai haláláig Wim volt a CEBSD igazgatója.

¹⁰⁵ Ma European Community Development Network, <http://eucdn.net>

Sok kitűnő kolléga hatott és hat ránk. Mindenkit bemutatni nincs módunk, de a legfontosabb hatásforrásainkként számon tartott munkatársainkat bemutatjuk:

A már említett Angelikán és Wimen kívül a skót *Charlie McConnell*¹⁰⁶ (a közösségfejlesztés támogatása Európában), a flamand *Koos Vos* Hollandiából¹⁰⁷ (új foglalkozás születik), a svéd *Hans Andersson*¹⁰⁸ (demokrácia, partnerség), a skót *Stuart Hashagen* (szakmafejlesztés), az angol *Judith Reynolds* és a svéd *Elisabet Mattsson* (szövetkezetfejlesztés), az angol *John Grayson* és a skót *Marion Horton* (Civil Kollégium, a felnőttképzés és a közösségfejlesztés kapcsolata), a dán születésű, Norvégiában élő és dolgozó *Kirsten Paaby* (fenntarthatóságra nevelés), az ír *Oonagh McArdle* és a spanyol *Ruben David Fernandez* (közösségi munkások szövetkezete, felsőoktatás, módszerek). A lengyel *Pawel Jordan*-tól a hálózatépítést, *Bohdan Skrzypczak*-tól pedig a közösségfejlesztés beépítésének módjait tanultuk más szakmák munkájába. A cseh *Ivana Bursiková* szervezetével a civil társadalmi politikát igyekszik napirendre tűzni a döntéshozatalban. Még sokan mások váltak meghatározóvá életünkben, de talán mindenki előtt az angol *Paul Henderson* hatása leginkább meghatározó.¹⁰⁹

A *CEBSD/EUCDN* melletti, időközben annak partnerszervezetévé vált Central and Eastern European Citizens Network CEE CN¹¹⁰ megalapításában és kiépítésében, majd működtetésében meghatározó szerepe van a Szlovákiában élő, amerikai *Chuck Hirt*-nek, és sokat tanultunk alapítóiaktól, legfőképp a bosnyák *Igor Stojanovič*-től, valamint a szerb *Miljenko Dereta*-tól is.

Számosan vannak, akik egyik európai hálózatba sem sorolhatók, de fontosak nekünk. Ők a többi közül az alább bemutatandó angol *Marjorie Mayo*, a flamand *Henri Braakenburg* (közösségi rádiózás, settlementek) és a katalán *Josefina Fernandez i Barrera* (önkéntesség) – s hosszan folytathatnánk a sort.

¹⁰⁶ A 90-es évek elején, együttműködésünk idején Charlie a londoni székhelyű Community Development Foundation-nak dolgozott, egyik munkája magyarul is megjelent. (McConnell, Charlie (1992))

¹⁰⁷ Koos Vos-t a NIMO igazgatójaként ismertük meg *A közösségi munka holland profilja* kutatás koordinátoraként. (Vos 1991:58-62)

¹⁰⁸ Hans Andersson bemutatását ld. a 95. lábjegyzetben!

¹⁰⁹ Bemutatását ld. a 16. lábjegyzetben!

¹¹⁰ Közép-kelet-európai Állampolgári Hálózat: <http://ceecn.net>

Intenzív és élményteli találkozásaink, tanulmányútjaink, konferenciáink, közös munkáink során a külföldiek és mi is *rendre felfedeztünk valami fontosat egymás munkájában*, amit magunkra vonatkoztathattunk, munkánkba integrálhattunk. A külföldiek talán meglátták bennünk saját szakmai múltjukat (pl. settlementek, közösségi művelődés, lakótelepi identitásteremtés), ugyanakkor saját lehetséges perspektívájukat is a civil társadalom fejlesztésében (*Budapesti Nyilatkozat*¹¹¹), s mi is megláttuk a külföldi munkákban a jövőnket, annak minden vonzó és elrettentő vonásával együtt.

Vonzó volt e szakmai perspektíva a miénknél szélesebb körű hozzáértés és a változatos alkalmazási területek révén, de elrettentett bennünket a felismerés, hogy a legnehezebb ügy, a szegénység kezelésében milyen mértékben használja fel a közösségfejlesztést eszközként az állam, s az is, hogy a közösségfejlesztők mekkora egzisztenciális bizonytalanságban élnek – többnyire projektről projektre szervezik munkájukat. Első élményeink idején számunkra ezek még újdonságnak számítottak – mára ez a világ általunk is jól ismertté vált.

Megerősítés

Az első erős élmény, ami a nyugati kollégák körében ért minket, a *komoly érdeklődés* volt országunk, szakmai munkánk, szervezeteink és személyünk iránt. Nyilvánvaló volt, hogy az akkori történelmi korszak is fokozta ezt az érdeklődést, de az évtizedek múlása ennek a magatartásnak a tartósságát is igazolta, nevezetesen azt, hogy a *nyitottság, az érdeklődés* nyugat-európai kollégáink kultúrájának része. A kérdéseikre adott válaszaink pedig új felismerésekhez vezettek minket, s talán ezért is vált a hazai közösségfejlesztés értékes módszertani részévé az önbemutató csoportok és településközösségek között. Szeretném, ha mi, magyarok is ilyen nyitottak lennénk mások életére. Mindenesetre az, hogy értékesnek igazolták vissza tevékenységünket, hatalmas megerősítést jelentett számunkra.

¹¹¹ A *Budapesti Nyilatkozat* a legújabb kor szakmatörténeti jelentőségű irányelvi dokumentuma, lásd alább a *S hogy mit adtunk mi Európának?* alfejezetben.

Kulturális csere

Mára az is egyértelművé vált, hogy *az európai kölcsönhatások nem csak szakmai, hanem kulturális jellegűek is.*

Vonzó volt például számunkra az a mód, ahogyan az emberek Európában bánnak egymással – a szabadság, a demokrácia és az öntudat jelen van minden érintkezésben. Folyamatosan tanuljuk, hogy mit jelent a *demokrácia kultúrája* a családokban, a munkahelyen, az utcán, vásárlás közben, ügyeket intézve, vagy a saját helyi témák képviselőjében, a helyi és társadalmi nyilvánosságban, a döntéshozatalban való részvételben. A demokrácia életmódként, társas viszonyként, munkamódként, aktív állampolgáriságként értelmezése számunkra hihetetlenül gazdag tanulmányozási terep.

Az 1984-től 94-ig tartó *intenzív francia-magyar lakossági cserekapcsolatok* évtizede számos francia és magyar helyi közösség életében eredményezett tartós kulturális változásokat, ezért ezeket az éveket európai kulturális beágyazódásunk évtizedének tartjuk. Az e folyamatot elősegítő sokasága közül is kiemelkedő *Paul Blin*, akinek munkásságáért 1994-ben-ben Fodor Gábor kulturális miniszter *Pro Cultura Hungarica* emléklakettet adományozott. „A franciaországi Magyarbarát Közösségek Társasága elnökének, a magyar-francia közművelődési és egyesületi cserékért végzett tíz éves tevékenységéért”. Ez alkalom készítette Pault egy tőle szokatlan kitárulkozásra munkatársával és barátjával, Varga A. Tamással beszélgetve, életútjának bemutatására, a cselekedeteit mozgató humanista gondolkodásának érzékeltetésére és néhány cserekapcsolat felelevenítésére. Az interjút a francia-magyar cserekből is mindig áldozatosan dolgozó *Solymosi Judit* fordította magyarra. (Blin, 1994)

Az ájulat időszakán túl vagyunk, tapasztaljuk a demokráciával való visszaéléseket is, a demokratikus intézmények kiüresítését, a manipulációt, a populizmust, az érdekcsoportok előnyben részesítését – és sajnos sorolhatnám. *Marjorie Mayo*¹¹² leplezte le először számunkra e visszaélé-

¹¹² Marjorie Mayo a közösségfejlesztés emeritus professzora a londoni Goldsmiths Egyetemen. Ő az Egyesült Királyság egyik legismertebb szakembere, aki a közösségi szektorban végzett gyakorlati munkától az önkormányzati tevékenységig, a kutatástól

sek egyre kifinomultabb, következésképp mind eredményesebb és erkölcsstelenebb „megoldásait”. 1993-ban tanulmányutat szervezett tíz debreceni közösségfejlesztő számára az oxfordi *Ruskin College*-ba, és többek között akkori friss kutatásukat is ismertette, amely az oxfordi Rover-autógyár bezárásának valódi okát tárta fel. (Giczey, 1993)

Nagyon tanulságos megismerni, hogy milyen is bonyolult kötésrendszerű, állandósult változásban létező, megosztott társadalmakban élni és utat keresni – találni – egymáshoz. A kapcsolatszervezés kis túlzással az életben maradás feltétele, s ez fontos üzenet volt az egykor túlzottan is homogén társadalomban élő magyarok számára. Az elnyomás primér és további stációin át finomodó, de mégiscsak szabadságukat alapvetően nélkülöző emberek kultúrája nyert összehasonlítást az övékéénél jóval szabadabb társadalmakéval, miközben az is hamar egyértelművé vált, hogy az egykor annyit ostromozott homogén kultúra is számos pozitív elemmel bírt a rendszerváltás után mindinkább széteső társadalom kulturális válságához képest.

Hasonlóságok

Eredet és növekedés. Kézenfekvő párhuzamot vonnunk a 19. század végén elterjedt settlement-házak és az 1976-tól nálunk kialakult, a magyar közösségfejlesztés történeténél bemutatott *Nyitott Ház* kísérlet között, hisz mindkét intézménytípus közösségfejlesztő és felnőttképzési mozgalmat serkentett.

A közösségfejlesztés francia változatának nevezhetjük az ún. *társadalmi-kulturális animációt* (animation socioculturelle, socio-cultural animation), mely nagy hatással volt a magyar népművelésre, annál is inkább, mert Franciaországban is a kultúrházak (maison de la culture) adták a bázisát a társadalmi-közösségi-civil életnek. Roppant szórakoztató felismerés volt, hogy a kultúrházak, melyek orosz hatásra terjedtek el Magyarországon, Oroszországban éppen a francia gyakorlat hatására honosodtak meg.

és tanításon át a Community Development Journal szerkesztéséig méltán vívta ki különleges teljesítményével a hazai és nemzetközi szakmai közvélemény elismerését. Kapcsolatunk véletlenszerűen kezdődött a 80-as évek végén, egy siófoki konferencián, majd számos konferencián és szemináriumon történő együttműködéssel folytatódott, többek közt az itt említett tanulmányúttal.

A közösségfejlesztés iránti szükségletek vonatkozásában is lényegi egyezést találtunk. A közvetítés szükségessége; a megújulás iránti szükséglet; a kulturális változás és a demokratizálódás kihívása egyaránt fontos az EU országai számára, még akkor is, ha az egyes országok társadalmi kontextusa más belépési és kezelési módokat kínál. (Henderson, P. & Vercseg, I. 2010)

Különbözőségek

A demokratikus tudás, készségek terén országaink különböző szinten állnak. E tudás és készségek alapvetőek a közösségfejlesztő szakma fejlődésében, pl. más szinten jönnek létre kapcsolatok, hálózatok és érdekérvényesítés egy gazdag demokratikus kultúrával rendelkező országban, mint egy, az építkezés kezdetén tartóban.

A társadalomvezetés eltérő módon viszonyul ahhoz, hogy a demokratikus készségek és tudások elsajátítása széles körben hozzáférhető legyen, csak úgy, mint az e folyamatokat felgyorsító szakmai beavatkozások, pl. a közösségfejlesztés alkalmazásához. A szakmatörténetből az olvasható ki, hogy a fejlett gazdasággal rendelkező, demokratikus országok önkormányzatai és a nemzeti kormányzatok már a XIX. század végétől számoltak ezzel a fejlesztési potenciállal, s állások és támogatások biztosításával tették lehetővé mind szélesebb körű működésüket. Veszély (háború, a gyarmattartó státusz megszűnése, a multikulturalizmus kialakulásából származó társadalmi feszültségek, gazdasági válság stb.) esetén e társadalompolitikai eszközök és intézmények fokozott támogatást élveznek ezekben az országokban, ami ugyanakkor megnöveli a szakemberek morális terheit és szakmai identitásválságot is okozhat, hiszen a társadalomirányítás olykor nem, vagy csak kevéssé biztosítja a feladathoz szükséges feltételeket, ezért erőfeszítéseiket nem mindig koronázza siker.

A fentiekkel is összefüggésben átlátható, hogy *mindegyik ország másutt tart a beavatkozó szakmák fejlesztésével is.* Ahol sokan végzik, s az érintettek köréből egyre többen válnak helyi aktivistából hivatásos szakemberré, ott a tapasztalatok és a gyakorlati megoldások cseréje is széleskörű, mert kiépülnek a szakmai információ és programcsere intézményei (konferenciák, szemináriumok, műhelyek, munkacsoportok, szervezetek, hálózatok, együttműködések), s párhuzamosan létrejön a modulokból épülő, egymást erősítő képzési rendszer kezdő, haladó és felső

szinten is, tanáraival, oktató anyagaival, teljes infrastruktúrájával együtt. Ebben a helyzetben lehetővé válik az értékek, etikai problémák, beavatkozási módok, s a minőségbiztosítás állandó napirenden tartása, az ún. *standing conference on community development, a közösségfejlesztés állandó értekezlete*. A szakemberek konszenzusán alapuló értékek és etikai előírások komoly elköteleződést eredményeznek, s növelik a szakma társadalmi legitimitását, ugyanakkor lehetővé teszik a közösségfejlesztés sztenderdjeinek konszenzusos meghatározását és állandó frissítését is.

Mindezzel összhangban *az egyes országok szakmai hálózataiban különbségek vannak az alapvető értékek, alapelvek, legitimációs kérdések vonatkozásában is*. Amellett, hogy ez is kultúrafüggő, mi egyelőre két kétségkívül legfontosabb, alapvető értékre koncentrálnunk, nevezetesen a *közösség* és a *részvétel* alapelveire. Azokban az országokban, ahol a mi alapelveinket eleve a demokrácia lényegi építőköveinek tekintik, inkább a társadalmi gyakorlatban megfogalmazódó értékek beemelése vált fontossá a szakma sáncai mögé: *egyenlőség, sokféleség, tolerancia, együttműködés, partnerség, szolidaritás* stb. Mi is elköteleztünk vagyunk ezen értékek iránt, de az említett nagyságrendű, konszenzusos szakmai megállapodásokat még nélkülözzük.

A szakmai munka eltérő fókuszai

Másutt már leírtam (Vercseg, 2011) hogy *a közösségfejlesztés, természeténél fogva, együtt mozog a folytonosan változó társadalommal, s mozgástereit, kezdeményezéseit, tevékenységi fókuszait a társadalom mozgásaihoz képest alakítja, bővíti, mélyíti és változtatja. Ha európai szinten vizsgáljuk e fókuszokat, az összegzés az elmúlt évtizedek szinte minden jelentős szakmai területét tartalmazza:*

- a civil társadalom fejlesztése,
- elmélet és kutatás, kísérleti munka,
- fenntartható fejlődés, környezet,
- képzés: aktivisták képzése, szakmai képzések a szakképzéstől a felsőoktatásig,
- kisebbségekkel és bevándorlókkal való munka,
- közösségi alapú gazdaságfejlesztés – szociális gazdaság,

- közösségi munka hátrányos helyzetű emberekkel – a szegénység leküzdése,
- közösségi művelődés, felnőttképzés, élethosszig tartó tanulás, kulturális fejlesztés,
- közösségszervezés,
- közösségi tervezés,
- közösségfejlesztési politika és törvényhozás európai, nemzeti és helyi önkormányzati szinten,
- multikulturalizmus, a rasszizmus és a diszkrimináció elleni munka
- szakmafejlesztés: szttenderdek, a közösségfejlesztés állandó értekezlete,
- társadalom és szakpolitikák befolyásolása,
- városfejlesztés – városrehabilitáció,
- vidékfejlesztés,
- más szakmákban alkalmazott közösségfejlesztés – pl. építészet, tájtervezés.

S hogy mit adtunk mi Európának?

A már leírtakon túl az én válaszom erre a kérdésre az, hogy eddig a gyökerek, vagyis a kulturális fejlesztés, a közművelődés és a civil-közösségi felnőttképzés az, ami külföldi kollégáink figyelmét a leginkább felkeltette és ihlette több kisebb-nagyobb szabású nemzetközi *Grundtvig-program* szervezésére.¹¹³ Vezető szerepet játszott ebben a Civil Kollégium Alapítvány, mely e felnőttképzési programoknak nem csak ihletője, de a Közösségfejlesztők Egyesületével partnerségben lebonyolítója is volt, s több jelentős európai dokumentumban nyert bemutatást.¹¹⁴

Hasonló jelentőségű hatást értünk el azzal, hogy a magyar tevékenységi fókuszba a kezdetektől *a civil társadalom fejlesztése* került, s az idő – so-

¹¹³ A legjelentősebb ezek között a *Közösségfejlesztői tanulás és képzés* (Training and Learning for Community Development) elnevezésű Grundtvig-program 2005-2006-ban, amely 2009-ig folytatódott az Eu LLL programja keretében, közel 20 ország szakembereinek részvételével. A többi, kisebb Grundtvig-program helyi szomszédságok közösségi aktivistái, szövetkezetfejlesztő, önkormányzati munkatársak, vagy közösségfejlesztésben dolgozó felnőttképzési szakemberek között zajlott.

¹¹⁴ Ld. a magyar országbemutatásban: (CALLDE 2011): *Case study II: Infrastructure for citizen education – The Civil College Foundation.*

káig úgy tűnt – nekünk dolgozott. Imént idézett munkámban már leírtam, hogy „a civil társadalom... képes ötvözni magában mindazokat a „hagyományos” szakmai beavatkozási módokat, amelyeket a közösségfejlesztés a hátrányos helyzet leküzdése, a kirekesztettek bevonása, a multikulturális együttélés, a kisebbségek integrációja stb. terén külföldön – és kismértékben itthon is – már kidolgozott.” (Vercseg, 2011: 69)

Éppen e felismerések erősítették az európai közösségfejlesztőket abban, hogy *a civil társadalom kontextusában még aktívabban cselekedjenek*. 2004-ben került sor e gondolatok szintetizálására egy szélesebb körben, és *a közösségfejlesztés beavatkozási területeinek meghatározására a civil társadalommal összefüggésben*. Erre az Egyesített Európai Iroda a Társadalom-fejlesztésért (Combined European Bureau for Social Development, CEBSD), a magyar Közösségfejlesztők Egyesülete (Hungarian Association for Community Development, HACD), és a Közösségfejlesztők Nemzetközi Egyesülete (International Association for Community Development, IACD) közös szervezésében Budapesten, 2004. március 25–28. között megrendezett nemzetközi konferencián került sor. „*Az európai civil társadalom fejlesztése a közösségfejlesztés eszközeivel*” (Building Civil Society in Europe through Community Development) konferencián 33 uniós és unión kívüli ország 130 küldötte, közösségi munkások, kutatók, támogatók, döntéshozók, kormányzatok, társadalmi szervezetek és közösségek képviselői találkoztak, és készültek fel egy nemzetközi konferencia keretében a 10 tagjelölt ország csatlakozására. A konferencia által kibocsátott közös nyilatkozat (Budapesti Nyilatkozat, 2004) *a közösségfejlesztés meghatározásán túl (Preambulum) 9 fő tevékenységi területet jelölt ki a közösségfejlesztés számára:*

- Közösségfejlesztési politika és törvényhozás európai, nemzeti és helyi önkormányzati szinten,
- Közösségfejlesztés, képzés, tréning,
- Közösségfejlesztés, elmélet és kutatás,
- Közösségfejlesztés és vidék,
- Közösségfejlesztés és városi újjáélesztés,
- Közösségfejlesztés, fenntartható fejlődés és környezet,
- Közösségfejlesztés, egész életen át tartó tanulás és kulturális fejlesztés,
- Közösségfejlesztés, helyi gazdaságfejlesztés és szociális gazdaság,
- Közösségfejlesztés, kisebbségek, bevándorlás, rasszizmus és diszkrimináció.

A konferencia hatására a résztvevők országaiban számos egyeztetés, tervező és irányelvi munka indult be, elsősorban nemzeti és európai szinten, a CEBSD és a CEE CN helyet kapott európai szakmai érdekeket képviselő szervezetekben is.

Mindezek azonban még a 2008-tól kezdődő gazdasági válság évei előtt történtek. Azóta a lehető legvegyesebb kép alakult ki a szakmai működést illetően. Van, ahol alapintézményeket zártak be, vagy alakítottak át jelentősen, vagy önszervező (országos!) szakmai szervezet maradt évekre támogatás nélkül (Ír Köztársaság, Egyesült Királyság, Hollandia) - de a közösségfejlesztés túlélte, mert szerves részévé vált az adott ország kultúrájának, s a már megszerzett szakmai tudást és gyakorlatok más közintézmények működtetik és finanszírozzák. Általános, hogy a szervezetek folyamatos harcban biztosítják fennmaradásukat. S vannak a szerencsések, akik magas szintű demokráciájuknak, vagy különleges státuszuknak köszönhetően nem csak fennmaradnak, de fejlesztésre is van lehetőségük.

Irodalomjegyzék

Amparo, Rodrigo Mateu (2011) Contentious Politics and Local Citizen Action in Spain. In: *CALLDE 2011*. pp 151-176.

Andersson, Hans (2016) That which was – Reflections on the past. *CEBSD/EuCDN 25 Years*. For Information

Aristu, Prof. Dr. Jesús Hernández & Pasamar Lic. Leyre Braco (2005): A közösségi munka fejlődése Spanyolországban. Fordította Vercseg Ilona. (The Development of Community Work in Spain.) In: *Brake, R. & Deller ed. U. 2008*. pp 84-93.

Atkočiūnienė, Vilma (2008) Consistent Patterns of Rural Community Development. In: *Brake, R. & Deller ed. U. 2008*. pp 147-179.

Avedano, Louisa (2002) A közösségfejlesztési európai hálózat szerepe. *Előadás a CEBSD 2002 májusában a svédországi Örebro-ban tartott összejövetelén*. Fordította Zelena Judit.

Benedek Gabriella (2016): A LEAP a magyarországi közösségfejlesztésben – Mit kínál a LEAP mint szemlélet- és keretrendszer a hazai közösségfejlesztésnek, közösségfejlesztőknek? Rövid leírás a LEAP-ről. *Parola*, 2016/2. szám. http://www.adattar.net/parola/wp-content/uploads/2016/07/Parola_2016-2.pdf

Bertelsen, Johannes & Posborg, Rikke (2006): A közösségfejlesztés képzése és tanulása. Előadás, elhangzott a *CEBSD Grundtvig/Socrates programja* keretében Budapesten. Fordította Vercseg Ilona

Blin, Paul (1994): Egy barátság motívumai. Az interjú Varga A. Tamás készítette. Fordította Solymosi Judit. *Parola*, 4. szám, http://www.adattar.net/parola/?page_id=18

Brake, Roland & Faßbender, Kerstin (2008) A közösségfejlesztés története és fejlődése Németországban. Fordította Varga Tamás. In: *Brake, R. & Deller, U. ed. 2008*, pp. 41-51.

Brake, R. & Deller, U. ed. (2008) *Community Development – a European Challenge*. Barbara Budrich Publishers, Opladen&Farmington Hills 2008.

Budapesti Nyilatkozat (2004): Az európai civil társadalom fejlesztése a közösségfejlesztés eszközeivel – CEBS, IACD és KÖFE nemzetközi konferencia. Záródokumentum. 2004. március 25–28. *Parola*, 1. szám. <http://www.kka.hu/KozossegiAdattar/PA-ROLAAR.NSF/274d67036bb315838525670c008147c9/fd014cf14370a411c1256f33003414f1?OpenDocument>

CALLDE 2011. Forbrig, Joerg ed. (2011): *Learning for Local Democracy. A Study of Local Citizen Participation in Europe*. Central and Eastern European Citizens Network, CALLDE project. <http://eucdn.net/wp-content/uploads/2013/05/CEECN-CitizenParticipationStudy.pdf>

Campfens, Hubert (2002 [1997]): *Közösségfejlesztés a világban: gyakorlat, elmélet, kutatás, képzés*. Bevezető tanulmány, részletek. http://www.kka.hu/_062567bd000f875a.nsf/0/6deadc54688e54a0c1256ce6003b8890?OpenDocument&Highlight=0,Campfens *Eredeti kiadás: Community Development around the world: Practice, Theory, Reseach, Training*. Ed. by Hubert Campfens. University of Toronto Press, Toronto, Buffalo, London. PART II: International Review of Community Development: Theory and Practice, by H. Campfens, pp 11-40., továbbá: PART IV. The Netherland (*Id. Stafleu, De Wit*)

CESAM Centrum För Samhällsarbete och Mibilisering (A közösségfejlesztés és a helyi mobilizáció központja) (1994): *Iskolarendszeren kívüli felnőttoktatásban Svédországban*. Rövid ismertető – történet, célok, elvek és gazdasági szempontok. Fordította Varga Tamás

Despotović, Mirela (2011) *Building Local Communities and Civic Infrastructure in Croatia*. In *CALLDE 2011* pp. 21-40

Fernandez, Ruben David (2006): *Interkulturalizmus: A közösségi és az állampolgári részvétel kihívása*. Előadás a 2006. november 10.-én, Kunbáonyban tartott „Aktív európai állampolgáriság” nemzetközi konferencián. Tolmácsolta és az írásos változatot korrigálta Juhász Katalin. *Parola*, 2007. 1-2. szám. 33-35.

Frazer, Hugh (2016): That which was – Reflections on the past. *CEBSD/EuCDN 25 Years*. Remembering the past. That which will be – Reflecting on the future. What might the future agenda for cd look like? – For Information

Freire, Paulo (1972): *Elnyomottak pedagógiája (Pedagogy of the oppressed.)* Penguin Books, Harmondsworth.

Gergely Attila (1991): *Intézmények építése a helyi közösségekben*. Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest. Parola füzetek. <http://www.kka.hu/062568aa00708a67.nsf/0/94377162f3636de085256640006a09b8?OpenDocument>

Gerrits, Fenny (2008): Közösségfejlesztés Hollandiában. *Előadás az Eu Oktatás és tanulás a közösségfejlesztésért európai hálózatának budapesti találkozásán*. *Parola*, 2009. 2. szám. Fordította Varga Tamás.

Gevorgianiene, Victoria & Jakutiene, Vida (2008): Community Building in Lithuania. In: *Brake, R. & Deller, U. 2008*, pp 66-74.

Giczey Péter (1993): Közösségfejlesztők Oxfordban. *Parola*, 1993/2. szám. http://www.adattar.net/parola/?page_id=18

Giczey Péter (szerk.) (2007): *Settlement mozgalom Magyarországon*. Debrecen, Életfa Segítő Szolgálat Egyesület.

Giczey Péter (2010): Együttműködés a magyarországi settlement mozgalom megteremtéséért, kitekintés a nemzetközi mozgalomra. Konferencia-*előadás*. ÉLETFA Segítő Szolgálat Egyesület, Debrecen

Gilchrist, Alison (2003): Közösségi munka Nagy-Britanniában. (Community Work in the UK) *Parola*, 1-2. szám. Fordította Varga Tamás. www.kka.hu/KozossegiAdattar/PA-ROLAAR.NSF/d735fd2254be3c2ac125690d004a5c81/1c31aeda92508f94c1256d2c0033da40?OpenDocument

Gilchrist, Alison (2011): Strengthening Local Democracy through Devolution of Power in the United Kingdom. In: *CALLDE 2011*.177-202.

Gorman, Margo (2016) That which was Reflections on the past. *CEBSD/EuCDN 25 Years*. EuCDN – 25 years on. For Information

Hautekeur, Gerard (2004): Közösségfejlesztés Belgiumban. (Community Development Work in Belgium). *Parola* 2006/1. szám. Fordította Varga Tamás. http://www.adattar.net/parola/?page_id=18

Hautekeur, Gerard (2016): That which was – Reflections on the past. *CEBSD/EuCDN 25 Years*. That which will be – Reflecting on the future. Challenges for Community Development in Europe. For Information

Hautekeur, Gerard & Henderson, Paul (2008): Community Development in Europe. In: *Brake, R. & Deller, U. 2008*, pp 94-110.

Henderson, Paul (1997): *Társadalomhoz tartozás és állampolgáriság Európában. Mit tehet mindezért a közösségfejlesztés?* Ford. Varga Tamás. Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest. /Parola-füzetek/
http://www.kka.hu/Kozossegi_Adattar/Az-adatt.nsf/0a84037251c6a630c1257075002e65aa/4fdd2cdf4027258cc125679f005b829e?OpenDocument

Henderson, Paul (2005): *A kirekesztettek bevonása. Az európai közösségfejlesztés gyakorlatától a szakpolitikáig.* Ford. Varga Tamás. Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest. /Parola füzetek./
http://www.kka.hu/Kozossegi_Adattar/Az-adatt.nsf/99b0698cd023d1018525670c0080e328/a9ae999daea85d09c125736f0033271d?OpenDocument

Henderson, Paul (2008): *Community development: historical overview.* In: Michael Pitchford (ed): *Making spaces for community development.* The Policy Press (in association with Community Development Foundation), Bristol.

Henderson, Paul (2016): CEBSB/EUCDN az 1990-es és 2000-es évek elején. Gyakorlat és megfontolások. Fordították Boda Kitti és Csabai Lucia, lektorálta Vercseg Ilona. *Parola*, 2016/3. szám. http://www.adattar.net/parola/wp-content/uploads/2016/10/Parola_2016-31.pdf

Henderson, Paul & Vercseg, Ilona (2010): *Community development and civil society. Making connections in the European Context.* Bristol: Policy Press.

Hilscher Rezső (1929): *A Főiskolai Szociális Telep és settlement-munka módszere.* Szeged.

Holm, Tove; Paaby, Kirsten & Stavlund, Ellen (2014) Piloting Nordic sustainability education. *ELM Magazine*, Issue 3/2014.

Hill, John (2014): Demokrácia – nem csak beavatottaknak. *Parola*, 2015/2. szám, fordította Farkas Gabriella

Juhász Borbála, Szikra Dorottya és Varsa Eszter (2010): Nemi szerepek, osztályhelyzet és etnikai/vallási különbségek a Kozma utcai settlementben, 1935–1945. Konferencia-előadás. Budapest.

Kramer, Ralph M. & Specht, Harry (eds.) (1983 [1969]) *Readings in community organisation practice*. Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ.

Kraushaar, Robert, Michael Hibbard, and Betty Wells (1999): Editorial introduction: Community development in the United States. *Community Development Journal*, 34 (1)

Kretzmann, John P. & Jonathan L. McKnight (1993) *Building communities from the inside out: A path toward finding and mobilising a community's assets*. ACTA Publications, Chicago, IL.

Kovalcsik József (1986): *A kultúra csarnokai*. A közösségi művelődés színterei, utópiák, mozgalmak, társadalomszervezés, a művelődési otthonok kialakulásai. I–III. Művelődéskutató Intézet, Budapest.

KÖFE (Közösségfejlesztők Egyesülete) *Eseménynaptár 1975-2014* (A Közösség dicsérete c. kötet melléklete). http://www.kofe.hu/images/Dokumentumok/KFE_esemnyaptr_1975_2014.pdf

A Közösség dicsérete – 25. éves a Közösségfejlesztők Egyesülete. 2014. Szerkesztők: Farkas Gabriella és Kovács Edit. Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest. http://www.kofe.hu/images/Dokumentumok/KOFE_web.pdf

McArdle, Oonagh (2008): Az írországi közösségfejlesztés története. Előadás az Eu Oktatás és tanulás a közösségfejlesztésért európai hálózatának budapesti találkozásán, 2008. február 19.-én, *Parola*, 2009. 2. szám. Fordította Varga Tamás.

MacAulay, Scott (2001): The community economic development tradition in Eastern Nova Scotia, Canada: ideological continuities and discontinuities between the Antigonish movement and the family. *Community Development Journal*, 16 (2): 111–121.

McConnell, Charlie (1992): *A közösségfejlesztés támogatása Európában*. Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest, Parola-füzetek. Fordította Szabó Olympia.

http://www.kka.hu/_062568aa00708a67.nsf/0/f44eb5911768132c85256640006a09d7?OpenDocument

NORDIC – Success Stories in Sustainability (2012). *Documented by the Ideas Bank Foundation*, Oslo, Norway

Novágh Gyula (szerk.) (1937): *A settlement*. Budapest Székesfőváros Népművelési Bizottsága. Budapest

O’Leary, Tara (2006): *Asset-based approaches to rural community development*. A literature review and resources. International Association for Community Development (for Carnegie UK Trust), Falkland, Scotland.

Orsini, Gianni (2016): *CEBSD/EuCDN 25 Years*. That which will be – Reflecting on the future. From CD to new economies and to new politics! To new societies? To new CD? For Information

Overgaard Joergensen, Karen (2009): *The History of the Combined European Bureau for Social Development*. CESAM Örebro, Sweden

Paaby, Kirsten (2011) Citizen Education, Municipal Development and Local Democracy in Norway. In *CALLDE 2011*. pp. 69-88

Perlman, Robert és Gurin, Arnold (1993 [1972]): *Közösség-szervezés és társadalmi tervezés*. Fordította Szombatiné Mihályi Zsuzsa. Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest.

Povilūnas, Arūnas (2008): Participatory Research in Action. In: *Brake, R. & Deller, U. 2008*, pp 180-203.

Preda, Oana 2011. Public Participation Strengthening Processes and Outcomes of Local Decision-Making in Romania. In *CALLDE 2011*. pp 107-128

Prykowski, Łukasz 2011. Public Consultations and Participatory Budgeting in Local Policy- Making in Poland. In *CALLDE 2011*. pp 89-106

Putnam, Robert (1993[2004]): A prosperáló közösség. A társadalmi tőke és a közélet. Fordította Varga Tamás. *Parola*, 2004/3. szám. http://www.adattar.net/parola/?page_id=18

Ross, Murray G. (1955): *Community organisation: Theory, principles and practice*. Harper & Row, New York.

Sain Mátyás (2012): Összefoglaló a Grundtvig cserelátogatási program keretében Skóciában tett látogatásról, 2012. június 14-15. Glasgow. *Parola*, 2012/4. szám. <http://www.kka.hu/KozossegiAdattar/PAROLAAR.NSF/b84c8c861998671e8525670c00815721/32a5f94b12d0e6fec1257b18005bad28?OpenDocument>

Schiffer Rita (1995): *Az Újpesti Főiskolai Szociális Telep*. Szakdolgozat a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola általános szociális munkás szakán, Budapest.

Schuler Dezső (1937): *Hatósági és társadalmi embervédelem Budapesten*. 2. köt. Székesfőváros Statisztikai Hivatala, Budapest.

SIGNALS local action – success stories in sustainability. *Documented by The Ideas Bank, 2011. Sociaal en Cultureel rapport (2000)* https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2000/Sociaal_en_Cultureel_Rapport_2000 pp:138-140

Stafleu, Fred. & de Wit, Cees. (1997): Előszó, továbbá a Közösségfejlesztés gyökerei Hollandiában. In Vercseg Ilona (vál. és szerk.): *Az angol és holland közösségi munka, közösségfejlesztés fejlődésének áttekintése*. Két szemelvény. Ford. Varga Tamás. Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest. /Parola füzetek./ [www.kka.hu/KozossegiAdattar/Az-adatt.nsf/cb64d6a7ffc532248525670c0080efa5/fd05be91b8faaa31c12572f100370af4/\\$FILE/Az%20angol%20%C3%A9s%20hol-land%20k%C3%B6z%C3%B6ss%C3%A9gi%20munka.pdf](http://www.kka.hu/KozossegiAdattar/Az-adatt.nsf/cb64d6a7ffc532248525670c0080efa5/fd05be91b8faaa31c12572f100370af4/$FILE/Az%20angol%20%C3%A9s%20hol-land%20k%C3%B6z%C3%B6ss%C3%A9gi%20munka.pdf)

S. Arapovics Mária (2007): *Felnőttképzési nonprofit szervezetek Magyarországon. Az egész életen át tartó tanulás és a civil szervezetek*. Ráció Kiadó-ELTE Élethosszig tartó Művelődésért Alapítvány, Budapest.

Szabó, Béla & Veress, Enikő_ Community Work – presenting Romania. In: *Brake, R. & Deller, U. ed. 2008.* pp. 75-83.

Thomas, David N. (1983): *The Making of Community Work*. London: George Allen and Unwin.

Thomas, David N. (2007): Végig a hatvanas éveken. *Az angol és holland közösségi munka, közösségfejlesztés fejlődésének áttekintése*. Parola füzetek, Közösségfejlesztők Egyesülete, 2007. 9-53. fordította Varga Tamás. http://www.kka.hu/Kozossegi_Adattar/Az-adatt.nsf/0a84037251c6a630c1257075002e65aa/fd05be91b8faaa31c12572f100370af4?OpenDocument Eredeti kiadás: *The Making of Community Work* (1983) London: George Allen and Unwin.

Thomas, David N. (2016): That which was – Reflections on the past *CEBSD/EuCDN 25 Years*. For Information

Varga A. Tamás (1971): *Társadalmi erőpróbákra buzdító cselekvési lehetőségek. A műegyetemisták kunszentmiklósi közművelődési akciójának előkészítése*. Kézirat.

Varga A. Tamás (1973): *Egyetemisták a közművelődésért*. Kézirat.

Varga A. Tamás (1975): A művelődési otthon funkcionális rendszere. *Kultúra és közösség*, 1975/4: 30–39.

Varga A. Tamás és Vercseg Ilona (1985): „Nyitott ház, nyitott tevékenység” képzés. Múzsák Közművelődési Kiadó, Budapest.

Varsányi Géza (1912): *Népháza, settlement, volksheim*. K. n., Budapest.

Vercseg, I. (2008) Community Development in Hungary In *Brake, R. & Deller, U. ed. 2008,* pp. 52-65.

Vercseg Ilona (2011): *Közösség és részvétel*. A közösségfejlesztés és a közösségi munka gyakorlatának elmélete. Budapest, Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület és ELTE Szociális Munka és Szociálpolitika Tanszék.

Vercseg I. (2016) That which was – Reflections on the past. *CEBSD/EuCDN 25 Years: 25 Years of Networking for Community Development*. For Information

Vercseg, I., Molnár, A., Varga, M. & Peták, P. (2011) Rebuilding Local Communities and Social Capital in Hungary. In *CALLDE 2011*. pp. 41-68

Vos, Koos (1991): A közösségi munka holland profilja. Fordította Szabó Olimpia. *Kultúra és Közösség*, 1994/4. szám. 58-62. o.

Vos, Koos (2004): Introductory speeches on the '*Building Civil Society in Europe through Community Development*'. The Dutch Case. International Conference Budapest, 25-28 March.

http://www.kka.hu/_062567bd000f875a.nsf/0/a348ac453ba136b0c1256e82007a8d8c?OpenDocument&Highlight=0,Kirsten

Vos, Koos (2016) That which was – Reflections on the past. *CEBSD/EuCDN 25 Years*. More on the history of the CEBSD/EuCDN. For Information

Working and learning together to build stronger communities. www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/47210/0028730.pdf

Zafirov, Christomir & SDinchiyska, Stefka (2009): Közösségfejlesztő oktatás Bulgáriában. *Parola*, 2009/3. Fordította Varga Tamás. angolul: uők Community Development in Bulgaria, in *Brake, R. & Deller, U. ed. 2008*, pp 32-40

Zbořil, Kajo (2011) Citizen Campaigns in Slovakia: From National Politics to Local Community Participation. In *CALLDE 2011* pp. 129-150.